

Den flerkulturelle barnehagen eller en barnehage med minoriteter?

*Et innblikk i hvordan fire barnehager i Oslo
ivaretar det språklige og kulturelle
mangfoldet i barnegruppen*

Yvonne Henriksen

Masteroppgave i pedagogikk

Pedagogisk forskningsinstitutt

Det utdanningsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2012

© Forfatter Yvonne Henriksen

År 2012

Den flerkulturelle barnehagen eller en barnehage med minoriteter? Et innblikk i hvordan fire barnehager i Oslo ivaretar det språklige og kulturelle mangfoldet i barnegruppen.

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Representeren, Universitetet i Oslo

Sammendrag

<p><u>TITTEL:</u> DEN FLERKULTURELLE BARNEHAGEN ELLER EN BARNEHAGE MED MINORITETER?</p> <p>Et innblikk i hvordan fire barnehager i Oslo ivaretar det språklige og kulturelle mangfoldet i barnegruppen.</p>	
<p><u>AV:</u> Yvonne Henriksen</p>	
<p><u>EKSAMEN:</u> Masteroppgave i pedagogikk, allmenn studieretning</p>	<p><u>SEMESTER:</u> Vår 2012</p>
<p><u>STIKKORD:</u></p> <p>Samfunnsrettet pedagogikk</p> <p>Barnehage</p> <p>Språklig og kulturelt mangfold</p> <p>Tospråklighet</p> <p>Flerkulturell identitet</p> <p>Flerkulturell kompetanse</p>	

--	--

Tema og problemstilling:

Barnehagen er i dag en viktig arena for møter mellom mennesker med ulik språklig og kulturell bakgrunn, og det mangfoldet som finnes i det norske samfunnet gjenspeiles i barnehagen. Formålet med denne oppgaven var å få en forståelse av hvorfor det er viktig å ivareta dette mangfoldet, og hvordan barnehager jobber med dette i praksis. Oppgavens problemstilling er: Hvordan ivaretar barnehager i Oslo det kulturelle og språklige mangfoldet slik at alle barna får gode utviklings- og aktivitetsmuligheter? Ut fra denne problemstillingen er det utledet to forskningsspørsmål:

1. Hvordan kan barnehagens tilnærming til språklig og kulturelt mangfold påvirke barnas utviklings- og aktivitetsmuligheter?
2. Hvordan arbeider barnehager i Oslo for å ivareta det språklige og kulturelle mangfoldet?

Metode:

Oppgavens problemstilling blir belyst gjennom litteratur og tidligere forskning på områder som tospråklighet, flerkulturell identitet, foreldresamarbeid og flerkulturell kompetanse. Jeg presenterer An-Magritt Hauges (2007) teori om ressursorientert eller problemorientert tilnærming til mangfold, og denne blir brukt gjennomgående i oppgaven som et analyseverktøy. Dette teoretiske rammeverket har som hensikt å besvare forskningsspørsmål nummer en, om hvordan barnehagens tilnærming til mangfold kan påvirke barnas utviklings- og aktivitetsmuligheter. For å besvare forskningsspørsmål to, om hvordan barnehager i Oslo jobber med dette i praksis, har jeg har foretatt en kvalitativ undersøkelse der jeg har intervjuet fire pedagogiske ledere i barnehager i Oslo. Det teoretiske rammeverket og resultatene fra den empiriske undersøkelsen danner grunnlaget for min analyse.

Resultat:

Når det gjelder forskningsspørsmål nummer en, så viser teorien at barnehagens tilnærming til mangfold vil påvirke barnas utviklings- og aktivitetsmuligheter, og at det er en ressurstilnærming som vil være mest gunstig. En barnehage som har en ressurstilnærming til mangfold vil se på mangfold som en naturlig del av barnehagen, og endre sin pedagogiske virksomhet som en følge av dette. En slik barnehage vil bruke mangfoldet nettopp som en ressurs i det pedagogiske arbeidet med barna, og gi alle en mulighet til å få bekreftelse på seg selv og sin bakgrunn, samtidig som det gir mulighet for perspektivutvidelse.

Angående forskningsspørsmål nummer to, så viser min empiri at de barnehagene jeg besøkte stort sett hadde en ressurstilnærming til mangfold. Det må tas med i betraktningen at undersøkelsen er foretatt med et lite utvalg, og det er derfor ikke mulig å generalisere. Jeg fant ingen store forskjeller mellom barnehagene. De forskjellene jeg fant gikk mer på valg av arbeidsmetoder og lignende, enn på grunnleggende holdninger og tilnærming til mangfold. Jeg fant at tilnærming til mangfold kunne variere ut fra hvilke temaer som ble tatt opp. For eksempel kunne en barnehage ha et ressursperspektiv på språkutvikling, og være mer problemorientert i forbindelse med foreldresamarbeid. Allikevel, vil jeg si at alle barnehagene kan kategoriseres som ressursorienterte.

Det jeg fant som kan betraktes som problemorientert, og som var felles for alle barnehagene, var at ingen hadde noe tilbud for å støtte de tospråklige barnas bruk og læring av morsmål.

Både Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (KD 2011) og Temahefte om språklig og kulturelt mangfold (Gjervan 2006) påpeker at synliggjøring av barnas morsmål kan bidra til at minoritetsspråklige barn skal kunne utvikle en positiv identitet, og at det å få utvikle morsmålet kan være viktig for utviklingen av andrespråket. Jeg mener derfor det er uheldig at ingen av barnehagene har et slikt tilbud.

Gjennom arbeidet med oppgaven har jeg også sett at det er mangel på kompetanse om språklig og kulturelt mangfold blant de ansatte i barnehagen. Dette er noe de ansatte selv ønsker å lære mer om, og jeg mener at en kompetanseøkning på dette området, kan bidra til at alle barn får like gode aktivitets- og utviklingsmuligheter. Oppgaven konkluderer med at det ville vært interessant å foreta en større undersøkelse der man ser på barnehager flere steder i landet, og å se på temaet fra andre perspektiver, for eksempel fra foreldrenes side.

Forord

Det å skrive denne masteroppgaven har vært en sammensatt opplevelse. Jeg har følt meg privilegert som har fått tid til å fordype meg i et tema jeg synes er veldig spennende, samtidig som arbeidet til tider har vært krevende og utfordrende. Det har vært en lærerik prosess der jeg har utviklet meg både faglig og personlig.

Jeg vil gjerne takke mine informanter som var villige til å dele sin tid og sin kunnskap med meg. Jeg setter stor pris på at jeg fikk lov til å høre deres tanker og meninger.

Jeg vil også takke min veileder Elena Tkatchenko som har gitt meg inspirasjon, og hjulpet meg videre når jeg har følt at jeg har stått fast.

Min gode studievenninne Ellen Folstad Rognerud må også nevnes. Takk for alle diskusjoner vi har hatt, og for all hjelp og støtte jeg har fått underveis. Det betyr utrolig mye for meg.

Sist, men slettes ikke minst, må jeg takke min familie som har lyttet til mine frustrasjoner, og alltid gitt meg tro på at dette skulle gå bra. Til min kjære Lars, tusen takk for at du alltid er forståelsesfull og oppmuntrende, og for at du har holdt ut med meg gjennom alle de opp- og nedturen som denne oppgaven har ført med seg. Uten deg hadde dette ikke vært mulig. Til min elskede Mathilde, som kom til verden midt i oppgaven, nå er mamma ferdig med å skrive.

Yvonne Henriksen

Oslo, mai 2012.

Innholdsfortegnelse

2	INNLEDNING	1
2.1	Oppgavens problemstilling og tema.....	2
2.2	Metodisk ramme, avgrensning og utvalg	3
2.3	Begreper i den flerkulturelle hverdagen-avklaring og begrensning.....	5
2.4	Oppgavens struktur og presentasjon av de enkelte kapitler	7
3	METODISKE BETRAKTNINGER	9
3.1	Valg av metode.....	9
3.2	Vitenskapsteoretisk grunnlag	10
3.3	Dokumentanalyse	12
3.4	Intervjuundersøkelsens utvalg.....	13
3.5	Intervjuundersøkelsen	16
3.6	Kvalitet i en kvalitativ studie	21
3.6.1	Validitet.....	22
3.6.2	Reliabilitet	24
3.6.3	Etiske betraktninger.....	25
4	HVORDAN PÅVIRKER BARNEHAGENS TILNÆRMING TIL MANGFOLD BARNAS UTVIKLINGSMULIGHETER? ET TEORETISK RAMMEVERK.....	26
4.1	Mangfold som problem eller ressurs?	27
4.2	Språkmiljø og språklig mangfold i barnehagen	30
4.2.1	Tospråklighet.....	31
4.3	Mangfoldige identiteter - barnehagens rolle i barns identitetsutvikling	40
4.4	Samarbeid med foreldre	45
4.5	Barnehagens personale	49
4.6	Oppsummering	54
5	HVA SIER DE POLITISKE RETNINGSLINJENE OM MANGFOLD I BARNEHAGEN?.....	56
5.1	Historisk tilbakeblikk	56
5.2	Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver 1995	57
5.3	Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver 2011	60
5.4	Oppsummering	64
6	PRESENTASJON OG ANALYSE AV EMPIRI	66

6.1	Språklig og kulturelt mangfold i barnehagen	67
6.2	Barnehagens arbeid med språk	74
6.3	Barnehagens samarbeid med foreldre	78
6.4	Barnehagens personale	83
6.5	Oppsummering	88
7	OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	90
7.2	Veien videre	92
	Litteraturliste	94
	Vedlegg	97

2 INNLEDNING

Barnehagen er i dag en viktig arena for møter mellom mennesker med ulik språklig og kulturell bakgrunn. Mangfoldet som finnes i det norske samfunnet gjenspeiles i barnehagen, og det er i dag ca. 25 000 barn i norske barnehager som har et annet morsmål enn norsk, samisk, svensk, dansk eller engelsk (SSB 2010). Norge, og det norske samfunnet, er stadig i endring, og vi får flere innbyggere med ulik kulturell, religiøs og språklig bakgrunn. I dag er det om lag 600 900 personer bosatt i Norge som enten har innvandret selv eller er født i Norge med innvandrerforeldre. De har bakgrunn fra mer enn 200 forskjellige land, og til sammen utgjør disse gruppene 12,2 prosent av befolkningen. Oslo har landets høyeste andel av minoritetsetniske befolkning, ca. 28 prosent av hovedstadens innbyggere har enten innvandret eller er norskfødt med innvandrerforeldre (SSB 2011). Norge er et pluralistisk samfunn. Et samfunn som i økende grad vil bli preget av mangfold på flere måter, både språklig, religiøs og kulturelt, men også et mangfold av verdier og holdninger.

Det er i dag en politisk enighet om at mangfold er positivt, og en hører ofte om det flerkulturelle samfunn og den flerkulturelle barnehagen. Dette ser en blant annet i *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (KD2011) som er det styrende og retningsgivende dokumentet for barnehager i Norge. Der sies det at det språklige, kulturelle og religiøse mangfoldet som preger befolkningen i Norge, vil være berikende og styrkende for fellesskapet i barnehagen, og at barnehagens oppgave er å legge til rette for likeverdig dialog slik at en kan legge grunnlag for respektfull samhandling mellom ulike etniske grupper. Rammeplanen sier videre at barnehagen skal være et miljø der ulike individer og kulturelle ytringer skal møtes i respekt for det som er forskjellig, og at ved å belyse ulikhetene og det som er felles kan en gi grunnlag for forståelse og respekt (KD 2011). En del av det å ivareta mangfold handler også om å gi alle barn mulighet til å utvikle sine språkferdigheter. Det gjelder både ferdigheter i barnas morsmål og deres ferdigheter i norsk. Forskning viser at barns språkutvikling ved skolestart har stor betydning for utvikling av leseferdigheter, som igjen er sentralt for senere læring. Barns deltakelse i barnehagen har stor betydning for utvikling av norsk språk og for skoleprestasjoner, og har dermed en sterk positiv påvirkning for barns senere utdanning og yrkesaktivitet. Ved at de som har behov for det får ekstra språkstøtte gir man alle mulighet til å høste godene av et godt utviklet språk (NOU 2010:7).

Vi ser altså at mangfold er noe verdifullt som skal ivaretas. Men hva er egentlig en flerkulturell barnehage? Og hvordan kan mangfoldet som preger befolkningen være berikende og styrkende for fellesskapet i barnehagen? Vi ser at samfunnet er i endring, og at Norge i dag har flere innbyggere med ulik kulturell og språklig bakgrunn enn tidligere. Dette krever at barnehagen også endrer seg og tilpasser seg samfunnet. I evalueringen av kompetansetiltaksprosjektet i språkstimulering og flerkulturell pedagogikk for barnehageansatte 2005-2009, kommer det frem at språklig og kulturelt mangfold var et av de områdene der det var størst behov for å øke kunnskapen og kompetansen blant barnehageansatte. For at barnehagen skal kunne endre seg i takt med samfunnet må en heve kompetansen i barnehagen. Den samme rapporten viser at de barnehagene som hadde fått delta i et kompetanseøkningsprosjekt, hevder at de er bedre rustet til å ivareta mangfold, og at de har fått en bedre forståelse av hva en flerkulturell barnehage er. Prosjektet var altså vellykket. En ny rapport fra Kunnskapsdepartementet mars 2012 (KD 2012, Kompetansebehov i barnehagen) viser at språklig og kulturelt mangfold fortsatt er et av de områdene de ansatte i barnehagen ønsker seg mer kunnskap om. Denne ferske rapporten viser oss at det enda er en vei å gå når det gjelder mangfold i barnehagen.

Barnehagen har altså et stort potensiale som en arena for å skape tilhørighet og fellesskap, og for å tilrettelegge for en god språkutvikling for alle barna. Dette er viktige oppgaver som kan legge grunnlag for hvordan barnas senere ferdigheter og holdninger utvikler seg. Det krever at de ansatte er bevisste på sin tilnærming til mangfold, og at de har kunnskaper om hvordan en på best mulig måte kan ivareta det mangfoldet som finnes i barnehagen. I denne oppgaven er jeg interessert i å finne ut mer om hvordan en kan ivareta mangfold i barnehagen, og hvordan barnehager jobber med dette i praksis.

2.1 Oppgavens problemstilling og tema

På bakgrunn av det jeg har fremstilt i min innledning har jeg valgt følgende problemstilling for denne oppgaven:

Hvordan ivaretar barnehager i Oslo det kulturelle og språklige mangfoldet slik at alle barna får gode utviklings- og aktivitetsmuligheter?

Problemstillingen er hentet fra *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold* (Gjervan 2006) der det er et av spørsmålene som stilles innledningsvis.

Fra problemstillingen er disse forskningsspørsmål utledet:

1. Hvordan kan barnehagens tilnærming til språklig og kulturelt mangfold påvirke barnas utviklings- og aktivitetsmuligheter?

1. Hvordan arbeider barnehager i Oslo for å ivareta det språklige og kulturelle mangfoldet?

Jeg har valgt å dele opp slik fordi jeg først ønsker å gi et bilde av hvorfor det er viktig å ivareta det kulturelle og språklige mangfoldet i barnehagen, og måter en kan gjøre dette på. Dette vil jeg gjøre med bakgrunn i politiske føringer for barnehagen på den ene siden, og forskning om språklig og kulturelt mangfold på den andre. Deretter vil jeg se på hvordan barnehager i Oslo jobber med dette i praksis.

Personlig bakgrunn for valg av tema og problemstilling er at jeg tidligere har jobbet i flere såkalte flerkulturelle barnehager i Oslo. Jeg syntes det var veldig interessant å jobbe i barnehage, både den pedagogiske delen om barn og barns utvikling, men også den flerkulturelle delen av det som jeg var så heldig å oppleve. I de barnehagene jeg har jobbet har det vært et språklig og kulturelt mangfold både i barnegruppen og i personalgruppen, noe som innebar både gleder og utfordringer. Jeg ville lære mer og startet derfor å studere pedagogikk ved Universitetet i Oslo. Der har jeg hele veien vært spesielt interessert i emner som har omhandlet flerkulturell pedagogikk, tospråklighet og språkutvikling, og min bacheloroppgave handlet om språklige minoriteters hverdag i den norske skolen. Når jeg nå skulle skrive en masteroppgave synes jeg det var spennende å se på mangfold, og hvilke utfordringer og muligheter dette fører med seg. Jeg har selv opplevd ulike holdninger til mangfold i barnehagen, og jeg synes derfor det vil være veldig interessant å finne ut mer om hvordan ulike barnehager ivaretar det språklige og kulturelle mangfoldet i barnegruppen på, og om det er store forskjeller mellom barnehagenes kunnskaper og praksis.

2.2 Metodisk ramme, avgrensning og utvalg

For å besvare problemstillingen har jeg valgt en teoretisk ramme der jeg ser på hvordan ulike områder i barnehagens arbeid blir påvirket av hvilken tilnærming til mangfold barnehagen har. Hensikten med dette er å besvare forskningsspørsmål nummer en: hvordan kan

barnehagens tilnærming til mangfold påvirke barnas aktivitets- og utviklingsmuligheter? Utgangspunktet vil være An-Magritt Hauges (2007) skille mellom problemorientert forståelse av mangfold og ressursorientert forståelse av mangfold. Jeg velger å bruke denne teorien fordi jeg mener den gir et godt bilde av hvordan ulike tilnærminger til mangfold kan påvirke hvordan barnehagene arbeider, noe som igjen kan påvirke barna. Dette skillet mellom ressursorientert og problemorientert tilnærming til mangfold vil bli brukt som et verktøy for å se på ulike måter å forholde seg til mangfold på. Ved hjelp av disse begrepene vil jeg også forsøke å få en forståelse av hva som kan menes med den flerkulturelle barnehagen og hvordan en kan se på mangfold som en ressurs.

For å besvare forskningsspørsmål nummer en har jeg altså valgt å se på noen områder som er viktige arbeidsområder for barnehagen. Områdene jeg vil se på er språk, da med spesiell vekt på tospråklighet, barnehagens rolle i barnas identitetsutvikling, og samarbeid med foreldre. Disse temaene er valgt fordi det er temaer som jeg mener kan illustrere hvordan barnehagens tilnærming til mangfold, kan påvirke valg av arbeidsmetoder, og hvordan det igjen kan påvirke barna. Temaene tar utgangspunkt i noen av de temaene som blir tatt opp i to temahefter som er utgitt i tilknytning til rammeplanen. De heftene jeg har valgt å se på er *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold* (Gjervan 2006) og *Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen* (Høigård, Mjør og Hoel 2009). Jeg har valgt å se på disse heftene fordi jeg mener de er aktuelle i forhold til min problemstilling om hvordan barnehagen kan ivareta det språklige og kulturelle mangfoldet slik at alle barna får gode utviklings- og aktivitetsmuligheter. Det første heftet handler eksplisitt og direkte om det jeg vil lære mer om, nemlig språklig og kulturelt mangfold i barnehagen. Det andre heftet handler om språkmiljø og språkstimulering og tar for seg en del temaer som kan knyttes til språklig og kulturelt mangfold. Dette er temaer som blant annet språklig mangfold i barnehagen og tospråklig utvikling. Da det er barnehagepersonalet som velger og utfører arbeidsmetodene i barnehagen vil jeg også se på barnehagepersonalets kompetanse. Hensikten er å forsøke å forstå hva slags kompetanse som kan bidra til å skape en ressurstilnærming til mangfold.

Videre vil jeg forsøke å få innsikt i hva de politiske retningslinjene for barnehagen sier om språklig og kulturelt mangfold. Jeg vil ha hovedfokus på *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (KD2011), som er det styrende og retningsgivende dokumentet for barnehagen. Den vil jeg undersøke for å beskrive den politiske intensjonen for barnehagenes arbeid med språklig og kulturelt mangfold. Formålet er å få kunnskap om hvilke retningslinjer

rammeplanen gir, og vise hva den politiske intensjonen for barnehagen er på dette området. Jeg vil også ta et kort historisk tilbakeblikk og se på tidligere rammeplaner, for å gi et bilde av hvordan lovverket for barnehagen og barnehagens formål har endret seg.

Deretter vil jeg forsøke å besvare forskningsspørsmål nummer to: Hvordan arbeider barnehager i Oslo for å ivareta det språklige og kulturelle mangfoldet? Dette vil jeg gjøre ved hjelp av en empirisk undersøkelse. Jeg har tatt for meg de samme temaene og ønsket å se hva barnehagene gjør i praksis, og om det er forskjeller mellom ulike barnehager i Oslo. Jeg har derfor foretatt en kvalitativ undersøkelse der jeg benyttet intervju. Jeg har vært i fire barnehager i Oslo, og intervjuet en pedagogisk leder i hver barnehage. Mine informanter er altså fire pedagogiske ledere.

2.3 Begreper i den flerkulturelle hverdagen-avklaring og begrensning

Når en snakker eller skriver om temaer knyttet til språklig, kulturelt og religiøst mangfold kan det være vanskelig å vite hvilke begreper en skal benytte seg av. Hva som er faglig og politisk korrekt endres over tid og kontekst, og det kan være problematisk å finne begreper som ikke virker krenkende eller nedlatende. Det er vi mennesker som bestemmer hvilke begreper som til enhver tid er gyldige, og dette påvirkes blant annet av samfunnsforhold og politiske strømninger. Innenfor det flerkulturelle feltet har det vært stadige endringer de siste 30-40 årene og begreper som tidligere var i bruk, er ikke lenger gyldige. Ettersom samfunnet med tid endrer seg, ser vi i dag et behov for andre begreper enn tidligere.

Når vi definerer oss selv, skiller vi ofte mellom grupper i samfunnet, og da deler vi gjerne opp i *vi* og *de andre*. Vi definerer oss selv ved å se på andre og skape tilhørighet til de vi opplever som like som oss, og lage skiller til mennesker vi opplever som forskjellige fra oss selv. Vi kategoriserer mennesker og setter dem i ulike båser, menn og kvinner, unge og gamle, heterofile og homofile, kristne og muslimer, og minoritet og majoritet. For å kunne skape et inkluderende fellesskap i barnehagen, og ellers, er det viktig at en tenker kritisk igjennom hvordan en definerer dette vi-fellesskapet (Gjervan 2006).

Begreper som er knyttet til kulturelt og språklig mangfold, og som kan virke krenkende er blant annet: fremmedspråklig, fremmedkulturell, utlending, fjernkulturell, våre nye landsmenn osv. Disse begrepene skaper en avstand mellom *oss* og *de*. Spesielt ord som

fremmed og fjern er med på å skape denne avstanden. I en tidligere rammeplan for barnehagen fra 1995 så en flere eksempler på ubevisst bruk av slike begreper som skapte avstand mellom oss og de andre. Denne utgaven av rammeplanen brukte blant annet begreper som ”vår kultur” og ”den fremmede kulturen”. I *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* fra 2006 (og 2011) har forfatterne i stor grad unngått slikt språk, noe som kan oppfattes som en mer bevisst begrepsbruk. Ofte er det kanskje ubetenksomhet som gjør at en bruker slike begreper, andre ganger er begrepene et uttrykk for holdninger. Ansatte i barnehager (og andre) kan bidra til å endre denne språkbruken gjennom kritisk refleksjon over de begreper en selv og kollegaer bruker.

I denne oppgaven har jeg valgt å bruke begrepene minoritet og majoritet, og jeg knytter da begrepene til språklig, kulturell og religiøs bakgrunn. Begrepet minoritetsspråklig brukes ulikt på ulike steder. Statistisk sentralbyrås definisjon inkluderer de som har et annet morsmål enn norsk, samisk, svensk dansk og engelsk (jf. oppgavens innledning). Innen grunnopplæringen forstås språklige minoriteter som elever med annet morsmål enn norsk og samisk (jf. opplæringsloven §§ 2-8 og 3-12). Dette er fordi barn med samisk bakgrunn har egne rettigheter i forhold til språkopplæring. I denne oppgaven viser begrepet minoritetsspråklig til barn og voksne som har et annet morsmål enn norsk. Dette velger jeg å gjøre fordi jeg mener at alle som har et annet morsmål enn norsk bidrar til å skape det mangfoldet jeg er interessert i å finne ut mer om. Jeg presiserer at begrepet ikke sier noe om den minoritetsspråkliges norskkunnskaper og kan omfatte alt fra de som er helt i startfasen av å tilegne seg norskkunnskaper til de som behersker norsk på nivå med majoritetsbefolkningen.

Morsmål er også et begrep med ulike definisjoner. For mange vil morsmål bety det språket et barn lærer først. Morsmål kan også bety det språket et barn kan best eller det språket barnet identifiserer seg med (Engen & Kulbrandstad 2004). For de fleste barn med majoritetstilknytning vil alle disse definisjonene dreie seg om et språk, majoritetsspråket. For mange barn med minoritetstilknytning kan det samme sies om minoritetsspråket. Allikevel er det ikke alltid slik at et tospråklig minoritetsbarn lærer minoritetsspråket først, eller at det er det språket hun identifiserer seg med. Noen vil kanskje identifisere seg med og kunne to språk like godt, de kan altså sies å ha to morsmål. I kapittelet om tospråklig utvikling bruker jeg begrepene førstespråk og andrespråk i forhold til hvilken rekkefølge barnet lærer språkene. Der vil jeg også se på ulike definisjoner av begrepet tospråklig.

Flerkulturell er et begrep som blir mye brukt, både i media, av ulike institusjoner og i hverdagslivet. Det er et begrep det kan knyttes flere ulike meninger til. Når jeg benytter begrepet flerkulturell i denne oppgaven så er det enten i forbindelse med det flerkulturelle samfunn, eller den flerkulturelle barnehagen. Jeg konstaterer at begrepet blir brukt både i media og i politiske retningslinjer for barnehagen, uten at det blir gitt noen definisjon av hva de legger i begrepet. I denne oppgaven vil vi også se at det blant barnehageansatte finnes en usikkerhet i hva en flerkulturell barnehage er, eller skal være. Når jeg snakker om Norge som et flerkulturelt samfunn, så legger jeg til grunn at vi i dag er mennesker med ulike språklig, religiøs og kulturell bakgrunn som lever sammen i et fellesskap. Når det gjelder den flerkulturelle barnehagen så vil jeg komme tilbake til den i kapittel 3 der jeg benytter An-Magritt Hauges (2007) teori om ressurs eller problemorientert tilnærming til mangfold.

2.4 Oppgavens struktur og presentasjon av de enkelte kapitler

Kapittel 2: METODISKE BETRAKTNINGER

Her redegjør jeg for valg av metode og vitenskapsteoretisk grunnlag for min dokumentanalyse og empiriske undersøkelse. Jeg presenterer hvordan jeg har gjennomført mine undersøkelser og diskuterer kvaliteten av de metodene jeg har benyttet meg av. Kapittelet avsluttes med noen etiske betraktninger.

Kapittel 3: HVORDAN PÅVIRKER BARNEHAGENS TILNÆRMING TIL MANGFOLD BARNAS UTVIKLINGSMULIGHETER? ET TEORETISK RAMMEVERK

Dette kapittelet vil besvare forskningsspørsmål 1: Hvordan kan barnehagens tilnærming til mangfold påvirke barnas utviklings- og aktivitetsmuligheter? Jeg vil presentere en teoretisk ramme for å forstå hvorfor og hvordan det er viktig å ivareta det språklige og kulturelle mangfoldet i barnegruppen. An-Magrit Hauges begreper problemorientert og ressursorientert tilnærming til mangfold blir presentert, og vi får se hva som skiller en problemorientert barnehage fra en ressursorientert barnehage. Med utgangspunkt i *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold* (Gjervan 2006) og *Temahefte om språkmiljø og språkstimulering barnehagen* (Høigård, Mjør og Hoel 2009), ser jeg på temaer som er viktige i barnehagens

arbeid med mangfold og viser til empiri og forskning som vil belyse hvordan ulik tilnærming til mangfold kan gi positive og negative konsekvenser for barna i barnehagen.

Kapittel 4: HVA SIER DE POLITISKE RETNINGSLINJENE OM MANGFOLD I BARNEHAGEN?

I dette kapitlet presenteres en kort historisk oversikt over hvordan barnehagen som institusjon, og lover knyttet til barnehagen har utviklet seg i Norge. Deretter ser jeg på det viktigste styringsdokumentet for barnehagen, rammeplanen. Formålet er å se på hva som er myndighetenes intensjon for barnehagens arbeid med språklig og kulturelt mangfold. Jeg ser først på planen fra 1995, før jeg konsentrerer meg om dagens plan fra 2011.

Kapittel 5: PRESENTASJON OG ANALYSE AV EMPIRI

Her presenteres sentrale funn i forhold til mitt forskningsspørsmål nummer 2 om hvordan barnehager i Oslo ivaretar språklig og kulturelt mangfold. Jeg presenterer det jeg har funnet ut om hvordan barnehagene i praksis arbeider med de temaene jeg har gjort rede for i de foregående kapitler, og drøfter så dette opp mot Hauges (2007) begreper om problemorientert og ressursorientert tilnærming til mangfold. Jeg tar for meg et og et tema og ser på hvordan de ulike barnehagenes svar stiller seg i forhold til disse begrepene. Jeg oppsummerer til slutt og ser på forskjeller og likheter mellom barnehagene.

Kapittel 6: OPPSUMMERING OG KONKLUSJON

Dette kapitlet oppsummerer og samler trådene, og ser på hva som ville vært interessant å forske videre på.

3 METODISKE BETRAKTNINGER

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for valg av metoder, og vitenskapsteoretisk grunnlag for de metodene jeg har valgt å bruke i denne oppgaven. Jeg vil starte med å kort vise til dokumentanalyse, som er metoden jeg har benyttet for å analysere rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Denne analysen blir brukt for å se på hva de politiske retningslinjene for barnehagen er i forbindelse med mangfold. Deretter vil jeg konsentrere meg om den empiriske undersøkelsen jeg har foretatt for å kunne besvare forskningsspørsmål nr.2 i denne oppgaven, nemlig: hvordan ivaretar barnehager i Oslo det kulturelle og språklige mangfoldet?

Som masterstudent møter man noen begrensninger når man skal prøve seg som forsker. Dette gjelder spesielt i forhold til erfaring, tid og ressurser. Mangel på erfaring gjør at man til tider kan føle at en er ute på dypt vann. På den andre siden lærer man utrolig mye av å prøve seg og en har gode mulighet til å få hjelp fra veileder og medstudenter. Tid setter begrensning for omfang for oppgaven og mulighet for datainnsamling. En kunne tenke at det ville vært lettere å bruke allerede eksisterende datamateriale eller å skrive en teoretisk oppgave, men jeg tror at det læringsutbytte en får ved å bruke vitenskapelige metoder i praksis og å gjennomføre en empirisk undersøkelse er verdt de utfordringer det fører med seg. Resurser handler både om økonomiske begrensninger, og at en som masterstudent gjerne har lite eller ingen kontakt eller nettverk i forhold til forskningsmiljø og praksisfelt. Alt dette gjør at det kan være utfordrende å forske som masterstudent. Allikevel vil jeg fremheve at masterstudenters bidrag kan være gode supplement til etablert forskning ved at de fremmer nye ideer og tanker.

3.1 Valg av metode

Jeg har i denne oppgaven valgt å benytte kvalitativ metode for å på best mulig måte belyse min problemstilling om hvordan barnehager i Oslo ivaretar det språklig og kulturelle mangfoldet. Den kvalitative orienteringen innebærer at en tar for seg de kulturelle og dagligdagse aspektene ved menneskenes tenkning, læring, viten, handling og vår måte å forstå oss selv på. Dette stilles gjerne opp mot de mer ”teknifiserte” tilgangene til forskningen om mennesker (Kvale & Brinkmann 2009).

Min problemstilling viser til en forståelse av hva barnehager gjør, og jeg er ute etter å finne informantenes tanker og meninger om ulike temaer. Dette ledet meg mot en kvalitativ tilnærming som gir større muligheter for å gå i dybden på data enn det kvantitativ metode gjør. Kvalitativ forskning innebærer å utforske menneskelige prosesser eller problemer i en virkelig setting. Det er derfor viktig at jeg som forsker må være åpen for hva deltakerne gjør og sier for å løfte deres perspektiver frem. Der den kvantitativ metode er ute etter å kvantifisere vil den kvalitative heller sikte mot nyanserte beskrivelser av den intervjuedes livsverden gjennom ord i stedet for tall (ibid).

Kvalitativ metode rommer mange ulike tilnærminger, blant annet intervju, observasjon, analyse av tekst og bruk av visuelle medier. Bruk av intervju er den mest utbredte tilnærmingen. Som en del av min besvarelse av forskningsspørsmål nummer en benytter jeg meg av tekstanalyse der jeg analyserer rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (KD 1995 & 2011). For å belyse mitt andre forskningsspørsmål har jeg valgt å benytte et kvalitativt forskningsintervju. Det gir meg mulighet til å få et innblikk i mine informanternes tanker og holdninger på en måte som ville vært vanskelig ved bruk av en annen metode. Forskningsspørsmål nummer to lyder slik: Hvordan arbeider barnehager i Oslo for å ivareta det språklige og kulturelle mangfoldet?

3.2 Vitenskapsteoretisk grunnlag

Jeg har valgt å tilnærme meg mine forskningsspørsmål gjennom kvalitativ metode, og jeg har i mitt arbeid hatt en hermeneutisk tilnærming. Derfor vil jeg videre kort beskrive hermeneutikken.

Hermeneutikk er læren om fortolkning av tekster. Denne tilnærmingen innebærer at forskeren skal forsøke å oppdage og fremlegge meningsperspektivet til de eller det han studerer gjennom å studere talen eller språket til den som snakker eller skriver. Språket, muntlig eller skriftlig, blir oppfattet som en tekst og meningen blir skapt gjennom å analysere teksten. I analysen blir mening konstruert gjennom en prosess der de enkelte delene i teksten blir forstått utfra teksten som helhet. En dypere forståelse av de enkelte delene påvirker igjen vår forståelse av helheten. Det foregår altså en vekselvirkning, eller interaksjon, mellom del og helhet som bidrar til en dypere forståelse av det som blir studert. Denne vekselvirkningen mellom del og helhet er et sentralt prinsipp i den hermeneutiske læren og refereres gjerne til

som den hermeneutiske sirkel. Utrykket hermeneutisk spiral brukes også, og viser til at vekselvirkningen mellom del og helhet medfører at en får en bedre forståelse av det en studerer for hver omdreining en får på spiralen. Det gjør at forståelsen blir en mer dynamisk prosess (Postholm 2005, Kleven 2002).

I mitt arbeide med denne oppgaven har jeg hele veien beveget meg mellom del og helhet gjennom den hermeneutiske spiral. Jeg startet med min oppfatning av hva jeg ville finne ut mer om, og har underveis innhentet både teoretiske og empiriske data. Ved å trengte inn i disse teoriene og dataene har jeg fått en ny og utvidet forståelse av noe jeg allerede hadde en oppfatning om. Dette har igjen ført til at arbeidet med denne oppgaven, og oppgavens hensikt stadig har endret seg noe ettersom jeg har fått nye kunnskaper om det temaet jeg arbeider med.

Forskeren eller fortolkeren vil alltid ha sin egen forforståelse når hun går inn i teksten. Hvilken betydning denne forforståelsen har for tolkningsprosessen har det vært noe uenighet om. De klassiske hermeneutikerne mente det var mulig å trekke et skille mellom nødvendige forutsetninger for forståelse, og fordommer som kan fordreie våre fortolkninger. Nyhermenutikken ved Hans-Georg Gadamer (Kleven 2002) mente derimot at dette var en utopi og at vi ikke kan velge ut hvilke forutsetninger vi skal legge til grunn når vi forsøker å forstå noe som er utenfor oss selv. Gadamer (ibid) mener at forforståelse er det grunnlaget en har for å forstå en tekst. Den er preget av ens personlige, kulturelle, sosiale og historiske bakgrunn, og den vil alltid være der og påvirke fortolkningen av en tekst. Den gir en fortolkningsramme som man bruker for å skape mening. Selve tolkningen skjer ved at en trenger inn i teksten for så å vende tilbake til sin referanseramme. På den måten kan man gradvis forstå det referansesystemet som ligger til grunn for teksten i tillegg til at en utvikler og nyanserer sitt eget. Gadamer (ibid) kaller dette en sammensmelting av forståelseshorisonter. En slik sammensmelting er imidlertid avhengig av at jeg som fortolker er åpen for det som er annerledes og nytt. Hvis ikke, vil det hindre en utviklingsprosess i forhold til min egen forforståelse.

Jeg har gjennom arbeidet med denne oppgaven forsøkt å være bevisst på at min forforståelse vil prege den måten jeg jobber på. Jeg har som nevnt i innledningen tidligere jobbet i flerkulturelle barnehager, og har allerede med meg en oppfatning om hvordan barnehager jobber med mangfold. Dette ligger der i underbevisstheden og påvirker hvilke spørsmål jeg stiller og hvordan jeg tolker svarene. Man kan ikke totalt fjerne seg fra sin forforståelse, men

jeg har allikevel forsøkt å være åpen og fordomsfri for det ukjente. Jeg har forsøkt å være bevisst på at det bildet jeg har av mangfold i barnehagen stammer fra min egne begrensede erfaring, og jeg har hatt et genuint ønske om å finne ut hvordan andre barnehager jobber med temaet. Ved å benytte min veileder som peer review for min intervjuguide har jeg også tatt forhåndsregler for at mine spørsmål ikke skal bære for mye preg av min forforståelse.

Gadamer, som omtalt i Kleven 2002, har blitt kritisert for sitt manglende skille mellom ulike komponenter i forforståelsen. Det menes at dette fører til svekkede muligheter for å oppnå objektiv kunnskap fordi det ikke skilles godt nok mellom tekstens opprinnelige mening og den meningen teksten har for fortolkeren. Han svarer på kritikken ved å hevde at ved å bli bevisst på forforståelsens betydning for ens tolkninger vil det være mulig å skille mellom reflekterte tolkninger og rent tilfeldige påstander om hva budskapet i en tekst er (ibid). Det har derfor vært mitt mål i arbeidet med denne oppgaven å hele tiden forsøke å være bevisst på min forforståelses betydning for min fortolkning. Jeg kan allikevel ikke utelate at den kan ha preget meg ubevisst.

3.3 Dokumentanalyse

Dokumentanalyse er i følge Repstad (2007) å lese et skriftlig materiale, og gjøre bruk av det i analyse og rapport i den grad en finner at det kan bidra til å belyse ens problemstilling. I snever forstand kaller han det en metode der en gir visse tekster status som kilde eller data for selve undersøkelsen på samme måte som feltnotater og intervjuutskrifter. Det er viktig, påpeker han, at forskeren er klar over hvilken kontekst den skriftlige kilden ble til i slik at en ikke feiltolker dens intensjon og funksjon. Dokumenter har ulik troverdighet ut fra hvem som har skrevet de og i hvilken hensikt de er skrevet. Et stortingsreferat vil for eksempel tillegges mer validitet enn en privat dagbok (ibid).

I denne oppgaven har jeg benyttet meg av dokumentanalyse for å forsøke å finne ut hvilken intensjon styresmaktene har for barnehagen når det gjelder språklig og kulturelt mangfold. Jeg har derfor valgt å se på *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Jeg ser først på rammeplanen fra 1995 og deretter på dagens rammeplan fra 2011. Dette gjør jeg for å se om det har skjedd noen endringer over tid.

Rammeplanen er et dokument som gir retningslinjer for hvordan barnehagens virksomhet skal være, men den viser også hva den politiske visjonen for barnehagen er. Den er altså både

et juridisk dokument, en forskrift til Lov om barnehager (2005), og et ideologisk dokument som viser hvilke verdier staten ønsker å fremme med og i barnehagen. Ved at den gir uttrykk for intensjoner, holdninger og retningslinjer som myndighetene ønsker å formidle for barnehagen, kan man si at den er en normativ kilde (Kleven 2002).

Ved dokumentanalyse vil forskeren innhente data som skal analyseres for å få frem informasjon som er viktig for å belyse de forholdene en vil studere. Gjennom analysen av kildematerialet vil en trekke ut data som er relevant for den problemstillingen man vil besvare. Dokumentet må altså gi informasjon om det som skal analyseres (Repstad 2007). Mitt fokus i denne oppgaven er språklig og kulturelt mangfold i barnehagen. Jeg vil finne ut om barnehagens tilnærming til mangfold påvirker barnas utviklings- og aktivitetsmuligheter, og hvordan barnehager i Oslo ivaretar mangfold. Dette vil jeg i all hovedsak belyse ved hjelp av tidligere forskning på området samt min egen empiriske undersøkelse. Min analyse av rammeplanen vil bli brukt for å vise hva som har vært, og er de politiske retningslinjene for barnehagen når det gjelder språklig og kulturelt mangfold. Jeg har valgt å fokusere på de delene jeg mener er relevante i forhold til min problemstilling om hvordan barnehagen kan ivareta det språklige og kulturelle mangfoldet. Da har jeg spesielt lagt vekt på deler der kulturelt og språklig mangfold nevnes eksplisitt, og deler der det tas opp temaer som er knyttet til språklig og kulturelt mangfold. Dette er temaer som blant annet morsmål, samarbeid med minoritetsspråklige foreldre og kulturell identitet.

3.4 Intervjuundersøkelsens utvalg

I dette avsnittet vil jeg gjøre rede for de valg jeg har tatt angående utvalg for min intervjuundersøkelse, og hvordan selve utvelgelsesprosessen har vært. Valg av informanter er et særlig viktig tema innenfor kvalitativ intervjuforskning. Hvem skal intervjues, hvor mange, og etter hvilke kriterier skal de velges ut? Dette var spørsmål jeg stilte da jeg skulle planlegge min undersøkelse. I følge Ryen (2002) er det viktig at antallet informanter ikke er for stort da arbeidet med å gjennomføre og bearbeide intervjuene er en tidkrevende prosess. Samtidig er det nødvendig at en samler inn nok data slik at en har et tilstrekkelig grunnlag for tolkning og analyse. I kvalitativ intervjuforskning er det få standardregler som gjelder og målet er ikke å generalisere til en større populasjon. Det er forskeren som selv velger informanter og utvalgene er små (ibid). Når en velger hvem en vil ha som informanter, foretar man allikevel noen valg. Dalen (2004) mener at for studenter, som ofte ikke har tilstrekkelig innsikt og

kompetanse i det fenomenet som skal studeres er det å benytte kriterieutvelging av informanter en tryggere vei å gå fremfor å foreta et teoretisk utvalg.

Valg av barnehager

Min problemstilling viser til barnehager i Oslo. Jeg har valgt å konsentrere meg om fire barnehager i Oslo først og fremst av hensyn til begrenset tid og oppgavens omfang, men også fordi Oslo er det fylke der det er flest innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Samtlige av Oslos bydeler ligger over landsgjennomsnittet på andel innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre (SSB 2011) og det bør derfor være stor mulighet for å finne barnehager med språklig og kulturelt mangfold. I følge Kvale og Brinkmann (2009) må en velge informanter som kan si mest mulig om det tema man er interessert i å lære mer om. Da min hensikt er å finne ut hvordan barnehagen ivaretar språklig og kulturelt mangfold, må det eksistere et språklig og kulturelt mangfold å ivareta. Dersom jeg hadde undersøkt en barnehage uten et slikt mangfold, kunne en nok ha funnet andre spennende vinklinger på temaet, men det faller utenfor denne oppgavens omfang.

Jeg har altså valgt å se nærmere på hvordan praksisen er i fire barnehager i Oslo. To er plassert på Oslos østkant og to på Oslos vestkant. Alle barnehagene ligger i hver sin bydel. Jeg har valgt å gjøre det på denne måten for å få en viss geografisk spredning innenfor bygrensen og for å se om det vil være noen forskjeller mellom barnehagene på østkanten og vestkanten, områder i Oslo som har ulik sosioøkonomisk status. Barnehagens eierform har ingen betydning for denne oppgaven, men til opplysning så er alle barnehagene kommunale. For å forsikre meg om at det eksisterte et språklig og kulturelt mangfold i barnehagen benyttet jeg meg av informasjon jeg allerede hadde om barnehagene eller fant på barnehagenes hjemmesider på internett. Da så jeg spesielt etter om de kalte seg ”flerkulturell” eller om de nevnte noe om språklig og kulturelt mangfold eller lignende.

Da jeg kun har sett på fire barnehager vil det ikke være mulig å generalisere til alle barnehager i Oslo. Det vil heller ikke være mulig å si noe generelt om forskjeller mellom østkant og vestkant, men det vil gi et innblikk i fire barnehagers hverdag og deres måte å forholde seg til mangfold i barnehagen på. Det er pedagogiske ledere i de nevnte barnehagene som er informanter i denne oppgaven.

For å komme i kontakt med barnehagene kontaktet jeg styrerne i hver barnehage per telefon. Jeg fortalte litt om meg selv og hva min undersøkelse handlet om. Alle jeg traff var meget positive til å delta i undersøkelsen, og la til rette slik at jeg fikk komme og intervju en pedagogisk leder. Jeg har hørt fra andre medstudenter at de har hatt problemer med å få tak i informanter til undersøkelser de har gjennomført i barnehager. Jeg hadde derfor i utgangspunktet forventet at det skulle være vanskeligere å finne informanter. Om jeg tilfeldigvis var heldig og traff positive styrere, eller om det er fordi de synes mitt tema var interessant vet jeg ikke, men jeg opplevde det i alle fall ikke som noe problem å få tak i informanter.

Alle intervjuene foregikk i barnehagene. Det ligger egentlig ikke noe bevisst valg bak dette. Det var det som var mest praktisk både for informantene og meg selv. Dersom noen hadde ytret et ønske om å gjennomføre intervjuene et annet sted hadde jeg selvsagt tatt hensyn til dette. Det at vi var i barnehagen kan allikevel ha bidratt til å gjøre informantene mer komfortable og trygge ved at vi var på et sted de kjenner. Jeg vil komme nærmere tilbake til selve gjennomføringen av intervjuene senere.

Valg av informanter

Jeg har valgt å intervju fire pedagogiske ledere som er ansatt i hver sin barnehage i Oslo. Begrunnelsen for dette er at jeg mener det vil gi meg et godt utgangspunkt for å kunne svare på hvordan barnehager i Oslo ivaretar mangfold. Jeg valgte pedagogiske ledere fordi de i større grad enn andre ansatte i barnehagen planlegger hvilke aktiviteter som skal foregå i barnehagen, og er dermed bedre rustet til å svare på hvorfor de gjør som de gjør. Jeg kontaktet styrerne i de ulike barnehagene, og i alle tilfellene var det styrer som videre valgte hvilke pedagogiske ledere jeg fikk intervju. Om styrerne da valgte tilfeldig, eller om det ble bestemt ut fra hvem som hadde mulighet eller lignende har jeg ikke informasjon om. Jeg mener uansett at det ikke vil ha noe å si for resultatet av min undersøkelse. I alle tilfellene intervjuet jeg en pedagogisk leder, i en barnehage med språklig og kulturelt mangfold, i Oslo.

Videre følger en tabell som viser barnehagenes plassering i Oslo. To ligger som sagt på Oslos østkant (barnehage A og B) og to på Oslos vestkant (barnehage C og D). Tabellen viser også hvilken barnehage de ulike informantene jobber i. Merk at informantenes navn ikke er deres egentlige. Jeg har gitt dem navn ut fra hvilken bokstav barnehagen de tilhører har fått i denne

oppgaven. Informantenes kjønn har ingen betydning for denne oppgaven, men til opplysning så er de tre kvinner og en mann.

Barnehager i Oslo øst		Barnehager i Oslo vest	
Barnehage A	Informant Anne	Barnehage C	Informant Carl
Barnehage B	Informant Berit	Barnehage D	Informant Dina

Tabell 1. Oversikt over barnehagenes plassering i Oslo

Barnehage A: Dette er en barnehage med tre avdelinger. Avdelingene er delt opp etter alder: liten, mellom og stor. Barnehagen ligger i en bydel i Oslo øst. Informant Anne er avdelingsleder for mellom-avdelingen med ansvar for barn i alderen to til tre år.

Barnehage B: Dette er en av tre barnehager som sammen utgjør en enhet. I denne barnehagen er det fire avdelinger, to for store barn og to for små barn. Barnehagen ligger i en bydel i Oslo øst. Informant Berit er avdelingsleder for en av storebarns-avdelingene og har ansvar for barn i alderen tre til seks år.

Barnehage C: Dette er en avdelingsfri barnehage. I stedet for avdelinger har de aldersgrupper. Barnehagen har plass til 41 barn. Barnehagen ligger i en bydel i Oslo vest. Informant Carl er pedagogisk leder og primærkontakt for 15 barn på tvers av aldersgruppene.

Barnehage D: Dette er en barnehage med seks avdelinger. Tre storebarns-avdelinger og tre småbarns-avdelinger. Barnehagen ligger i en bydel i Oslo vest. Informant Dina er avdelingsleder for en av storebarns-avdelingene og har ansvar for barn i alderen tre til seks år.

I alle barnehagene er det både barn og ansatte som snakker flere språk i tillegg til norsk og som har en annen kulturell bakgrunn.

3.5 Intervjuundersøkelsen

For å besvare mitt forskningsspørsmål nummer to om hvordan barnehager i Oslo ivaretar mangfold har jeg valgt å benytte et kvalitativt forskningsintervju. Ved å benytte intervju som metode fikk jeg mulighet til å få tak i deler av en annen persons liv som ville vært vanskelig å

fange opp på andre måter. Jeg var interessert i å fange opp mine informanternes meninger og holdninger til mangfold i barnehagen. Dette er noe som det for eksempel ikke er mulig å fange opp gjennom observasjon. Et intervju er en samtale som har en viss struktur og en hensikt. Forskningsintervjuet går dypere enn spontan meningsutveksling som foregår i hverdagen. Det er ikke en samtale mellom to likestilte parter. Det er jeg, som forsker, som definerer og kontrollerer samtalen gjennom å bestemme tema og å kritisk følge opp intervjupersonens svar. Dette kan gi uønskede utslag i forhold til undersøkelsens reliabilitet. Det vil jeg komme tilbake til.

Det kvalitative forskningsintervju forsøker å se verden fra intervjupersonens ståsted, deres livsverden. Forskningsintervjuet er en profesjonell samtale som bygger på dagliglivets samtale, og Kvale & Brinkmann (2009) kaller det bokstavelig talt et *inter view*, en samtale der kunnskap konstrueres i interaksjon mellom intervjueren og den intervjuede. Målet er å innhente beskrivelser om den intervjuedes livsverden for så å kunne fortolke betydningen. Mitt mål var å innhente informasjon om hvordan barnehager i Oslo ivaretar mangfold. Jeg har derfor intervjuet fire pedagogiske ledere som er ansatt i hver sin barnehage i Oslo for å finne ut hvordan de arbeider med mangfold i barnehagen.

En vesentlig del av et intervjuprosjekt bør i følge Kvale og Brinkman (2009) gjøres før en setter i gang med å intervju. De sentrale spørsmålene i forbindelse med planlegging av en intervjuundersøkelse handler om hvorfor, hva og hvordan.

Hvorfor handler om å klargjøre formålet med studien (ibid). Formålet med denne studien er å se på hvordan barnehager i Oslo ivaretar språklig og kulturelt mangfold. Gjennom teori vil jeg i denne oppgaven vise at barnehagens tilnærming til mangfold kan påvirke barnas aktivitets- og utviklingsmuligheter. Formålet med min intervjuundersøkelse er derfor å undersøke hvilken tilnærming til mangfold som finnes i barnehager i Oslo, hvordan ivaretar de det mangfoldet de har.

Hva handler om å innhente forhåndskunnskap om emnet som skal undersøkes. Det er nødvendig å ha kjennskap til de temaene en skal undersøke slik at en kan stille relevante spørsmål (ibid). Jeg har, som nevnt i denne oppgavens innledning, i løpet av mine år som pedagogikkstudent ved Universitetet, hele veien hatt en spesiell interesse for emner som omhandlet språkutvikling og flerkulturell pedagogikk. Jeg har derfor en viss forhåndskunnskap om dette. Dalen (2004) hevder at forskeren bør ”spare” feltet en stund for

å tilegne seg kulturkompetanse i forhold til det som skal undersøkes. Jeg har som tidligere nevnt jobbet i flere barnehager der det var et språklig og kulturelt mangfold både i barnegruppen og i personalgruppen. Jeg har derfor en viss kulturkompetanse i forhold til det jeg skal undersøke og håper det har hjulpet meg til å se viktige nyanser og variasjoner jeg kanskje ellers ville gått glipp av.

Hvordan handler om å innhente kunnskap om ulike intervju- og analyseringsteknikker og å bestemme hvilken man skal benytte seg av for å innhente den kunnskapen man ønsker (ibid). Da jeg startet med arbeidet med denne oppgaven leste jeg ulike metodebøker og deltok på metodekurs for å forsøke å danne et bilde av hvilke muligheter jeg hadde. Jeg kom frem til at kvalitativ metode var det som var best egnet for å belyse min problemstilling. For min intervjuundersøkelse har jeg valgt å benytte semistrukturert intervju. Denne metoden gir i motsetning til et strukturert intervju mulighet for å være fleksibel. En utarbeider en intervjuguide som inneholder temaer og spørsmål en vil vite mer om, men man står samtidig fri til å følge opp interessante ting som kan dukke opp underveis. Videre vil jeg kort beskrive hvordan jeg har arbeidet med min intervjuguide.

Intervjuguide

Det er det informantene forteller som utgjør datamaterialet i et kvalitativt intervjuprosjekt. Det er derfor viktig å arbeide grundig med utarbeidningen av de spørsmålene som skal inngå i intervjuguiden slik at en får et så rikt og fyldig datamateriale som mulig (Dalen 2004). Jeg synes i arbeidet med første utkast til intervjuguide at det var en utfordring å formulere spørsmål som var åpne og ikke ledende. En kan ikke kaste fra seg sin forforståelse! Etter tips fra min veileder har jeg brukt et kartleggingsverktøy fra kartlegging av språkmiljø i bydel Stovner 2009/2010 som inspirasjon, og jeg har også hentet noen av mine spørsmål derfra. Dette kartleggingsverktøyet har altså til hensikt å kartlegge språkmiljøet i barnehager, og det er derfor spesielt i utarbeidelsen av mine spørsmål knyttet til språk og morsmål i barnehagen at jeg har hentet hjelp herfra. Min intervjuguide (vedlegg 1) er kategorisert i fem temaer: En innledende del om barnehagen, barnegruppen og personalet, deretter følger språklig og kulturelt mangfold, språk, foreldresamarbeid og personalets kompetanse. Intervjuguiden var et nyttig hjelpemiddel for å holde en viss struktur i intervjuet, og for å endre tema eller å ”sveive inn” informanten dersom hun eller han var litt utenfor tema.

Gjennomføring av intervju

Alle intervjuene ble gjennomført i barnehagens lokaler i barnehagens åpningstid. Lokalene var dermed kjent for informantene, noe som kan bidra til å skape en trygg atmosfære. Det at informantene er trygge og avslappet kan bidra til å minske det asymmetriske forholdet som oppstår mellom meg som forsker og de som informanter. Før intervjuene startet pratet vi også generelt et par minutter og ble litt mer komfortable med hverandre. Det var informantene som ordnet hvor i barnehagen vi skulle være, og alle intervjuene ble foretatt på enten et kontor/grupperom eller en tom avdeling.

Intervjuene ble registrert med lydopptak. Jeg brukte diktafon slik at jeg kunne konsentrere meg om å høre hva informanten snakket om, uten å være avhengig av å måtte notere alt som ble sagt. Dersom jeg kom på oppfølgingsspørsmål, eller det var noe spesielt jeg merket meg, hadde jeg notatblokk og penn slik at jeg kunne notere dersom det var nødvendig. Å bruke diktafon har også den fordel at jeg får registrert tonefall, pauser og nøyaktig ordbruk i tillegg til at jeg kan gå tilbake og lytte på opptaket på nytt. En kan møte skepsis fra informantene mot bruk av slike opptaksmidler. Det kan virke mer ”skummelt” å fortelle ting når man vet at det blir fanget opp på bånd. Jeg opplevde ikke dette som noe problem. Alle mine informanter ga uttrykk for at det var greit med bruk av lydopptak. Etter å ha fått tillatelse fra informantene slo jeg på utstyret slik at det lå fremme på bordet mens vi småpratet litt og gjorde oss klare til å starte. Dette kan ha bidratt til at informantene ”glemte” litt at de ble tatt opp ved at de ble vant til at båndopptakeren lå fremme. Jeg opplevde det i alle fall ikke som noe problem underveis.

Informantene hadde på forhånd, gjennom styrer, fått vite at temaet for min undersøkelse var ”språklig og kulturelt mangfold i barnehagen”. De fikk også et samtykkeerklæringskjema (vedlegg 2) rett før intervjuet startet der formålet med undersøkelse stod beskrevet. Jeg ser det som en fordel at informantene på forhånd visste hvilket tema jeg ville snakke med dem om. Da fikk de mulighet til å forberede seg og tenke litt igjennom sine meninger og holdninger til tema. Ved at de har fått mulighet til å tenke igjennom tema på forhånd tror jeg at jeg kan få mer utfyllende og gjennomtenkte svar enn dersom de ikke hadde fått denne muligheten. Ofte kan en oppleve at informantene kan bli litt nervøse i en intervjusituasjon, spesielt dersom de ikke helt vet hva de skal prate om, derfor anså jeg dette som den beste løsningen for mitt prosjekt. Ulempen ved å gjøre det på denne måten er at informantene kan ha ”lest seg opp” for å finne ut hvilken informasjon jeg er ute etter for å så svare det de tror jeg vil høre. Jeg

tenker at det uansett er en risiko for at informantene svarer det de tror er riktig. Det har jeg derfor forsøkt å unngå ved å fortelle på forhånd at det ikke finnes noen riktige eller gale svar, og at jeg kun er ute etter deres meninger.

I de aller fleste intervjuene opplevde jeg at det nesten holdt å spørre et spørsmål og så pratet informantene fritt og åpent om hvordan de gjorde det i sin barnehage, og tanker rundt det å være en flerkulturell barnehage. Jeg benyttet intervjuguiden som et verktøy for å holde retningen og passe på at alle temaene jeg var interessert i å finne ut mer om ble dekket, men ofte var det mange spørsmål som ble besvart uten at jeg i det hele tatt trengt å spørre. Jeg forsøkte å lytte mest mulig uten å avbryte, og følge opp interessante temaer som dukket opp underveis. Det at informantene snakket så fritt kan være en følge av at de på forhånd visste hvilket tema jeg var interessert i. De hadde forberedt seg, og pratet lett om temaet. Det kan også være fordi dette var noe informantene synes er spennende og viktig. Jeg skal ikke spekulere videre rundt dette, men mitt inntrykk etter å ha snakket med informantene er at de stort sett ga uttrykk for at dette er noe de er opptatt av.

Jeg understreket som sagt før intervjuet startet at jeg ikke var ute etter riktige eller gale svar, men allikevel kunne jeg merke at informantene noen ganger ville svare ”riktig”. I en intervjusituasjon blir gjerne forskeren oppfattet som den som har fasiten. Det er et asymmetrisk forhold der den som foretar intervjuet i stor grad har makten. Det er jeg som forsker som bestemmer hvilke spørsmål som skal stilles og hvilke temaer som skal tas opp. I tillegg kan språklig og kulturelt mangfold være et tema som kan være litt sensitivt i forhold til hvilke ord man bruker og hvordan man sier ting. Jeg kunne derfor merke at informantene kanskje lette litt etter hvilke begreper de skulle bruke for å ikke støte noen. Jeg avsluttet alle intervjuene ved å spørre informantene om de hadde noe de ville tilføye slik at de skulle få mulighet til å utdype noe de allerede hadde snakket om eller å fortelle noe de mente var viktig. Et par benyttet da anledningen til å både ta opp igjen tråder fra tidligere og komme med ny informasjon.

Transkripsjon

Etter hvert intervju noterte jeg en liten refleksjon for å oppsummere litt og sikre en beskrivelse av konteksten for intervjuet. Intervjuene ble deretter transkribert fra muntlig til skriftlig form slik at de er mer strukturert og bedre egnet for analyse. Jeg har selv foretatt all transkribering. Spørsmålet om hva som er en korrekt transkripsjon er ikke mulig å besvare,

hevder Kvale & Brinkmann (2009), det finnes ikke en sann og objektiv oversettelse fra muntlig til skriftlig form. Man må heller stille spørsmålet: Hva er en nyttig transkripsjon for min forskning? Da jeg ikke skal gjennomføre en detaljert språklig analyse har jeg valgt å ikke legge vekt på dimensjoner som pauser, gjentakelser og intonasjonsmessige understrekninger i min transkripsjon. Jeg har fokusert på å få frem informantenes historier og meninger og forsøkt å overføre samtalen til en mer litterær stil slik at det blir mulig å formidle disse meningene og historiene til leserne av denne oppgaven. Kvale og Brinkmann (2009) hevder at det skjer en reduksjon av data i det en transkriberer fra lydopptak til tekst, og er skeptiske til at man kun skal forholde seg til utskriftene i sin analyseprosess. Det mest hensiktsmessige for denne oppgaven ville derfor ha vært å be informantene lese igjennom min transkripsjon for å bekrefte at jeg har oppfattet dem korrekt. På grunn av begrenset tid har jeg valgt bort dette. For å forsikre meg om at jeg har skrevet ned alt som ble sagt har jeg i stedet hørt igjennom lydopptakene på nytt etter transkripsjon.

3.6 Kvalitet i en kvalitativ studie

Jeg vil i dette delkapittelet vurdere den metoden jeg har brukt for å besvare min problemstilling.

Hvordan en vurderer en forskningsstudie er avhengig av hvilket paradigme studien er gjennomført innenfor. Ofte sees forskning på som regelstyrt, og vitenskapelig kunnskap som kvantitativ. Dette synet har bidratt til at kvalitative forskningsmetoder ikke har blitt anerkjent som legitime hevder Kvale & Brinkmann (2009). Kvantitativ forskning har standardiserte kriterier for hvordan en måler validitet og reliabilitet, altså hvor gyldige og pålitelige de slutninger som trekkes på grunnlag av forskningen er. Dette er kriterier som etterprøvbarehet, statistisk generalisering, testing av hypoteser og avstand, noe som er vanskelige å benytte innen en kvalitativ forskningstradisjon. Disse begrepene bygger på en naturvitenskapelig tenkemåte og representerer et annet vitenskapsteoretisk grunnsyn enn det den kvalitative forskningen står for. I følge en metodologisk positivistisk tilnærming til samfunnsvitenskap begrenser den vitenskapelige validiteten seg til målinger som i utsagnet ”måler du det du tror du måler?” Den kvalitative forskningen vil da, i følge Kvale og Brinkmann (ibid) være ugyldig dersom den ikke resulterer i tall. En bredere fortolkning av validitet dreier seg om i hvilken grad en metode undersøker det den er ment å undersøke. Med denne vide

oppfatningen av validitet kan den kvalitative forskningen i prinsippet gi gyldig, vitenskapelig kunnskap (ibid).

3.6.1 Validitet

Validitet i samfunnsforskningen dreier seg altså om hvorvidt en metode er egnet til å undersøke det den skal undersøke. I hvilken grad reflekterer mine observasjoner de fenomenene eller variablene jeg ønsker å vite mer om? Spørsmålet om validitet i denne oppgaven blir da: gir min intervjuundersøkelse av fire pedagogiske ledere i barnehager i Oslo svar på hvordan barnehager i Oslo ivaretar mangfold?

Hva er valid kunnskap?

For å besvare spørsmålet om hva som er valid kunnskap må man stille det filosofiske spørsmålet: hva er sannhet? (Kvale & Brinkmann 2009). Kvalitativ forskning har som ontologisk og epistemologisk grunnsyn at mennesker gir mening til egne erfaringer, og skaper sin virkelighet i sosial samhandling med andre. Dette innebærer at det ikke finnes en ”sann” virkelighet eller universelle lover. Allikevel vil den felles historien, kulturen og de sosiale aspektene som inngår i menneskenes liv være med på å forhindre en fullstendig relativisme. De meningskonstruksjonene som oppstår må sees i sammenheng med den aktuelle situasjonen informantene befinner seg i og debatten som foregår i samfunnet rundt det fenomenet som studeres. Kunnskapen blir skapt i en konkret situasjon og er knyttet til en bestemt virkelighet. Det er altså i møtet mellom meg og mine informanter at kunnskapen oppstår. Kunnskapen som oppstår representerer sannheten om møtet mellom informantene og meg på det tidspunktet vi samhandlet. Når denne kunnskapen skal presenteres i en forskningstekst vil tekstens innhold være avhengig av forforståelsen til de som skaper den. I følge Postholm (2005:129) *må forskere være oppmerksomme på forskjellen mellom den sosiokulturelle virkelighet som de observerer i en forskningsstudie og beretningen de lager på grunnlag av denne studien.* Forskningsfeltet betraktes altså gjennom forskerens subjektive, kulturelle briller og i kvalitativ forskning er forskeren det viktigste forskningsinstrumentet. Jeg vil derfor først se på forskerrollens betydning for en forskningsundersøkelses validitet før jeg ser på validiteten av selve forskningsopplegget.

Validitetsdrøfting av forskerrollen og selve forskningsopplegget

For å imøtegå kritikk om subjektivitet i tolkningen av intervjumateriale er det viktig å tydeliggjøre sin egen tilknytning til det som skal studeres. Ved å tydeliggjøre forskerens subjektivitet gir en leseren mulighet til selv å vurdere kritisk i hvilken grad forskerens forforståelse kan ha påvirket tolkningen av resultatene (Dalen 2004). Jeg har derfor i min innledning skrevet en bakgrunn for hvorfor jeg har valgt å skrive om det temaet jeg gjør. Der viser jeg til tidligere erfaringer og hvilke emner jeg er spesielt interessert i. For å kontrollere egen subjektivitet kan det også være lurt å enten forske sammen med noen, eller å trekke inn en forskerkollega inn i noen faser av prosjektet hevder Dalen (ibid). Som masterstudent har jeg den fordel at jeg, i tillegg til muligheten for å diskutere med medstudenter, har en erfaren veileder som kan komme med innspill og hjelpe meg til å se ting fra en annen side.

Validitetsdrøfting av selve forskningsopplegget omhandler utvalg og metodisk tilnærming. Utvalg i kvalitative studier er nesten alltid små, hensiktsmessige utvalg som er nært knyttet opp mot fokus for en aktuell studie, noe som gjør generalisering vanskelig (Dalen 2004). Dette gjelder også for min undersøkelse. Da mitt utvalg kun består av fire pedagogiske ledere i fire barnehager kan det ikke overføres til å kunne si noe om andre personer eller institusjoner. Mitt utvalg gir et innblikk i hvordan disse pedagogiske lederne tenkte om, og forholdt seg til språklig og kulturelt mangfold i barnehagen på det tidspunkt intervjuet ble foretatt. For at den metodiske tilnærmingen skal være valid må de datainnsamlingsmetodene som er valgt være tilpasset undersøkelsens mål og problemstilling. For på best mulig måte tilrettelegge for analyse bør intervjuet tas opp på lydbånd og hele intervjuprosessen må redegjøres for fra selve intervjuet via transkripsjon til den endelige analysen. Dette mener jeg selv at jeg har gjort i avsnittet om gjennomføring av intervjuundersøkelsen.

I en intervjustudie er det informantenes egne ord som utgjør det datamateriale som skal analyseres og tolkes. For å sikre at dette datamaterialet blir så fyldig og relevant som mulig har jeg forsøkt å stille ”gode” og åpne spørsmål der informantene har hatt mulighet til å komme med sine meninger og sin forståelse av det jeg lurer på. Jeg har også forsøkt å stille spørsmål som ikke så lett kan feiltolkes av informanten og dersom jeg har lurt på om jeg har forstått informanten riktig, har jeg spurt under selve intervjusituasjonen. I min tolkning og analysering av datamaterialet har jeg forsøkt å sammenligne de ulike barnehagene og sette dataene opp mot hverandre. Er datamaterialet farget av min forforståelse, og har jeg tolket noe

i informantenes svar som ikke var der i utgangspunktet? Slike trusler vil en aldri helt kunne eliminere, men jeg har forsøkt å gi et så uhildet bilde som mulig av situasjonen.

Til slutt vil jeg nevne det Dalen (2004) kaller teoretisk validitet. Det dreier seg om i hvilken grad de begreper, mønstre og modeller forskeren bruker, gir oss en teoretisk forståelse av de fenomenene studien omfatter. I min teoridel tar jeg opp temaer som er knyttet til språklig og kulturelt mangfold i barnehagen. Der ser jeg på hvordan og hvorfor disse påvirkes og blir påvirket av ulike holdninger til mangfold. Det er disse temaene som er utgangspunkt for min intervjuguide og da igjen min analyse og tolkning.

3.6.2 Reliabilitet

Reliabilitet har med forskningens konsistens og troverdighet å gjøre. Det handler om påliteligheten i selve målingen og spørsmålet om hvorvidt et resultat kan reproduseres på andre tidspunkt av andre forskere (Kvale & Brinkmann 2009). Reliabilitet blir av mange derfor oppfattet som et lite egnet begrep innen kvalitativ forskning. I kvalitative studier er forskerens rolle nettopp en viktig faktor, og rollen utformes i samspill med informanten i den bestemte situasjonen. Både individene og omstendighetene endrer seg, noe som vil gjøre det vanskelig å etterprøve resultatene.

Tilfeldige og systematiske målingsfeil

Når det gjelder påliteligheten i selve målingen, vil god reliabilitet bety at mine data ikke er påvirket av tilfeldige eller systematiske målingsfeil. Tilfeldige målingsfeil kan for eksempel være at jeg eller en informant har en dårlig dag. Slike feil vil, om en foretar mange målinger, jevne seg ut etter hvert. Da jeg kun har fire målinger, er det ikke mulig med utjevning av tilfeldig målingsfeil, og dette er noe jeg har måttet ta høyde for i min tolkning og analyse.

Systematiske målingsfeil er feil som ikke vil jevne seg ut i det lange løp. Dette kan for eksempel være observatøreffekten. Det at en observatør er tilstede vil sannsynligvis påvirke atferden til den som blir observert. Tilsvarende vil en som blir intervjuet gjerne gi et positivt bilde av seg selv, og forteller kanskje om hvordan man vil være i stedet for hvordan man er. Jeg startet, som tidligere nevnt, mine intervjuer med å fortelle informantene om at jeg ikke var ute etter riktige eller gale svar. Allikevel kunne jeg merke tendenser til at noen ville svare det de trodde var ”riktig”. Dette merket jeg spesielt når de skulle svare på spørsmålet om deres

barnehage kunne kalles flerkulturell. Da merket jeg at flere fomlet litt og lette etter hvilke ord de håpet ville være best å bruke. Til tross for mine forsøk på å forhindre det så kan dette altså ha bidratt til systematiske målingsfeil.

3.6.3 Etske betraktninger

Intervjuforskning er fylt med moralske og etiske spørsmål. Det knyttes moralske spørsmål både til intervjuundersøkelsens midler og dens mål. Etske problemstillinger preger hele forløpet i en intervjuundersøkelse, og man bør ta hensyn til dette helt fra begynnelsen av undersøkelsen fram til endelig rapport foreligger (Kvale & Brinkmann 1999).

I min undersøkelse har jeg etter beste evne tatt hensyn til forskningsetiske retningslinjer og de krav som forventes. Alle informanter var med i undersøkelsen frivillig og de ble gitt mulighet til å trekke seg frem til innlevering av oppgaven. Informantene har fått informasjon muntlig på forhånd om undersøkelsens tema og de har skriftlig gitt sitt informerte samtykke til deltakelse (se vedlegg 2). All informasjon om informantene blir anonymisert og alle lydopptak og transkribering blir slettet etter at oppgaven er sensurert. Frem til det blir alle identifiserbare personopplysninger lagret forsvarlig. Jeg mener undersøkelsen har respekt for menneskeverdet og at krav om å unngå skade og alvorlige belastninger er fulgt. Prosjektet er meldt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, NSD. Prosjektet er ikke meldepliktig (vedlegg 3).

4 HVORDAN PÅVIRKER BARNEHAGENS TILNÆRMING TIL MANGFOLD BARNAS UTVIKLINGSMULIGHETER? ET TEORETISK RAMMEVERK

I dette kapitlet vil jeg ta utgangspunkt i temaer som er viktige arbeidsområder for barnehagen for å besvare forskningsspørsmål nr. 1: Hvordan kan barnehagens tilnærming til språklig og kulturelt mangfold påvirke barnas aktivitets- og utviklings muligheter?

Jeg vil først se på An-Magritt Hauges (2007) skille mellom mangfold som problem og mangfold som ressurs. Ved hjelp av hennes begreper vil jeg gjøre rede for hva som skiller en problemorientert barnehage fra en ressursorientert barnehage og dette begrepsparet vil bli brukt som et analyseverktøy videre i oppgaven. Deretter tar jeg for meg temaene: språkmiljø og språklig mangfold i barnehagen, herunder tospråklighet og tospråklig utvikling, barnehagen og barns identitetsutvikling, samarbeid med foreldre og barnehagens personale.

Dette er temaer som er viktige i barnehagens hverdag, og i deres arbeid med mangfold. Jeg har valgt disse fordi jeg mener de kan illustrere at hvordan barnehagene arbeider med disse temaene påvirker, og blir påvirket av deres holdning til mangfold. Gjennom disse temaene vil jeg derfor forsøke å vise hvordan, og hvorfor det er viktig å ivareta mangfold i barnegruppen. Jeg vil benytte tidligere forskning og empiri for å belyse hvilke konsekvenser det kan få for barna at barnehagen har enten en ressursorientert holdning eller en problemorientert holdning til mangfold.

De temaene jeg har valgt å fokusere på, tar utgangspunkt i temaer som er vektlagt i *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold* (Gjervan 2006) og *Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen* (Høigård, Mjør og Hoel 2009). Dette er hefter som er utgitt i tilknytning til rammeplanen, og som er ment som inspirasjon, og skal gi grunnlag for refleksjon over eget arbeid for ansatte i norske barnehager. Jeg har, som sagt, sett på to av disse for å se på hvilke temaer de tar for seg når det gjelder barnehagens arbeid med språklig og kulturelt mangfold. Dette har samtidig gitt meg et innblikk i dokumenter de ansatte i

barnehagen har til rådighet om dette temaet. Ved at det har blitt laget egne temahefter om disse emnene ser en at det er en bevissthet om at dette er viktig, og noe som barnehagene skal ha et reflektert forhold til.

Temahefte om språklig og kulturelt mangfold (Gjervan 2006), og Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen (Høigård, Mjør & Hoel 2009) er som tidligere nevnt et supplement til rammeplanen. De tar for seg barnehagens innhold, arbeidsmåter og oppgaver i et flerkulturelt perspektiv og har til hensikt å henholdsvis utfordre barnehagens personale til å reflektere kritisk over hvordan mangfold håndteres og blir synliggjort i barnehagens ordinære virksomhet, samt å stimulere til å velge innhold og arbeidsmåter som fremmer likeverd og som ivaretar ulike barns behov (Gjervan 2006). Og å legge til rette for gode språkmiljø og språkstimulering i alle norske barnehager (Høigård, Mjør & Hoel 2009).

Jeg mener derfor at disse heftene bør være et godt hjelpemiddel for alle som arbeider i barnehage. Temaheftene konkretiserer de politiske føringene for barnehagen, og legger vekt på temaer som er viktige for barnehagens arbeid med språklig og kulturelt mangfold.

4.1 Mangfold som problem eller ressurs?

Det å forholde seg til språklig, kulturelt og religiøst mangfold i barnehagen kan sees på som en ressurs, og en positiv utfordring, men kan også møtes som et problem og en uønsket situasjon. De to ulike tilnærmingene får konsekvenser for barnehagen som pedagogisk institusjon (Gjervan 2006).

Sitatet er hentet fra Temahefte om språklig og kulturelt mangfold i barnehagen. Det viser til at den holdningen eller tanken barnehagen har om mangfold påvirker barnehagen som pedagogisk institusjon, noe som igjen påvirker barna som går i barnehagen. Jeg vil derfor videre se på hvordan en kan forholde seg til mangfold som et problem eller som en ressurs, og hvordan det vil påvirke barna i barnehagen.

Fra monokulturell til flerkulturell barnehage

Barnehager og skoler i Norge har hatt en tradisjon for en monokulturell pedagogisk forankring. En har tatt utgangspunkt i det norske språket, og norsk kultur og tradisjon. Det norske samfunnet har blitt betraktet som et homogent samfunn der likhet har blitt oppfattet

som en viktig faktor for samfunnsutviklingen. Dette ser en blant annet ved at vi har en enhetsskole- og nasjonsbyggingstradisjon der konformitetsideologien har stått sterkt. Allikevel har Norge alltid hatt innbyggere med ulik kulturell, språklig og religiøs bakgrunn. Både innad i majoritetsbefolkningen, men også representert ved den samiske urbefolkningen og de nasjonale minoritetene, kvenene og taterne (Engen & Kulbrandstad 2008). Dagens samfunn er preget av et større språklig, kulturelt og religiøst mangfold enn noen gang tidligere. Et flerkulturelt samfunn sier en gjerne. Barnehagene og skolene gjenspeiler dette mangfoldet og en hører ofte om den flerkulturelle barnehagen. Men hva er en flerkulturell barnehage?

Noen vil si at en barnehage er flerkulturell dersom det går barn med minoritetsbakgrunn der. Dette, vil andre hevde, er rett og slett en beskrivelse av barnegruppen, og har ingenting med den pedagogiske virksomheten å gjøre. Enkelte vil også si at en barnehage der mange barn har minoritetsbakgrunn er mer flerkulturell enn barnehager der det går færre barn med minoritetsbakgrunn. An-Magritt Hauge (2007) tar opp denne tematikken i forhold til skolen, jeg mener hennes ideer også kan benyttes i barnehagen.

Problemorientert eller ressursorientert tilnærming til mangfold

Hauge (2007) mener det er to måter å forholde seg til språklig og kulturelt mangfold på. Den ene måten er å se på mangfold som noe som kommer utenfor den ordinære virksomheten. Dette kaller hun en problemorientert forståelse. Denne forståelsen av mangfold innebærer at mangfold er et problem. Det eksisterer et språklig og kulturelt mangfold som må tilpasses barnehagen slik at mangfoldet forsvinner. Dette fører med seg en oppfatning om at barnehagen er inne i en tilstand som forhåpentligvis går over. Mangfoldet er noe uheldig og forbigående som man forsøker å dempe. Det flerkulturelle synliggjøres ikke i barnehagens hverdag, men feires kanskje ved visse anledninger. Typisk her er FN-dagen som gjerne trekkes frem som et ”bevis” på hvor flerkulturell barnehagen er. Da tar man frem flagg og mat fra alle verdens land, og feirer at man er forskjellig. Men dagen etter er man tilbake til hverdagen igjen og rekvisittene pakkes bort.

Dersom en barnehage har en problemorientert forståelse, vil den i følge Hauge (2007) ha et fokus på hvilke mangler minoritetsbarna og deres foreldre har i møte med barnehagen. Fokuset vil ligge på å redusere annerledesheten slik at barna glir inn i barnehagens ordinære virksomhet uten å måtte gjøre endringer i selve institusjonen. Det er snakk om inkludering og

integrering i betydning av å gjøre lik. Dersom målet for integreringen er at alle skal bli like og tilpasse seg den eksisterende barnehagekulturen, er det i virkeligheten snakk om assimilering og ikke integrering. Integrering handler om at to parter må tilpasse seg hverandre. Dersom barnehagen var villig til å tilpasse seg barnets hjemmekultur, samtidig som barnet tilpasset seg barnehagekulturen, kunne en ha snakket om integrering. Målet for en barnehage med en problemorientert tilnærming til mangfold er derimot å bli kulturell og språklig homogen.

Den andre måten å forholde seg til språklig og kulturelt mangfold på er det som Hauge (2007) kaller den ressursorienterte forståelsen. En barnehage som har denne innstillingen ser på mangfold som en ressurs. Slike barnehager ser på det flerkulturelle som normaltilstand, og endrer ordinær virksomhet slik at erfaringene og bakgrunnen til minoritetsbarna og deres foreldre også blir satt på dagsordenen. Mangfoldet blir en integrert del av barnehagens pedagogikk, innhold og organisering. Det flerkulturelle gjennomsyrrer hverdagen, og gir mulighet for kulturell og språklig refleksjon. I en slik barnehage får alle barna identitetsbekreftelse og mulighet til å utvide sine perspektiver. Mangfoldet anerkjennes og verdsettes av barna og personalet i barnehagen, og blir en felles ressurs. Målet må være at barnehagene skal gå fra å være barnehager med minoriteter til å være barnehager med flerkulturell pedagogisk teori og praksis, sier Hauge (ibid). Det må få en konsekvens for barnehagens arbeidsmåter, pedagogiske innhold og dens organisering, og det er barnehagens ledelse og personale som må sørge for denne endringen og utviklingen.

En viktig del av å anerkjenne mangfold er blant annet å tilrettelegge slik at minoritetsspråklige barns behov for språkstøtte blir møtt. Barn som har behov for det bør få tilbud om tospråklig assistanse. Et slikt tilbud vil bidra til at de minoritetsspråklige barna får mulighet til å bruke sitt morsmål som redskap for læring. Det vil også bidra til at barna i større grad vil få mulighet til å forstå og gjøre seg forstått i barnehagen.

I en ressursorientert barnehage tas ulike språk og kulturell kompetanse i bruk både i formelle og uformelle aktiviteter. En slik barnehage vil i følge Hauge (2007) være det hun kaller felleskulturell. Vår felles flerkulturelle barnehage, den felleskulturelle barnehagen, sier hun. Her skapes det en felles plattform ut fra alles verdier, bakgrunner og ferdigheter. Denne plattformen som alle kan identifisere seg med skaper utgangspunkt for arbeidet i barnegruppen. I en felleskulturell barnehage, eller skole som hun sier, er ikke tiltakene kun rettet mot de språklige minoritetsbarna, men også mot å inkludere de majoritetsspråklige barna i den flerkulturelle barnehagen. Hauge (2007) sier:

På slike skoler får de majoritetsspråklige elevene også muligheter til å reflektere over det å ha to språk, ulike verdier, syn på hva som er rett og galt, sant og usant. Alle elevene får delta i aktiviteter som gir handlingskompetanse til å leve i et flerkulturelt samfunn fordi de deltar i et fellesskap med språklig og kulturell variasjon (ibid.:34).

Du vil ikke nødvendigvis finne barnehager som kun er ressursorienterte, eller som utelukkende har en problemorientert tilnærming til mangfold. Dette er ytterpunkter på en skala, og en og samme barnehage kan være på ulike steder på denne skalaen i forhold til ulike deler av barnehagens områder og oppgaver. Disse kategoriene kan allikevel sees på som et nyttig analyseverktøy for å undersøke hvordan barnehager tenker og arbeider i forhold til språklig og kulturelt mangfold, noe jeg selv vil bruke de til i denne oppgaven.

Videre vil jeg se på temaer som er viktige arbeidsområder for barnehagen, og som påvirker og blir påvirket av barnehagens holdninger til mangfold. Jeg vil forsøke å se hvordan den barnehagen kan tilnærme seg ulike problemer som kan dukke opp i tilknytning til disse temaene, og hvorfor det er viktig å ha en ressursorientert tilnærming. Den ressursorienterte barnehagen er altså en barnehage der de minoritetsspråklige barna skal få støtte til å utvikle begge språkene sine, både minoritetsspråket og majoritetsspråket, norsk. Jeg vil derfor starte med å se nærmere på barnehagen som arena for språkstimulering. Jeg vil legge vekt på tospråklighet og tospråklig utvikling og forsøke å forklare hvorfor det er viktig at de tospråklige barna får muligheten til å bli funksjonelt tospråklige.

4.2 Språkmiljø og språklig mangfold i barnehagen

Barnehagen skal arbeide for at tospråklige barn får en positiv tospråklig utvikling, og kjenne ansvar både for førstespråket (morsmålet) og andrespråket (norsk) (Høigård, Mjør og Hoel 2009).

Barnehagens oppgave er å være positiv til språklig mangfold og å arbeide for at barn kan utvikle et positivt forhold til sitt eget språk (Høigård, Mjør og Hoel 2009).

Sitatene er hentet fra *Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen*. De viser at det skal være en viktig oppgave for barnehagen å arbeide for at de tospråklige barna får lov til å utvikle begge sine språk på en positiv måte. Dette er i følge Hauge (2007) et ressursperspektiv på mangfold. Videre vil jeg derfor se på barnehagen som arena for

språkstimulering. Jeg vil ta for meg hvorfor det er viktig at de tospråklige barna får utvikle begge sine språk, og hva som kan bli konsekvensene dersom de ikke får dette.

Barnehagen som arena for språkstimulering

Barns språkutvikling er et viktig tema både i pedagogiske og politiske dagsordener. Rammeplanen slår fast at barnehagen skal arbeide aktivt med barnas språkutvikling, og *Kommunikasjon, språk og tekst* er et av de syv fagområdene for barnehagen. Det er i tillegg laget et supplement til rammeplanen når det gjelder språk, nemlig *Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen* (Høigård, Mjør og Hoel 2009). Temaheftet knytter seg også til to stortingsmeldinger, St.mld. nr. 23 (2007-2008) *Språk bygger broer*, og st.mld. nr 41 (2008-2009) *Kvalitet i barnehagen*. Begge meldingene slår fast at språkstimulering er en av de viktigste oppgavene for barnehagen.

De årene barna går i barnehagen er de inne i en læringsintensiv fase der grunnlaget for videre læring og utvikling blir lagt. Det er store ulikheter i hvor stimulerende hjemmemiljø barna i barnehagen kommer fra. Ved å styrke barnehagen som læringsarena slik at en kan tilby et godt læringsmiljø for alle barn, kan barnehagen bidra til sosial utjevning. Gevinsten ved barnehagedeltakelse er særlig stor for barn som trenger ekstra språkstimulering ut over det de får hjemme (St.mld.nr. 41 2008-2009). Sand (2005 referert i Gjervan, Andersen og Bleka 2006) har i en undersøkelse vist at barn med minoritetsspråklig bakgrunn får etter to år i barnehage et bedre utgangspunkt for å klare seg bra på skolen enn barn som ikke har gått i barnehage. For barn med minoritetsspråklig bakgrunn har barnehagen derfor en ekstra viktig rolle når det gjelder utvikling av tospråklighet og tilegnelse av norskferdigheter. I barnehagen får de mulighet til å utvikle sine språk i møte med andre barn og voksne i ulike situasjoner. Jeg vil derfor videre ta for meg temaet tospråklighet. Jeg ønsker å gi et innblikk i hva det vil si å være tospråklig, og hvorfor en barnehage med ressursorientert holdning til mangfold vil tilrettelegge slik at de tospråklige barna kan få utvikle både sitt førstespråk og andrespråk.

4.2.1 Tospråklighet

Ulike syn på tospråklighet

Tidligere har det å vokse opp med mer enn ett språk blitt betraktet som noe negativt. Et sitat fra en amerikansk lærebok i psykologi fra 1952 er et eksempel på dette: *Det kan ikke være tvil*

om at et barn som vokser opp i et tospråklig miljø, blir hemmet i sin språkutvikling. En kan diskutere om det å kunne snakke to språk er verd den svakere utviklingen av majoritetsspråket som følger (G.G Thompson i Valvatne & Sandvik 2007:287). Denne negative oppfatningen av tospråklighet var det rådende synet på den tiden. Noen tanker som var gjeldene var blant annet at barn risikerte en halvering av sin intellektuelle og åndelige utvikling dersom de skulle lære to språk, at det å lære to språk hindret barna i å lære andre ting, og at tospråklighet var skadelig fordi det kunne ha en negativ innvirkning på barnas tenkning og ideforestillinger.

Ti år etter at den tidligere nevnte lærebok ble utgitt kom boken *The Relation of Bilingualism to Intelligence*. Den var skrevet av Elizabeth Peal og Wallace Lambert og de beskriver en tospråklig person slik: *Intellektuelt ser det ut til at hans erfaringer med to språkssystem har gitt ham mental fleksibilitet, bedre evne til begrepsdannelse, et større mangfold av mentale evner...* (Peal & Lambert i Valvatne & Sandvik 2007:287). Dette viser altså et helt motsatt syn enn det som hadde vært gjeldene tidligere. Lambert & Peal mente at det å være tospråklig var noe positivt som kunne bidra til den kognitive utviklingen.

Både Thompson og Lambert & Peal baserte sine utsagn på forskningsresultater, men den tidlige forskingen på tospråklighet hadde en del metodiske svakheter. Det ble blant annet ikke tatt hensyn til sosioøkonomisk status. De tospråklige barna i undersøkelsene kom i mange tilfeller fra dårligere stilte miljøer enn de enspråklige barna, og testene som ble brukt favoriserte de enspråklige barna ved at de tok utgangspunkt i deres sosiokulturelle referanseramme (Øzerk 2006). Lambert & Peals undersøkelse fikk store konsekvenser for synet på tospråklighet og inspirerte til videre forskning.

I dag vil jeg si det er et mer positivt syn på tospråklighet som er gjeldene blant forskere. Nyere forskning viser blant annet at **velutviklet** (min utheving) *tospråklighet i barndommen styrker barnas evne til metaspråklig bevissthet, språklig oppmerksomhet og kognitiv kontroll av språklige prosesser, begrepsdanning, resonneringsevne, visuelle-spatiale ferdigheter og kreativitet* (Bialystok i Haugen 2007:139). Tospråklighet er altså mer enn summen av språkferdighetene på to språk. Tospråklige må hele tiden tenke over og bruke tospråkligheten som et kognitivt og sosialt middel, og det å forvalte to språk på en funksjonell måte er med på å generere de overnevnte positive kognitive fordelene. Med bakgrunn i disse kunnskapene vil derfor en ressursorientert barnehage ønske og støtte at de tospråklige barna får lov til å utvikle sin tospråklighet på en positiv måte. Jeg har uthevet ordet ”velutviklet” i sitatet over. Det er

nemlig viktig for de tospråklige barna, at de utvikler en velutviklet tospråklighet. Hvorfor dette er så viktig vil jeg forklare i avsnittet om tospråklig utvikling.

Til nå har vi sett at synet på det å være tospråklig med tiden har endret seg fra noe negativt, til at det i dag kan sies å stort sett bli oppfattet som noe positivt. Men hvordan defineres egentlig tospråklighet? Hva vil det si å være tospråklig? Videre vil jeg se på ulike måter tospråklighet kan defineres på. Dette vil jeg gjøre for å vise at det å være tospråklig kan bety ulike ting for ulike mennesker. Jeg avslutter med å se på en definisjon som viser hvordan holdninger til språk kan påvirke brukerne av språket. Dette settes i sammenheng med begrepet *funksjonell tospråklighet* som jeg deretter vil bruke for å forklare hvordan barnehagens holdninger til tospråklighet kan påvirke de tospråklige barna.

Definisjoner av tospråklighet

Tospråklighet kan defineres på flere ulike måter, der en legger vekt på ulike sider ved tospråkligheten som for eksempel ferdigheter, bruksområder og holdning til språkene. En skiller gjerne mellom majoritetstospråklige og minoritetstospråklige. Majoritetstospråklige er personer med majoritetstilknytning som lærer seg et annet språk. Et eksempel kan være norske barn som lærer engelsk på skolen. De legger et fremmedspråk til sitt førstespråk og blir på den måten tospråklige. Minoritetstospråklige er personer med minoritetstilknytning som har et annet hjemmespråk enn storsamfunnets. De blir tospråklige ved at de lærer majoritetsspråket på skolen eller i barnehagen og legger dette til sitt førstespråk (Øzerk 2006).

Tospråklighet kan defineres ut fra hvilke ferdigheter en har på andrespråket, altså hvor godt en må kunne et språk i tillegg til sitt førstespråk. A. Richard Diebold (i Engen & Kulbrandstad 2004) mener at når man forstår ytringer på et nytt språk er man i ferd med å bli tospråklig. Det gjelder selv om man ikke selv kan si noe på det språket. På den andre siden har en definisjoner som krever at en må kunne beherske begge språk på innfødt nivå. Dette mener blant andre Leonard Bloomfield som snakker om "native-like control of two languages" (Bloomfield i Engen & Kulbrandstad 2004). Når en snakker om ferdigheter i språk kan en skille mellom reseptive og produktive ferdigheter. Reseptive ferdigheter er å kunne forstå språk gjennom lytting og lesing, mens produktive ferdigheter er å kunne snakke og skrive. En skiller også mellom kommunikative ferdigheter, som er å kunne forstå og gjøre seg forstått om ulike emner og i ulike situasjoner, og formelle språkferdigheter, som handler om å beherske reglene for det aktuelle språket. Dette er for eksempel regler for hvordan ord bøyes,

uttale og rekkefølge for ord i setninger. En person kan ha ulik grad av ferdighet innenfor disse områdene. En kan for eksempel forstå ved å lytte og gjøre seg forstått ved å snakke uten at en kan alle de formelle reglene for språket eller lese det. Det er altså ikke et klart skille mellom det å være tospråklig eller ikke. En kan være tospråklig på flere måter og i ulik grad (ibid).

En kan også se på i hvilke situasjoner og til hvilke formål man bruker de ulike språkene. Da kan en se på hvilket språk en person velger å bruke innenfor domener som for eksempel familie, venner, yrke og religion. Det går også an å veksle mellom språk innenfor et og samme domene. Det som blir avgjørende for hvilket språk som velges er ofte hva samtalen dreier seg om og hvilken funksjon den har. For eksempel kan barn i en minoritetsspråklig familie i Norge skifte til å snakke norsk når de snakker om noe som har med barnehagen å gjøre (ibid).

Holdninger til de ulike språkene kan påvirke hvilket språk en tospråklig person velger å bruke. En skiller mellom den tospråkliges egne holdninger og andre personers holdninger til språkene. Det kan være vanskelig å skille en persons holdning til et språk fra holdningen til kulturen språket representerer, eller til brukerne av språket. Positive holdninger til et språk henger ofte sammen med positive holdninger til kulturen og omvendt. Tove Skutnabb-Kangas (i Engen & Kulbrandstad 2004) knytter holdninger til identitetsopplevelse, og har en definisjon av tospråklighet der positiv identifikasjon med to språk og eller kulturer er et av kriteriene for å være tospråklig. De holdninger en person har til et språk har betydning for den tilknytningen han føler til språket. Studier har vist at folk som snakker et minoritetsspråk som har lav status i samfunnet allikevel kan føle tilknytning til språket av følelsesmessige og sosiale grunner. Det har også blitt påvist at tiltak som tospråklig opplæring i skolen kan være med å heve statusen til slike språk og dermed også endre holdningene til det (Engen & Kulbrandstad 2004).

Tospråklighet er altså et mangesidig fenomen som det ikke er enkelt å gi en klar definisjon av. En kan velge å definere tospråklighet blant annet ut fra ferdigheter, bruksområder og holdninger. I avsnittet over har jeg vist til en definisjon av tospråklighet som knytter holdninger til identitetsopplevelse, og som krever at den tospråklige identifiserer seg positivt med to språk eller kulturer. Fordi jeg i denne oppgaven ser på hvordan en barnehages holdninger til mangfold kan påvirke barna finner jeg denne definisjonen svært interessant. Da definisjonen krever en positiv identifisering med to språk eller kulturer, mener jeg den kan sees i sammenheng med begrepet *funksjonell tospråklighet*. Videre vil jeg derfor se på hva

som menes med funksjonell tospråklighet og bruke dette til å forklare hvorfor det er viktig at de tospråklige barna får mulighet til å utvikle begge sine språk på en tilfredsstillende måte.

Funksjonell tospråklighet

Et begrep som har vært viktig i opplæringstilbudet til språklige minoriteter i Norge er *funksjonell tospråklighet*. Med innføringen av *Mønsterplanen for grunnskolen* i 1987 ble det et siktemål at minoritetsspråklige elever i Norge skulle oppnå funksjonell tospråklighet. Senere styringsdokumenter for grunnskolen bruker ikke dette begrepet, men jeg velger å bruke det fordi jeg mener det beskriver på en god måte hvordan språk og tospråklighet dreier seg om mer enn bare det å kunne snakke og forstå. Jeg velger å bruke Kamil Øzerk's definisjon av begrepet. Med funksjonell tospråklighet menes det *en type tospråklig ferdighet som er virksom i menneskers daglige liv* (Øzerk 1997:129). De tospråklige barna skal mestre tilværelsen både i storsamfunnet og i sitt eget språksamfunn. De skal kunne kommunisere både muntlig og skriftlig på begge språk og også identifisere seg positivt med begge språk. Det betyr at det ikke bare dreier seg om å beherske to språk, men at også *en sterk identitetsmessig, kulturell, begrepsmessig og kunnskapsmessig utvikling er viktige deler av en solid funksjonell tospråklig utvikling* (ibid).

Funksjonell tospråklighet er altså en tospråklighet som virker, som Øzerk (2006) sier. Den kan brukes og er virksom i menneskenes daglige liv, og innebærer en kommunikativ kompetanse, kulturkompetanse og et begrepsapparat som barna trenger for å kunne mestre tilværelsen både i familien sin, i barnehagen og i storsamfunnet ellers. Engen og Kulbrandstad (2007) sier dette om funksjonell tospråklighet: *Kjernen i et funksjonelt tospråklighetsbegrep må være at de to språkene det er tale om, til sammen har slike funksjoner for den tospråklige som ett språk har for enspråklige. Forenklet kan vi si det dreier seg om tre hovedfunksjoner: Språket tjener ulike kommunikative formål, det er et redskap for tenkning og læring, og det gir opplevelse av tilhørighet og identitet* (ibid.:48). Videre sier de at språkbrukeren må ha tilstrekkelige ferdigheter i begge språk for å være funksjonelt tospråklig, men at hva som regnes som tilstrekkelige ferdigheter vil variere ut fra hver persons behov, ønsker og krav fra omgivelsene.

Det at barnet får utvikle begge sine språk og dermed blir funksjonelt tospråklig har altså flere positive effekter. Det bidrar til at barnet kan kommunisere med sine omgivelser og gir en følelse av tilhørighet. Dersom en barnehage har en ressursorientert holdning til mangfold, vil

det også innebære at den har en positiv holdning til det å være tospråklig. I en slik barnehage kan tospråklige barn få en positiv opplevelse av det å være tospråklig, og barnehagen kan bidra til at barnet får lyst og mulighet til å utvikle begge sine språk. Ved at barnet møter positive holdninger til sitt morsmål som igjen er knyttet til barnets hjemmekultur kan det bidra til at barnet utvikler en velutviklet tospråklighet og en positiv tokulturell identitet. Ved å være positive til barnets morsmål, og gi barnet mulighet til å bli funksjonelt tospråklig gir de også barnet muligheten til å høste de kognitive fordelene ved å være tospråklig, samtidig som de bidrar til at barnet kan oppleve en god selvfølelse.

Dersom barnehagen derimot har en problemorientert holdning til mangfold vil den sannsynligvis se på det å være tospråklig som et problem. En kan kanskje finne igjen noen holdninger fra tidligere om at den tospråklige ikke lærer noen av sine språk godt nok, eller at det vil forsinke barnets språkutvikling. Dersom dette er tilfelle, vil barnet kunne oppleve en motsatt effekt fra barnet i den ressursorienterte barnehagen. Som tidligere nevnt henger språk og identitet sammen, og dersom barnet opplever at hans morsmål ikke blir anerkjent i barnehagen, kan det føre til en negativ opplevelse av egen identitet og kulturelle bakgrunn.

Til nå har vi altså sett at dersom et tospråklig barn får mulighet til å utvikle begge sine språk på en slik måte at det blir en funksjonell tospråklighet, kan det være positivt for barnets selvfølelse og identitet. I neste avsnitt vil jeg ta for meg hvordan en blir tospråklig, altså tospråklig utvikling. Hensikten med dette er å vise hvordan en velutviklet tospråklighet kan være en ressurs for barnet når det skal lære et andrespråk. Dette vil jeg forklare ved hjelp av Lev Vygotsky og Jim Cummins teorier om gjensidig avhengighet mellom første språk og andre språk. Jeg vil deretter utdype hvorfor det er viktig at en får utvikle begge sine språk på en god måte, altså en velutviklet tospråklighet. Dette vil jeg gjøre ved hjelp av Jim Cummins terskelhypotese. Jeg mener dette vil vise hvorfor en ressursorientert barnehage bør støtte at de tospråklige barna får anerkjennelse og støtte til å utvikle begge sine språk på en god måte.

Tospråklig utvikling

Når barn lærer to språk helt fra begynnelsen av livet kaller en det samtidig eller simultan tospråklig utvikling. En kan si at disse barna har tospråklighet som morsmål eller førstespråk. Begrepet blir brukt litt forskjellig blant forskere, noen mener en er simultant tospråklig kun hvis man har lært to språk fra fødselen av, mens andre setter grensen ved treårsalderen. Uansett innebærer det at barnet i tidlig alder får knyttet to språk til sine erfaringer og at det

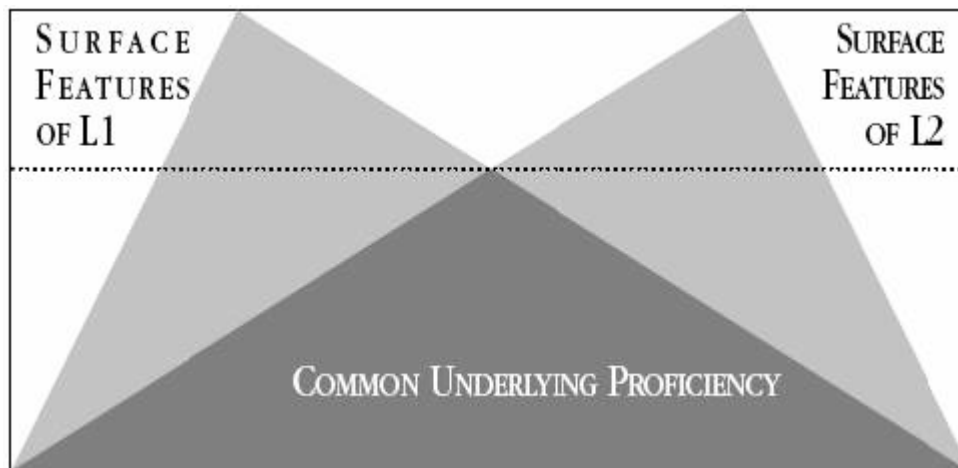
bruker elementer fra begge språk for å ta kontakt med andre og uttrykke sine behov (Valvatne & Sandvik 2007).

Dersom et barn har begynt med å lære et språk, og så lærer et nytt, kaller en det trinnvis eller suksessiv tospråklig utvikling. Dette er typisk for barn som først lærer et språk i familien og senere møter storsamfunnets språk, for eksempel når det begynner i barnehagen (Øzerk 2006). Når barnet begynner å lære et andrespråk er det mye likt med barnets læring av førstespråket. Den store forskjellen er at barnet kan et språk fra før. De kan ord og begreper på førstespråket, har en viss grammatisk forståelse og de har mange erfaringer med kommunikasjon. Når de så skal lære et nytt språk kan de bruke noe av det de allerede har lært. Dersom de for eksempel har en forståelse av hva ordet "katt" er på sitt førstespråk, trenger de bare å lære det tilsvarende ordet på andrespråket for at det skal gi mening. Derfor kan det være lettere for et barn som har et godt utviklet førstespråk å lære seg et andrespråk (Valvatne & Sandvik).

Dette tas også opp i *Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen* (Høigård, Mjør og Hoel 2009). Der står det at *dersom tospråklige barn skal bli gode i norsk, må vi styrke førstespråket. Det er ikke nok å bare arbeide med norsk. Barnehagen må derfor stimulere til at barna får bruke førstespråket* (ibid:17). Videre nevnes det at tospråklige assistenter, foreldre og lekekamerater med samme førstespråk er viktige i utviklingen av førstespråk, og dermed også i utviklingen av andre språket. Ved at sitatet er hentet fra et temahefte, viser det at dette er noe de ansatte i barnehagene har, eller bør ha kunnskap om. En ressursorientert barnehage vil derfor legge vekt på å stimulere bruk av førstespråk i barnehagen. Enten ved at de har tospråklige assistenter eller at de oppmuntrer til at barn (og voksne) med samme førstespråk bruker dette i barnehagen. I motsatt tilfelle vil en problemorientert barnehage kunne oppfordre til at det kun er norsk som er "lovlig" å bruke i barnehagen. Eller til og med fortelle de tospråklige foreldrene at de må snakke norsk med sine barn hjemme slik at de lærer det ordentlig. Slike tilfeller synes jeg virkelig viser en problemorientert holdning til mangfold. Det at foreldre blir oppfordret til å kommunisere med sine barn på et språk de kanskje ikke behersker til det fulle er beklagelig, men ut fra egen erfaring har jeg opplevd at noen barnehager har praktisert ulike varianter av slike regler.

Gjensidig påvirkning mellom førstespråk og andrespråk

Lev Vygotsky var tidlig på 1930-tallet blant de første forskere som fokuserte på tospråklighet og tospråklig utvikling. Han hadde, i motsetning til flere av sine kollegaer, et positivt syn på tospråklighet og mente nettopp at det er et gjensidig påvirkningsforhold mellom førstespråks- og andrespråks-utviklingen. I følge Vygotskys teori vil førstespråket og andrespråket bidra gjensidig til hverandres utvikling. Vygotsky mente også at førstespråkets og andrespråkets utvikling har en rekke felles trekk, og at menneskets språklige utvikling har et felles fundament. Dette synet ble videreført av Jim Cummins i 1970- og 1980-årene med hans gjensidige-avhengighets-hypotese. Han hevder at barnets erfaringer i det ene språket er med på å styrke utviklingen av det andre. Språkferdighetene i første- og andre-språket er gjensidig avhengig av hverandre. Cummins presenterer også en modell kalt dual isfjell-modellen:

(Cummins 2000).

Denne modellen viser at selv om førstespråket og andrespråket er forskjellige, så bygger de på et felles fundament. Fundamentet består av kunnskaper, følelser, opplevelser og erfaringer knyttet til hendelser, handlinger, mennesker, objekter, meninger og ideer, eller sammenhengen mellom disse. Begrepskunnskap, metalingvistisk bevissthet, leseteknikk og alfabetkunnskap inngår også i dette felles fundamentet når det utvikles (Øzerk 1998).

Dersom en har en suksessiv tospråklig utvikling, er det viktig at en ikke glemmer førstespråket dersom målet er å bli funksjonelt tospråklig. Det kalles en additiv tospråklig utvikling når utviklingen av andrespråket ikke skjer på bekostning av førstespråket. I praksis så betyr det at barnet får utvikle sitt første språk samtidig som det lærer et andrespråk. Dette står nevnt i Rammeplanen 2.5 *Språklig kompetanse: Barnehagen må støtte at barn bruker sitt*

morsmål og samtidig arbeide aktivt med å fremme barnas norskspråklige kompetanse (KD 2011: 35). Det motsatte vil være en subtraktiv tospråklig utvikling. Det innebærer at førstespråkets utvikling ikke blir ivaretatt mens barnet lærer et andrespråk. I minoritetssammenheng blir denne typen tospråklighet gjerne forbundet med et negativt sosiopolitisk miljø, eller et oppvekstmiljø som har en negativ innstilling til, og som ikke støtter opplæringen av førstespråket. I barnehagesammenheng kan dette være en situasjon der barnet ikke får opplæring og støtte i sitt førstespråk, kun opplæring i norsk, noe som kan tyde på at barnehagen har en problemorientert forståelse av mangfold. Et eksempel på denne type tospråklig utvikling er de samiske barna som tidligere lærte norsk på bekostning av samisk. Dersom en subtraktiv tospråklighet blir langvarig, kan den føre til språkskifte hos personen det gjelder som dermed blir enspråklig i andrespråket (Øzerk 1997).

Hvorfor er det viktig med en velutviklet tospråklighet?

Som nevnt tidligere, i avsnittet om ulike syn på tospråklighet, så kan tospråklige utvikle en kognitiv fordel fremfor enspråklige. Undersøkelser viser at dette ikke gjelder alle tospråklige. For å forklare hvorfor det ikke gjelder alle tospråklige utviklet Cummins (2000) en terskelhypotese. Her ville han forsøke å forklare hvorfor de kognitive fordelene ved å være tospråklige kan være forskjellig fra person til person. I terskelhypotesen er det snakk om to terskelnivåer for tospråklig utvikling. I følge hypotesen må den tospråklige nå opp til det første nivået for å unngå negative kognitive ulemper. Dersom en ikke når opp innebærer det at en har for lav kompetanse i begge språk. Det vil altså kun være de som utvikler høy kompetanse i begge språk som vil dra nytte av de positive effektene på den kognitive utviklingen. Dette er de som når opp til den andre terskelen. Derfor også min utheving av ordet "velutviklet" i sitatet fra Bialystok på side 32. Cummins mener i tillegg at det er et nøytralt område mellom de to tersklene der tospråkligheten ikke har noen merkbare fordeler eller ulemper for den kognitive utviklingen. Cummins har blitt kritisert fordi han ikke definerer grensene for de ulike terskelnivåene noe nærmere, men han argumenterer med at det ikke har noen hensikt siden grensene vil variere fra situasjon til situasjon.

I dette avsnittet har jeg villet forklare at dersom et tospråklig barn får mulighet til å få en velutviklet tospråklighet, så kan det påvirke barnets kognitive utvikling positivt. Jeg har også vist at dersom barnet får lov til å fortsette å utvikle sitt første språk, samtidig som det lærer et andre språk, så vil det være til hjelp og støtte. Det er derfor dette er noe en ressursorientert

barnehage vil være opptatt av. Jeg har tidligere argumentert for at en velutviklet tospråklighet vil være positivt for den tospråkliges identitet og selvfølelse. Jeg vil videre se på hvordan det å være tospråklig og å ha en minoritetskulturell bakgrunn kan påvirke barns identitetsutvikling. Min hensikt med dette er å vise at på samme måte som det er viktig for en ressursorientert barnehage å bidra til at tospråklige barn oppnår funksjonell tospråklighet, så er det viktig at de bidrar til at barn med minoritetsbakgrunn kan bli funksjonelt tokulturelle.

4.3 Mangfoldige identiteter - barnehagens rolle i barns identitetsutvikling

Barnehagepersonalets tilnærming til mangfold påvirker barns konstruksjoner av egne identiteter. Det er viktig å se på hvordan samfunnet og tiden barna lever i påvirker og setter rammer for deres følelsesmessige og sosiale liv. Barnehagene må ta konsekvensene av disse samfunnsmessige endringene (Gjervan 2006).

Hvordan gir barnehagen rom for barns ulike identiteter? Er barnehagen en arena der ulike barn får styrket sitt selvbilde og får en positiv opplevelse av seg selv (Gjervan 2006)?

Sitatene er hentet fra *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold* (Gjervan 2006). Ved å se på disse sitatene ser vi at barnehagen skal være et sted der barn med ulik bakgrunn og ulike forutsetninger får mulighet til å utvikle et positivt selvbilde og opplevelse av seg selv. Barnehagen skal følge samfunnsutviklingen og legge til rette for de konsekvenser som følger av denne. En barnehage som klarer dette er en ressursorientert barnehage. Videre vil jeg se på hvilke utfordringer som ligger i identitetsdanningen til barn og unge med minoritetsbakgrunn, og hvorfor det er viktig at den ressursorienterte barnehagen har kunnskaper om dette.

Identitetsutvikling i en flerkulturell virkelighet

Barn og unge med minoritetsbakgrunn kan oppleve at deres identitetsdanning kan bli sett på som noe problematisk. Både blant fagfolk og i media kan en møte uttrykk som ”å vokse opp i to kulturer”, ”falle mellom to stoler”, ”kulturkonflikter”, ”bindestreks-identitet” osv. Tanken er at barnet møter en kultur og sosialisering hjemme som står i konflikt med den kulturen og sosialiseringen som skjer i majoritetssamfunnet, altså i barnehagen, på skolen og på fritidsarenaer. Man tenker da at hjemmekulturen og barnehagekulturen er uforanderlige og

statiske og at de står i et evigvarende motsetningsforhold til hverandre (Gjervan, Andersen & Bleka 2006).

Sand (1997) snakker om at mennesker som hører til etniske minoriteter må forholde seg til to ulike kulturer eller etniske sfærer. I begge sfærer er det bestemte kulturelle normer og regler som gjelder. En positiv identitet vil være avhengig følelse av tilhørighet, og av hvordan en klarer å mestre tilværelsen i forhold til begge sfærene, det vil si om en blir det hun kaller funksjonelt tokulturell. Dette kan sammenlignes med begrepet funksjonell tospråklig som jeg har tatt opp tidligere. I begge tilfeller så dreier det seg om å mestre det at en har ”en fot i hver leir”. Jeg vil hevde at det å være funksjonelt tospråklig kan bidra til at en kan bli funksjonell tokulturell. Dersom en er funksjonelt tospråklig, har en mulighet til å kommunisere godt med begge leire, noe som er en viktig del av det å mestre tilværelsen. Dersom en har lite kunnskaper i enten første eller andre språket, vil dette påvirke hvordan kommunikasjonen blir med den sfæren som språket er en del av. Dette kan igjen påvirke hvorvidt personen føler tilhørighet til, og identifisering med denne sfæren. Sand (1997) hevder at det etter hennes erfaring er av mindre betydning om følelsen av tilhørighet blir etablert i forhold til den norske sfæren eller deres egen etniske sfære eller til begge. Det viktige er å ha kompetansen til å mestre dagliglivet og å ha et sosialt nettverk som gir anerkjennelse og trygghet.

Kanstad (1994) mener identitetsutvikling for minoritetsgrupper kan beskrives i tre ulike kategorier: en ”verken-eller-identitet” der en ikke føler seg som f.eks. verken norsk eller indisk, en ”enten-eller-identitet” der en føler seg enten norsk eller indisk eller en ”både-og-identitet” der en føler seg både norsk og indisk. Haugen (2006) mener at det som regnes for å være ideelt for minoritetsbarn-og ungdom er å ha dobbelt kulturell kompetanse. Dette tilsvarer i stor grad det Sand (1997) kaller å være funksjonelt tokulturell. Det innebærer å beherske ulike sett av væremåter for å kunne kjenne og delta i to forskjellige kulturer.

Haugen (2006) hevder at barn som vokser opp som tokulturelle, pendler mellom to sfærer og forvalter to sett med identiteter som kan være motsetningsfylte. Hvordan dette oppleves og hvordan barna takler det vil variere sier han. For noen vil det fungere svært bra, for andre dårligere. I følge Øzerk (1997) kan noen minoritetsbarn utvikle en utrygg og usikker tilknytning til begge sine kulturer. Dette kaller han tokulturell ambivalens. Dette kommer til uttrykk gjennom en skamfølelse over sin første kultur og en fiendtlig holdning til sin andre kultur. Dette kan for eksempel oppstå dersom et barn opplever at deres minoritetskultur ikke

blir anerkjent av majoritetskulturen, eller dersom barnet ikke får de nødvendige lærings- og utviklingsmulighetene det trenger på de språklige, faglige, identitetsmessige og sosiokulturelle utviklingsområdene.

Med dette som bakgrunn mener jeg en ressursorientert barnehage derfor bør ta hensyn til barnets virkelighet og livssituasjon og vise positiv interesse for barnets minoritetskultur. I denne barnehagen vil barn føle at deres hjemmekultur blir anerkjent samtidig som de føler tilknytning og tilhørighet til barnehagen og storsamfunnets kultur. På denne måten kan den ressursorienterte barnehagen bidra til at barnet får en trygg tilknytning til en av sine kulturelle sfærer, nemlig barnehagekulturen. Men det kan også bidra til at barnet får en positiv opplevelse av det å være tokulturell. Dette kan skje ved at barnehagen bidrar til at barna føler stolthet over sitt språk og sin kultur, ved at barna er trygge, og at det som er viktig i barnas liv er synlig i barnehagen.

En problemorientert barnehage derimot vil se det som et problem at barnets hjemmekultur ikke er i samsvar med barnehagens kultur. I en slik barnehage kan barnet bli møtt med holdninger om at deres hjemmekultur eller morsmål ikke har verdi i barnehagen. Da den kulturelle og språklige bakgrunnen er en del av barnets identitet, kan en slik problemorientering føre til at barnet utvikler en negativ selvfølelse. I verste fall kan det utvikle seg til en tokulturell ambivalens, der barnet utvikler en skamfølelse overfor sin hjemmekultur og en fiendtlig holdning overfor barnehagen og storsamfunnets kultur.

En måte den ressursorienterte barnehagen kan bidra til at barn både føler tilhørighet til barnehagen, og opplever en anerkjennelse av sin hjemmekultur på, er å synliggjøre det mangfoldet som finnes i barnegruppen. Videre vil jeg derfor diskutere hvordan en kan gjøre dette.

Synliggjøring av det språklige og kulturelle mangfoldet

En viktig måte å bidra til at alle barn føler seg sett og inkludert i vi-fellesskapet i barnehagen på er å synliggjøre det mangfoldet som finnes i barnegruppen. Dette innebærer at barnehagen anerkjenner ulikhet og annerledeshet, og at alle barn skal møte noe kjent i barnehagens hverdag. Dette er et viktig prinsipp som innebærer at alle barn får identitetsbekreftelse og perspektivutvidelse. Det er ikke nok, sier Hauge (2007), å pynte seg med det flerkulturelle i en periode. Det holder ikke å ha en temauke eller feire FN-dagen for så å la være å forholde

seg til det flerkulturelle resten av året. Det handler om at måten de voksne i barnehagen møter barna på har mye å si for deres opplevelse av seg selv og bekreftelse av deres identitet. At barna får annerkjennelse for den de er og de ressursene de har slik at deres kulturelle kompetanse blir gyldig i barnehagens hverdag (Gjervan, Andersen & Bleka 2006).

Astrid Øygarden Mjelve (2002) trekker frem at noen barnehager kun er festbrukere av kultur. Med det mener hun at de kun feirer høytider og lager eksotiske måltider fra andre kulturer. Dette kan slå feil ut hevder hun. Det kan bidra til at en fremhever noe som virker eksotisk og fremmed. For å hindre dette må en jobbe med å fremme positive holdninger og solidaritet blant barna. Mangfoldet må være tilstede i hverdagen slik at barnehagen blir en hverdagsbruker av kultur. Det å være en flerkulturell barnehage må få konsekvenser for barnehagens ordinære virksomhet.

Dette er i tråd med det en ressursorientert barnehage er. Det skal synes, også på et etnisk norsk barn, at det går i en flerkulturell barnehage, hevder Skoug (1999). Jeg tolker dette som at barn som går i barnehager preget av mangfold, og som har en ressurstilnærming til dette, vil få med seg ekstra ressurser ved at de forstår at verden og virkeligheten kan oppleves ulikt ut i fra hvilket ståsted man har. De vil få en mulighet til å utvide sine perspektiver og å ha respekt og forståelse for det som er annerledes. Dette er noe barn i en problemorientert barnehage vil gå glipp av. Ved at de voksne i barnehagen er rollemodell for barna, kan det også være mulighet for at den problemorienterte holdningen til mangfold kan påvirke barnas egne holdninger til mangfold i negativ retning.

I tillegg til at man tilrettelegger slik at de tospråklige barnas språkopplæring blir tilpasset deres behov, må man også i en ressursorientert barnehage sørge for at det flerkulturelle markeres visuelt, sier Hauge (2007). Dette kan en gjøre for eksempel ved å henge opp kart eller flagg på veggene, og ved å ha bilder og kunsttrykk som gir assosiasjoner til ulike kulturer. Barnehagens utstyr, leker, bøker spill, utkleddingsklær osv. bør ha verdens mangfold som utgangspunkt. En kan ha bøker og sanger på flere språk, lese eventyr fra andre land og lære leker fra andre deler av verden. Målet er at alle barn skal gjenkjenne noe som sitt i barnehagen, slik at de får bekreftelse på sin identitet. Ved å synliggjøre det som er likt og ulikt på en positiv måte, kan en bidra til at barna får respekt og forståelse for det som er forskjellig fra en selv. Det betyr ikke at en skal slutte med norske tradisjoner, men at en kan legge til andre ting i tillegg.

Rammeplanen fremhever også det at en skal belyse det som er ulikt og det som er felles for å skape grunnlag for forståelse og innsikt (RP2011: 29). Hauge (2007) påpeker at det er viktig å ikke underkommunisere det flerkulturelle og flerspråklige. Hun mener barnehager og skoler som kommer med utsagn som *her i barnehagen er vi fargeblinde*, kan bety at de har en problemorientert holdning til mangfold. Hun hevder at faren er at de da ikke ser barna som enkeltindivider, de ser ikke deres individuelle behov, og det flerkulturelle og flerspråklige synliggjøres ikke i barnehagens virksomhet. Hun viser til et eksempel med politiet som har endret sitt slagord fra *fargeblindt politiarbeid* til *politiarbeid i mangfold*. Dette viser en endring i tankegang. Ved å bruke ordet fargeblindt kan en få inntrykk av at det ikke eksisterer forskjeller, eller at man ikke ser de forskjellene som finnes. Ved å heller vise til politiarbeid i mangfold, fremhever en det at det finnes et mangfold. Ved at en ikke underkommunerer at det finnes forskjeller, men heller fremhever at det er positivt at alle er forskjellige, mener Hauge (2007) at en viser et ressursperspektiv på mangfold. Det å ha et ressursperspektiv på mangfold betyr nemlig ikke at alle skal være like. Det handler om retten til å være forskjellig med ulike behov, og likevel ha lik mulighet til deltakelse i barnehagen, skole og samfunn.

I en ressursorientert barnehage som anerkjenner anderledeshet, er det viktig å fremheve ulikheter, men man må også passe seg så en ikke kun legger vekt på det som er forskjellig og annerledes. Dette bidrar til fremmedgjøring og kan skape avstand mellom barna. Det er uheldig dersom en legger for stor vekt på kulturelle forskjeller og foreldrenes opprinnelsesland. Dette kan føre til at barna ikke får mulighet til å identifisere seg med det samfunnet de vokser opp i. En må hele veien legge til rette for at en gir en positiv status til det å ha en annen kulturell og språklig bakgrunn enn norsk, samtidig som man lar barna utvikle en identifisering med det norske samfunnet. Denne doble kulturelle kompetansen har jeg snakket mer om tidligere.

Noen barnehager opplever at barn eller deres foreldre ikke ønsker noe fokus på deres kulturelle bakgrunn eller religiøse tradisjoner. De vil "være som alle andre" og ønsker ikke å få noe spesiell oppmerksomhet bare fordi de har minoritetsbakgrunn. Gjervan, Andersen & Bleka (2006) mener at barnehagens personale så klart må respektere slike ønsker, men at de samtidig bør reflektere rundt hvorfor foreldrene har disse ønskene. Er det fordi barnehagen i utgangspunktet har en problemorientert holdning til mangfold, der det å være annerledes oppfattes som noe negativt? I så fall er det forståelig at en ikke ønsker å fremheve sin annerledeshet. Hvis det språklige og kulturelle mangfoldet blir en naturlig del av hverdagen,

vil det være større rom for å være forskjellig. Ved at foreldrene får mulighet til å forstå og bli forstått, kan de bidra til at barnehagen får mer kunnskap og forståelse for deres kulturelle og språklige bakgrunn. Dersom de opplever at de er verdifulle samarbeidspartnere for barnehagens personale, kan de være sine barns talerør og bidra til at deres perspektiv blir sett og anerkjent, altså synliggjøring av mangfold.

Til nå har jeg forsøkt å vise hvordan barn med minoritetsbakgrunn kan oppleve at det å tilhøre to kulturer kan påvirke deres identitetsdanning. Jeg har også forsøkt å vise hvordan en ressursorientert barnehage kan bidra til at minoritetsbarna kan få utvikle en positiv selvfølelse og en tokulturell identitet, og hvorfor det er viktig. Jeg har så vidt nevnt hvordan foreldrene i barnehagen kan bidra til at det språklige og kulturelle mangfoldet blir en del av hverdagen. Videre vil jeg se på hvordan barnehagens samarbeid med foreldre kan bli preget av barnehagens holdning til mangfold.

4.4 Samarbeid med foreldre

Barnehagen er et viktig møtested for småbarnsforeldre. I en barnehage med en ressursorientert tilnærming til mangfold verdsettes foreldrenes likheter og ulikheter, og ulike tanker om hva som er barns beste får komme til uttrykk...personalet og foreldrene er ikke nødvendigvis enige om alt, men ved å lytte til hverandre, får de en stadig større forståelse for hverandres oppfatninger (Gjervan 2006).

Sitatet fra *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold* viser at en ressursorientert barnehage vil være opptatt av å få til en god kommunikasjon mellom barnehagen og barnas hjem. Barnehageloven gir føringer for hvordan samarbeidet mellom hjem og barnehage skal være, og rammeplanen fremhever at barnehagens personale og foreldrene sammen har et felles ansvar for barnas trivsel og utvikling. Om samarbeid med minoritetsspråklige foreldre, fremholder rammeplanen at barnehagen har et spesielt ansvar for at alle foreldre har mulighet til å forstå og gjøre seg forstått i barnehagen.

Tverrkulturell kommunikasjon

Både foreldre og personalet i barnehagen er opptatt av barnets beste, og dette bør være utgangspunktet for dialog og kommunikasjon. Selv om alle i utgangspunktet er opptatt av det samme, kan dette bety ulike ting for de forskjellige. Det finnes store forskjeller i hvordan

voksne ser på barn og det å være foreldre, og hva som er viktig for barna her og nå og i fremtiden. Vi har alle vår egen referanseramme, preget av vår personlighet, erfaringer og kulturelle bakgrunn, som vi (ofte ubevisst) bruker til å skape mening i den verden vi lever i. Vi glemmer lett at andre har sin egen referanseramme, som kan være forskjellig fra vår egen og tar det for gitt at andre forstår hva vi mener når vi snakker sammen (Dahl 2001). Stålsett (i Sand 1997) hevder at ved at hvert individ representerer sin egen kultur, en variasjon av en felleskulturen, betyr det egentlig at all kommunikasjon er tverrkulturell kommunikasjon. Dette gir utfordringer når en skal forsøke å samarbeide. Dersom foreldrene i tillegg snakker lite eller ingen norsk, kan det være enda vanskeligere.

Jeg mener derfor at en ressursorientert barnehage bør ha kunnskaper om at den kulturelle referanserammen vi alle har påvirker hvordan vi oppfatter og tolker verden rundt oss. Ved at de er bevisste på dette, kan de forsøke å sette seg inn i foreldrenes situasjon, og bidra til å forsøke å skape en forståelse mellom barnehagen og foreldrene. Anerkjennende væremåte er en grundig forankret pedagogisk holdning i arbeid med barn og unge i Norge, og Ingrid Bø (referert i Becher 2006) mener at anerkjennende væremåte og pedagogikk gjerne kan overføres til arbeidet i forhold til foreldrene i barnehagen. *Å forstå den andre ut fra egne forutsetninger forutsetter lytting. Å lytte vil si å være åpen for den andre. Det betyr å kunne høre mer enn bare ordene. Du må kunne ta inn hele måten ting blir formidlet på* (ibid:63). En slik anerkjennende væremåte overfor foreldre viser til et ressursperspektiv, og kan bidra til at alle foreldre får mulighet til å forstå og bli forstått i barnehagen.

Bø (ibid) hevder videre at i møte med barnehagen, trenger foreldre å oppleve mening, ha innflytelse og få støtte. Det er i relasjon til barnehagens personale at disse tingene erfares eller ikke erfares. Hva en opplever mening i forhold til, uavhengig av språklig kompetanse, blir påvirket av bakgrunn, verdier, erfaringer, interesser osv. Mening er noe subjektivt og følelsesmessig. En opplevelse av at det en synes er viktig, og som en bruker tid på, er betydningsfullt for seg selv og barna. Denne meningen finner man ikke, men er med på å skape. Mening er også knyttet til forståelse. Det er derfor viktig at alle forstår den informasjonen man får, og forstår hvordan man skal bruke den informasjonen. I foreldresamarbeid er det viktig å tenke på hvilke diskurser som gir alle mulighet for å skape mening. Forskning på barnehagehverdagen har vist at det som oftest er diskurser som kan knyttes opp mot den kulturelle majoriteten som har gjennomslag i barnehagen, og det kreves stor bevissthet fra personale for å bryte diskursive mønstre i hverdagen (ibid.).

Undersøkelser fra skolen har vist at lærere opplever at det er krevende å samarbeide med foreldre som er forskjellige fra seg selv, og at jo større forskjellene på foreldre og læreres oppfatninger og verdisyn, jo mindre sannsynlig er det at foreldrene får innflytelse over det som skjer på skolen. En slik problemtilnærming til mangfold kan føre til at noen foreldre kan bli oppfattet som uengasjerte og problematiske, og fokuset kan fort bli at foreldre med minoritetsbakgrunn mangler engasjement og forståelse for barnas situasjon (Gjervan 2006). Hauge (2007) mener at i den problemorienterte barnehagen vil samarbeidet med foreldrene være preget av asymmetri. Foreldrene får en opplevelse av at barnehagen egentlig ikke er opptatt av å høre deres synspunkter eller å bruke deres språklige og kulturelle kompetanse. I stedet for å fokusere på foreldrenes ressurser er man opptatt av de problemene det skaper at de minoritetsspråklige foreldrene tenker og handler annerledes enn de norske foreldrene.

En ressursorientert barnehage vil derimot, som nevnt, være opptatt av anerkjennende kommunikasjon i foreldresamarbeid. Anerkjennelse handler om likeverdighet og å vise respekt for den andres opplevelsesverden. Å stille spørsmål og lytte til svarene er viktig for at foreldre skal oppleve mening i møte med barnehagen. En bør spørre hvilke forventninger foreldrene har og hva de ønsker for barna sine. Det er også mulig å kommunisere anerkjennelse selv om en ikke forstår alt som blir sagt ved å bruke kropp og mimikk for å vise at en lytter og er interessert i å få tak i budskapet. Dette kan oppleves som en form for bekreftelse. Selvfølgelig er det viktig at begge parter forstår hverandre, og at man får delt viktig informasjon, så dersom det er nødvendig, må man bruke tolk (Becher 2006).

Tospråklige medarbeidere som brobyggere mellom hjem og barnehage

Djuve og Pettersen (referert i NOU 2010:7), har vist at foreldre med minoritetsbakgrunn er mer positive til å bruke barnehage dersom de møter tospråklige medarbeidere med samme religiøse bakgrunn, og dersom de fikk motta informasjon på et språk de mestret. De tospråklige medarbeiderne blir også beskrevet som en trygghetsfaktor for foreldrene, for eksempel når barna skal på tur. En annen undersøkelse har også pekt på at de tospråklige medarbeiderne har en viktig funksjon for de minoritetsspråklige foreldrene, både som en trygghetsfaktor og ved utveksling av informasjon (ibid.). Tospråklige medarbeidere kan altså fungere som brobyggere mellom foreldre og barnehagen. En kan også forsøke å tenke annerledes når det gjelder foreldresamtaler og foreldremøter. Hvordan kan vi på best mulig

måte sørge for at vi forstår hverandre, og at alle foreldre forstår og blir forstått og føler seg inkludert? Dette er spørsmål en ressursorientert barnehage vil stille seg og jobbe med.

Myndiggjøring av foreldre

Becher (2006) tar opp myndiggjøring av foreldre ved deltakelse i hverdag, fritid og fest. Her legger hun vekt på at en må være varsom med at det ikke bare er foreldrenes mat som utgjør barnehagens samarbeid med minoritetsforeldrene. Ofte blir nemlig minoritetsforeldre spurt om å bidra med "sin" mat når det er fest eller feiring av ulike slag. Noen synes det er for mye av dette, og de blir lei av å lage mat "hele tiden". Andre føler derimot stolthet over å bidra. De legger mye omtanke i matlagingen, og setter stor pris på å få oppleve at barnehagens barn og personale gleder seg over maten. På dette, som på alle andre områder, er foreldre forskjellige. Det som er viktig, hevder Becher (ibid) er å unngå at dette er det eneste minoritetsforeldrene blir spurt om å bidra med, og at det ikke blir trukket frem som symbolet på hvor flerkulturell barnehagen er. En ressursorientering og myndiggjøring av foreldrene innebærer at deres oppfatninger må respekteres, deres forslag til løsninger må tas alvorlig og foreldrene må føle at de er verdifulle samarbeidspartnere for de ansatte i barnehagen. Målet må være at alle foreldrenes stemmer blir hørt, og at alle får påvirke barnehagen ut fra sine verdier, ressurser og forutsetninger.

I denne delen har vi sett at alle mennesker har sin egen personlige og kulturelle referanseramme, som vi bruker når vi kommuniserer med, og tolker verden rundt oss. Det i seg selv kan føre til misforståelse og feiltolkninger i kommunikasjon mellom foreldre og barnehage. Dersom foreldrene i tillegg har dårlige kunnskaper i norsk kan det bidra til ytterligere vansker. Derfor mener jeg at en ressursorientert barnehage bør ha kunnskaper om dette, og benytte en anerkjennende væremåte i samhandling med alle foreldre. Dette vil kunne bidra til at alle foreldre opplever mening, får mulighet til støtte og til å ha innflytelse på det som skjer i barnehagen. Dersom de opplever dette, kan foreldrene bidra med å gi barnehagen mer kunnskap og forståelse om deres kulturelle og språklige bakgrunn, noe som igjen kan, som tidligere nevnt, være viktig for at barna skal møte anerkjennelse og identitetsbekreftelse i barnehagen. En ressursorientert barnehage vil derfor tilrettelegge slik at alle foreldre får mulighet til å forstå, og bli forstått i barnehagen.

Det er barnehagens personale som i bunn og grunn utgjør barnehagen. Det er deres holdninger og praksis som bestemmer barnehagens holdning og praksis i forhold til mangfold. Det er

altså de som nøkkelen til at alle barn og foreldre føler seg anerkjent og at de opplever en tilhørighet til barnehagen. Videre vil jeg derfor se nærmere på barnehagens personale.

4.5 Barnehagens personale

For at barnehagen skal kunne ivareta språklig og kulturelt mangfold blant barn og voksne er det viktig å se på hva slags kompetanse som finnes i personalgruppen. Hvilke holdninger og ferdigheter har barnehagens personale som gjør at de kan tilrettelegge for gode utviklings- og læringsmuligheter for alle barn (Gjervan 2006)?

Sitatet fra *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold* peker på at barnehagepersonalets kompetanse er avgjørende for at barnehagen skal kunne ivareta det språklige og kulturelle mangfoldet, og for hvordan den tilrettelegger for gode utviklings og læremuligheter for alle barna. Jeg vil videre derfor se nærmere på dette.

Personalets kompetanse

Barnehagens personale spiller en stor og viktig rolle i barnehagebarns og deres families liv. Gjennom *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (KD 2011) er det fastsatt krav for hvordan personalet skal arbeide for å gi barna gode utviklingsmuligheter. Det er personalet i barnehagen som har ansvaret for at alle barn uansett alder, kjønn, familiebakgrunn og funksjonsevne blir møtt på en positiv måte, og at de føler seg som en betydningsfull del av et fellesskap. Personalet må by på seg selv, og innta en aktiv rolle i forhold til barnas læringsprosesser. De må dele av sin kunnskap, og være engasjerte og kreative for å vekke barnas interesse for læring. Personalets kompetanse har derfor stor innvirkning på kvaliteten i barnehagen. St.mld. nr 41(2008-2009) *Kvalitet i barnehagen* sier faktisk at de ansattes kompetanse er avgjørende for kvaliteten i barnehagen. Personalet må ha kunnskap om barns utvikling, og hvordan barn lærer på ulike alders- og utviklingstrinn. Den faglige og personlige kompetansen hos personalet er barnehagens viktigste ressurs, og en forutsetning for at barnehagen skal være en god arena for omsorg, lek, læring og sosial utjevning.

Personalets holdninger og hvordan de møter barna har altså stor betydning for hvordan de arbeider i barnehagen. Dersom de ansatte i barnehagen har en problemorientert holdning til flerspråklighet, vil det påvirke hvordan de flerspråklige barnas situasjon i barnehagen blir.

Dersom de har en slik holdning, vil de ikke møte barnas morsmål på en anerkjennende måte, det å snakke flere språk vil bli sett på som et problem og noe som vil hindre barnet i å lære norsk. Jeg har som nevnt tidligere, sett tilfeller der minoritetsspråklige foreldre har blitt bedt om å kun snakke norsk med sine barn hjemme slik at de skal lære seg godt norsk. Dette er uheldig og kan føre til at kommunikasjonen mellom foreldre og barn blir svekket. Foreldre må kommunisere med sine barn på det språket de behersker best. Dersom personalet har en ressursorientert holdning til flerspråklighet vil de se på det å snakke flere språk som noe positivt og berikende både for barnet og barnegruppen. I en barnehage der en slik holdning råder, vil man finne et personale som er bevisste i forhold til barnehagens språkarbeid og ulike språk vil synes og høres i barnehagens hverdag (Gjervan 2009). Men hvordan kan en bidra til at de ansatte i barnehagen utvikler en ressursorientert holdning til mangfold?

Barnehagen skal være en lærende organisasjon som stadig skal være i stand til å møte nye krav og utfordringer, samt å drive en kontinuerlig kvalitetsutvikling. Utviklingen de siste årene er at det går flere ett- og to- åringer i barnehagene og at det blir et større sosialt, kulturelt og språklig mangfold i barnegruppen. Dette stiller krav til en stadig utvikling av alle de ansattes kompetanse. Mangelen på pedagoger, og det varierende kompetansenivået blant personalet er imidlertid en utfordring.

En fersk rapport fra mars 2012, viser at språklig og kulturelt mangfold er ett av de områdene ansatte i barnehager mener det er størst behov for å øke kompetansen innenfor. De oppfatter at de største barrierene mot kompetanseheving er trange budsjett i barnehagen, tiltakene gir ikke høyere lønn og det er vanskelig å skaffe vikar (KD 2012:Kompetansebehov i barnehagen). Det er allerede satt i gang tiltak for å øke kompetansen i barnehagene i Norge. I de senere årene har det blitt iverksatt flere nasjonale tiltak for å gjøre nettopp dette. Ett av disse tiltakene er ”Kompetansetiltak i språkstimulering og flerkulturell pedagogikk” i regi av Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO). Målet med tiltaket var *å bidra til økt kompetanse hos personalet i barnehager, så vel som å bidra til implementering av Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Kompetanseprosjektet skal også bidra til å initiere arbeid med Temahefte for språklig og kulturelt mangfold i barnehagen, et temahefte som er utarbeidet av NAFO som et verktøy for å støtte implementeringen av rammeplanen* (KD 2010: Evaluering av kompetansetiltaksprosjekt i språkstimulering og flerkulturell pedagogikk for barnehageansatte 2005-2009 i regi av NAFO). Evalueringen av dette tiltaket viser at deltakerbarnehagene mener tiltaket har bidratt til å styrke implementering av

rammeplanen, og til å initiere arbeid med Temahefte om språklig og kulturelt mangfold. Vi ser altså at tiltaket har altså vært vellykket. Kompetansetiltaket har gjennom arbeid med rammeplanen og temaheftet bidratt til å sette fokus på å tydeliggjøre barnehagens samfunnsmandat. Flere av deltakerbarnehagene oppgir at de gjennom dette arbeidet har fått en utvidet forståelse av hva det innebærer å være en flerkulturell barnehage. De fremhever at de er bedre rustet til å reflektere rundt egen praksis, og til å velge arbeidsmetoder og innhold som i større grad gjenspeiler mangfoldet i barne- og foreldregruppen. Barnehagene fremhever også at tiltaket har bidratt til økt kompetanse i språkstimulering og flerkulturell pedagogikk, herunder betydningen av morsmål og morsmålets egenverdi (ibid).

Ut fra denne evalueringen av kompetansetiltaket kan en altså se at tiltaket har bidratt til at deltakerbarnehagene har fått nye kunnskaper om språklig og kulturelt mangfold, som igjen har hjulpet dem med å kunne reflektere rundt egen praksis og å utvikle en ressursorientering til mangfold. Dette er positivt, og det viser at kompetansehevingstiltaket har vært vellykket for de barnehagene som har fått delta. Allikevel ser vi ut fra den ferske rapporten fra i år, at språklig og kulturelt mangfold fortsatt er et av de områdene som ansatte i barnehage mener det er størst behov for å øke kompetansen om. Rambøll som har foretatt evalueringen av kompetansetiltaket mener det er spesielt viktig å prioritere langsiktige kompetansetiltakssatsninger i fagområder som språkstimulering og flerkulturell pedagogikk, ettersom det dreier seg om endringer av holdninger og langsiktige læringseffekter. Dette er noe som krever systematikk og tid (ibid).

Det er altså fortsatt et behov for å øke kompetansen i barnehagen på områdene språklig og kulturelt mangfold. Dette er synd når vi ser hvor avgjørende det er at barnehagen har kunnskaper på disse områdene. De ansatte i barnehagen har en stor rolle i barnas liv, og deres utvikling og trivsel. Barnehagens personale har en stor påvirkningskraft på hvordan barna oppfatter seg selv og andre, både gjennom sine holdninger og handlinger. Det er personalets kompetanse og vilje og evne til å tilpasse og fornye barnehagen til en flerkulturell hverdag, som blir avgjørende for hvordan barnehagen klarer å møte barn og foreldre med ulike behov og forutsetninger. De voksne i barnehagen er rollemodeller, og dersom de har en ressursorientert holdning til mangfold kan dette bidra til inkludering og forebygge diskriminering. Det er derfor viktig at alle ansatte i barnehager i Norge får mulighet til å øke sin kompetanse. Dersom de kan få kunnskap om språklig og kulturelt mangfold kan de bidra til at alle barnehager i Norge får en ressursorientert holdning til mangfold.

I evalueringen av kompetansetiltaket i språkstimulering og flerkulturell pedagogikk fremkommer det også at deltakerbarnehagene anser tilgang til tospråklig kompetanse som en viktig faktor for å kunne tilrettelegge for et inkluderende læringsmiljø. Jeg har også tidligere vist at tospråklige medarbeidere kan fungere som brobyggere mellom barnehagen og barnas hjem. Til slutt vil jeg derfor se på personale med minoritetsbakgrunn og tospråklige medarbeidere i barnehagen, for å vise hvordan de kan være en ressurs for den ressursorienterte barnehagen.

Personale med minoritetsbakgrunn og tospråklige medarbeidere

Tospråklige medarbeidere kan være en viktig ressurs med tanke på barnas flerspråklige utvikling, både når det gjelder utviklingen av morsmålet og norsk som andrespråk. De kan også ha kunnskaper og erfaringer om migrasjon eller det å tilhøre en minoritet, som kan være viktig for det øvrige personalet i barnehagen. Mange tospråklige medarbeidere har i tillegg til språkkunnskaper i barnas morsmål, også god kjennskap til deler av familiens kulturelle eller religiøse bakgrunn (Gjervan 2006).

Sitatet fra *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold* viser at tospråklige medarbeidere kan være en viktig ressurs for at flerspråklige barn kan få mulighet til å utvikle begge språkene sine i barnehagen. I noen tilfeller kan de tospråklige medarbeiderne også bidra til at barna opplever at deres hjemmekultur blir forstått og anerkjent i barnehagen. Jeg har også tidligere tatt opp hvordan tospråklige medarbeidere kan fungere som brobyggere mellom barnehagen og hjemmet. Videre vil jeg derfor se nærmere på personale med minoritetsbakgrunn og tospråklige medarbeidere i barnehagen.

I 2007 var ca. 6100, eller 7,5 prosent av de ansatte i barnehagene innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre. Av disse hadde ca. 19 prosent pedagogisk utdanning. Tospråklige assistenter utgjorde kun en prosent. Det vil si de som er ansatt som tospråklige assistenter. Det finnes langt flere ”vanlige” assistenter som er tospråklige. Dette er ikke en homogen gruppe. Gjæver (2006) mener at det de har felles er at de har en følelsesmessig og kulturell forankring til flere land enn Norge i tillegg til at de har en flerspråklig kompetanse.

I følge Hauge (2007) er de tospråklige medarbeiderne nøkkelpersoner i forhold til at barn med minoritetsbakgrunn skal oppleve at det de allerede kjenner til og kan hjemmefra, skal være gyldig i barnehagen. Det er viktig at barna møter rollemodeller i barnehagen som kan gi språklig og kulturell forståelse og gjenkjennelse. De tospråklige medarbeiderne kan ha en forutsetning for å forstå noen av de erfaringene, skikkene og verdiene som barna har med seg

hjemmefra. Dette er viktig kompetanse for barnehagen som skal ivareta alle foreldre og barn på en god måte.

Dersom de tospråklige medarbeiderne behersker noen av barnas morsmål, kan de bidra til at disse barna får bruke morsmålet som redskap for læring. De kan forberede seg til aktiviteter og innhold i barnehagen på det språket de kjenner best samtidig som de kan få gitt uttrykk for sine tanker og meninger. Dersom barnehagen for eksempel skal lære et nytt eventyr, kan det minoritetsspråklige barnet få eventyret først forklart på sitt morsmål før han får høre det på norsk. Dette vil gjøre at barnet får en forståelse av innholdet og begrepene, det blir en del av hans kognitive kompetanse. Når han så får høre eventyret på sitt andrespråk norsk, vil han lettere kunne forstå innholdet og begrepene på norsk (jf. delen om tospråklig utvikling). De tospråklige medarbeiderne kan også bidra til synliggjøring av mangfold i barnehagen. De kan for eksempel lære bort ord og sanger fra sitt språk, eller de kan fortelle historier og eventyr fra sin kultur. På denne måten får alle barna mulighet til å lære noe, og de får høste gleden av å gå i en barnehage der det finnes et språklig og kulturelt mangfold.

Selv om de minoritetsspråklige barna og voksne ikke nødvendigvis har samme språklige eller kulturelle bakgrunn, vil det likevel være positivt at ikke alle de voksne i barnehage representerer majoritetsbefolkningen. Personalet bør gjenspeile det at Norge er et flerkulturelt samfunn. Voksne personer som kan bidra til synliggjøring av språklig og kulturelt mangfold er viktig for å vise at det ikke bare er forskjeller blant barna, men også de voksne.

I norske barnehager er det i dag en tendens til at ledende stillinger som styrer, enhetsleder og pedagogisk leder er besatt av personer med majoritetsbakgrunn. Hvis det finnes personer med minoritetsbakgrunn blant personalet, vil de som regel være assistenter. Dette betyr at personer med minoritetsbakgrunn som oftest ikke er med på å fatte beslutninger som gjelder barnehagen. Dette er uheldig, og Gjervan, Andersen og Bleka (2006) mener det bør være et mål å rekruttere flere studenter med minoritetsbakgrunn til førskolelærerutdanningen, og å gjøre utdanningen attraktiv for ulike typer studenter. Dersom flere mennesker med ulik språklig og kulturell bakgrunn tar førskolelærerutdanning, og går inn i styrende stillinger i barnehagen, kan dette bidra til å implementere det flerkulturelle perspektivet i større grad, i både barnehage og utdanningsinstitusjon. Det vil kunne bidra til at andre perspektiver enn det som er rådende i dag kommer frem. I en ressursorientert barnehage, som ønsker å være preget av mangfold, vil dette være til hjelp i deres arbeid for å ivareta det språklige og kulturelle mangfoldet.

I denne delen har vi sett hvordan personalets kompetanse er avgjørende for hvordan barnehagen ivaretar mangfold. Vi har sett at personalet er rollemodeller, og at deres holdninger og arbeidsmetoder påvirker hvordan barna forholder seg til mangfold i barnehagen. En ressursorientert barnehage vil derfor ha et personale som har et ressursperspektiv på mangfold, og som velger arbeidsmetoder som ivaretar dette mangfoldet. Det er iverksatt tiltak for å øke barnehagepersonales kompetanse på ulike områder, inkludert språkstimulering og flerkulturell pedagogikk. Allikevel er språklig og kulturelt mangfold et av de områdene der barnehagepersonale ønsker mer kompetanse.

Avslutningsvis så vi at tospråklige medarbeidere kan være en nyttig ressurs for å ivareta språklig og kulturelt mangfold i barnehagen. De kan ha kunnskaper om andre språk og kulturer som kan bidra til å synliggjøre mangfold i barnehagen, noe som igjen kan bidra til at barn med annen språklig og kulturell bakgrunn enn norsk kan møte anerkjennelse og identitetsbekreftelse. Det kan også bidra til at alle barna i barnehagen får utvidet sine perspektiver, og får nytte av å gå i en barnehage med mangfold.

4.6 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg forsøkt å besvare mitt første forskningsspørsmål om hvordan barnehagens tilnærming til språklig og kulturelt mangfold kan påvirke barnas aktivitets- og utviklingsmuligheter.

Hauges (2007) skille mellom problemorientert og ressursorientert tilnærming til språklig og kulturelt mangfold viser at det er den ressursorienterte barnehagen som gir alle barn best mulig utgangspunkt for utviklings- og aktivitetsmuligheter. En ressursorientert barnehage vil ivareta det språklige og kulturelle mangfoldet, ved å la de tospråklige barna få mulighet til å utvikle begge sine språk på en tilfredsstillende måte. Dette vil gi barna et best mulig grunnlag for å bli funksjonelt tospråklige, noe som er viktige både for den kognitive utviklingen og deres identitetsutvikling.

En ressursorientert barnehage vil ha kunnskaper om at barn med en annen kulturell bakgrunn enn norsk, kan oppleve at dette påvirker deres identitetsutvikling. Barnehagen vil derfor legge til rette slik at barna føler seg inkludert og akseptert i barnehagens kultur, samtidig som de skal møte anerkjennelse og positivitet i forhold til sin hjemmekultur. En måte å gjøre dette på er å synliggjøre det mangfoldet som finnes i barnehagen. Dette kan føre til at alle møter noe

kjent samtidig som at alle barna kan utvide sine perspektiver ved å lære om andre kulturer. Samarbeidet mellom barnehagen og foreldre bør være preget av en anerkjennende kommunikasjon, der alles synspunkter skal bli hørt.

En ressursorientert barnehage vil ha som mål at alle foreldre skal forstå og bli forstått i barnehagen. Dette er viktig både på grunn av foreldres rett til å vite og kunne påvirke hva som foregår i barnehagen, og fordi barnehagen gjennom kommunikasjon med foreldre kan få innsikt i barnas språklige og kulturelle bakgrunn. Noe som igjen kan hjelpe barnehagen til å tilrettelegge best mulig for hvert barn.

Barnehagens personale er avgjørende for hvilken tilnærming barnehagen har til mangfold. Barnehagen og samfunnet rundt den er i endring, noe barnehagepersonalet må ta hensyn til og følge opp. De er nøkkelen til at barnehagen endrer seg i takt med samfunnet. Det krever at de må ha kunnskaper om disse endringene. Norge blir stadig et mer mangfoldig samfunn, og de ansatte i barnehagen må ha kunnskaper om hvordan de kan ivareta det språklige og kulturelle mangfoldet på en god måte. Tiltak har blitt satt i gang for å øke kompetansen i barnehagene, men det er fortsatt et ønske om mer kunnskap på dette området. Jeg mener dette bør være et viktig satsningsområde fremover når en ser hvor avgjørende denne kompetansen er.

Vi har altså sett hvorfor en ressursorientert tilnærming til mangfold er det som vil være mest gunstig for barnas aktivitets- og utviklingsmuligheter. Men hva er egentlig styresmaktens intensjon for barnehagens arbeid med mangfold? Videre vil jeg se på hva de politiske retningslinjene for barnehagen sier om mangfold.

5 HVA SIER DE POLITISKE RETNINGSLINJENE OM MANGFOLD I BARNEHAGEN?

I dette kapitlet vil jeg se på dokumenter som er styrende og retningsgivende for barnehagens arbeid. Jeg vil i hovedsak se på dagens rammeplan (KD 2011), som er et dokument som gir retningslinjer for barnehagens verdigrunnlag, innhold og oppgaver. Mitt mål med å se på rammeplanen er å få kunnskap om hva den sier om språklig og kulturelt mangfold i barnehagen. Rammeplanen gir retningslinjer for hvordan barnehagens virksomhet skal være, men den viser også hva den politiske visjonen for barnehagen er. Gjennom barnehageloven og rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver er det lagt statlige føringer for å sikre kvaliteten i barnehagetilbudet. Barnehageloven og rammeplanen definerer altså hva et godt barnehagetilbud skal være. Jeg vil derfor se på rammeplanen for å se hva den sier om språklig og kulturelt mangfold.

Først vil jeg ta et kort historisk tilbakeblikk, for å se hvordan barnehagen som institusjon har utviklet seg i Norge og for å forstå de bakenforliggende faktorer for dagens lovgivning. Her kaster jeg også et blikk på rammeplanen fra 1995, for å se hva den sier om språklig og kulturelt mangfold i barnehagen.

5.1 Historisk tilbakeblikk

Det har eksistert barnehager i Norge siden den første barnehagen, eller barneasylet, ble etablert av Det norske asylselskap i Trondhjem i 1837. På 1970-tallet ble det foretatt en storstilt barnehageutbygging i Norge og barnehagen har i løpet av de siste 30 årene etablert seg som en sentral institusjon i den norske barndommen, og er i dag i ferd med å bli et universelt velferdsgode for barn og foreldre (Korsvold 1998/Stortingsmelding nr.41).

Daginstitutioner for barn ble for første gang hjemlet i pleiebarns- og barneforsørgerloven i 1947, og i barnevernsloven i 1953. Forskrifter om daginstitutioner for barn ble fastsatt av Sosialdepartementet i 1954, og disse sto uendret frem til 1975 da Norge fikk sin første barnehagelov. I 1955 overtok Departementet for familie- og forbruksaker (senere Forbruker- og administrasjonsdepartementet) ansvaret, og beholdt det frem til 1991 da Barne- og

familiedepartementet ble opprettet. Barne- og familiedepartementet hadde barnehager som et sentral forvaltningsområde frem til 2005 da ansvaret for barnehagene ble overtatt av Kunnskapsdepartementet (St.mld. nr41. 2008-2009).

Norge fikk altså sin første barnehagelov i 1975. Over hundre år etter at den første barnehagen så dagens lys. Dette var en viktig milepæl i barnehagens historie. Barnehagen ble med dette en del av den offentlige forvaltningen og det politiske liv. Barnehageloven hadde to siktemål: å sikre barn gode utviklings- og aktivitetsmuligheter i nær forståelse og samarbeid med barns hjem, og å stimulerer kommunene til økt utbygging av barnehager (St.mld. nr.41. 2008-2009). Loven og forskriftene ble justert i de to tiårene som fulgte, men det skjedde ikke store endringer før i 1995, da vi fikk en ny barnehagelov og en rammeplan for barnehagen. Dette skulle sikre likeverdig barnehagetilbud av god kvalitet. Rammeplanen ga barnehagen et samfunnsmandat som alle barnehager var forpliktet til å følge, og for første gang måtte også barnehagene forplikte seg til å innlemme fagområder i det pedagogiske arbeidet (Korsvold 2005).

5.2 Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver 1995

Her ser jeg kort på rammeplanen fra 1995, for å beskrive hva den sier om språklig og kulturelt mangfold.

Formålsparagrafen for barnehager

Rammeplanen bygger på det grunnlag som er nedfelt i lov om barnehager og stortingets behandling av denne. I rammeplanen fra 1995 lyder barnehagelovens formålsbestemmelse §1 slik:

Barnehagens skal gi barn under opplæringspliktig alder gode utviklings- og aktivitetsmuligheter i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem. Barnehagen skal hjelpe til med å gi barna en oppdragelse i samsvar med kristne grunnverdier. Eiere av private barnehager kan i vedtektene bestemme at andre ledd ikke skal gjelde. Private barnehager og barnehager eiet eller drevet av menigheter innen Den norske kirke kan i vedtektene fastsette særlige bestemmelser om livssynsformål.

Sitatet viser at det kun er de kristne grunnverdiene som blir nevnt i forhold til barnas oppdragelse i barnehagen. Det er bare private barnehager som har anledning til å praktisere særlige bestemmelser om livssynsformål, eller å reservere seg fra lovens kristne livssynsformål. Formålsbestemmelsen sier ingenting om andre religioner eller livssyn. Dette kan føre til at en del av de foreldrene og barna som er brukere av barnehagen, ikke kan identifisere seg med barnehagens verdigrunnlag. Jeg tolker dette derfor som at mangfoldet i barnehagen ikke anerkjennes i barnehagelovens formålsbestemmelse.

Samfunnsendringer og internasjonalisering

Rammeplanen fra 1995 har videre et kapittel om samfunnsendringer som vil være gjeldende fremover. I dette kapittelet er det et avsnitt om internasjonalisering:

Internasjonalisering er fremtredende i dagens samfunn. Sosiale, kulturelle, språklige og økonomiske forskjeller i befolkningen gjør at barn kommer til barnehagen med ulike erfaringer. Barnehagen skal støtte barnas utvikling ut fra deres egne forutsetninger. Den skal representere et miljø som bygger opp om respekt for menneskeverd og solidaritet og retten til å være forskjellige (KD1995).

Dette sitatet viser at det i 1995 var et ønske om at alle barn skulle bli møtt på sine egne premisser, og at barnehagen skulle være et inkluderende sted der retten til å være forskjellig stod sterkt. Jeg mener dette står i kontrast til at det kun er kristne verdiene som nevnes når det gjelder barnas oppdragelse. Rammeplanen slår fast at det kommer barn med ulik bakgrunn til barnehagen og at alle har rett til å være forskjellig samtidig som den sier at alle skal behandles likt ut fra kristne verdier. Dette er i mine øyne motstridende.

Barnehagens verdigrunnlag

Om barnehagens verdigrunnlag sier rammeplanen fra 1995 dette:

Barnehagen må ta hensyn til det enkelte barn og det enkelte hjemms kulturelle og religiøse eller verdimesige tilknytning. Det er avgjørende at en legger arbeidet til rette slik at det er en felles forståelse for det som skjer i barnehagen, og at en respekterer det enkelte barns og de enkelte foreldres integritet. Barn fra ulike religioner kan få lov til å oppleve stolthet og

glede over egne religiøse røtter (KD 1995).

Sitatet viser at det altså var en intensjon om at det skulle være en felles forståelse mellom barnehage og hjem om hvordan barnehagehverdagen skulle være. Jeg legger spesielt merke til to ting i dette sitatet. Det første jeg undres over, er hva som egentlig menes med utsagnet ”ta hensyn til”. Jeg synes ikke det er lett ut fra teksten å forstå hva barnehagen egentlig skal gjøre her, men jeg tolker det som at barnehagen har ansvar for at barn og foreldre som har annen kulturell, religiøs eller verdimesig tilknytning skal inkluderes i, og ha noe å si for det som skjer i barnehagen, noe som er positivt. Videre legger jeg merke til bruken av ordet *kan* i den siste setningen av sitatet. Når en sier at barn fra ulike religioner *kan* få lov til å oppleve stolthet og glede over egne religiøse røtter, tolker jeg det som at dette ikke er så viktig. Det er noe en kan velge å vektlegge, eller ikke. Dette vil jeg si er en mer negativ eller problemorientert holdning til mangfold. Rammeplanen legger videre vekt på at det er kristne tradisjoner og høytider som feires i barnehagen, men at det også er en viktig oppgave å markere høytider og tradisjoner fra andre kulturer som er representert. Igjen ser en at hovedfokuset ligger på de kristne tradisjonene, men det åpnes for at andre kulturer og tradisjoner skal få en plass i barnehagen.

I rammeplanen fra 1995 gis det altså enkelte steder, slik som sitert over, uttrykk for at barn med annen språklig og kulturell bakgrunn skal inkluderes i barnehagens hverdag og at solidaritet, menneskeverd og rett til å være forskjellig står sterkt. Samtidig har denne rammeplanen et gjennomgående fokus på kristne verdier og tradisjon. Jeg finner ingenting om at det språklige og kulturelle mangfoldet blant barna er noe verdifullt i seg selv, eller at det kan være til berikelse for hele barnegruppen.

Ny barnehagelov og rammeplan

I 2005 ble det igjen vedtatt en ny barnehagelov. Den nye loven skulle styrke forutsetningene for at barnehagene kunne gi barna et godt pedagogisk tilbud og omsorg. Med utgangspunkt i rammeplanen for barnehager fra 1995 ble det i 2006 utviklet en ny rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Barnehagen fikk da for første gang en bestemmelse om barnehagens innhold, noe som tidligere hadde vært opp til hver enkelt barnehage å fastsette (St.mld. nr.41. 2008-2009).

I 2011 kom det igjen en ny rammeplan. Denne er en videreføring av rammeplanen fra 2006, med visse endringer som følge av ny formålsparagraf for barnehagen av 2010. Jeg vil i delkapittel 5.3 se nærmere på denne rammeplanen som i stor grad er lik den fra 2006. Den fra 2006 vil derfor ikke bli videre diskutert her. Hovedforskjellen fra 2006 til 2011 er en ny formålsparagrafen fra 2010. Den vil jeg komme tilbake til når jeg ser på dagens rammeplan.

Jeg har nå tatt et kort historisk tilbakeblikk og gitt et inntrykk av hva den tidligere rammeplanen fra 1995 sa om språklig og kulturelt mangfold i barnehagen. Denne tar ikke i særlig grad opp barnehagens rolle i arbeid med språklig og kulturelt mangfold. Videre vil jeg se på om dette har endret seg i den gjeldende rammeplanen.

5.3 Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver 2011

Den største endringen i rammeplanen fra 2006 til 2011 var, som nevnt, den nye formålsparagrafen. Den lyder slik:

Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene (Barnehageloven § 1 Formål, 1. Led).

Dette sitatet viser at det har skjedd store endringer i hva som er barnehagens uttrykte formål. I rammeplanen fra 1995 var det kun de kristne grunnverdier som skulle ligge til grunn, men i 2010 er dette endret. Nå sies det eksplisitt at barnehagen skal bygge på verdier som kommer til uttrykk både i kristen og humanistisk arv og i ulike religioner og livssyn. Ved å synliggjøre religioner og livssyn i tillegg til den kristne tradisjonen, anerkjennes mangfold og det åpner for at alle barn, foreldre og ansatte kan identifisere seg med barnehagens verdigrunnlag.

I del 1 om barnehagens samfunnsmandat står det:

Det kulturelle mangfoldet skal gjenspeiles i barnehagen. Sosiale, etniske, kulturelle, religiøse, språklige og økonomiske forskjeller i befolkningen medfører at barn kommer til barnehagen

med ulike erfaringer. Barnehagen skal støtte barn ut fra deres egenkulturelle og individuelle forutsetninger (KD2011:8)

Dette tilsvarer i stor grad det som stod i den første rammeplanen fra 1995. Det påpekes videre at Norge har blitt et flerkulturelt samfunn som er langt mer sammensatt enn tidligere, og at det finnes mange måter å være norsk på. Olav Kasin (2010) mener det er vanskelig å forstå hva som egentlig er myndighetenes intensjon med et slikt pålegg til barnehagene. Ut fra sitatet kan en trekke at mangfold er noe positivt som skal gjenspeiles i barnehagen. Men hva innebærer egentlig det?

Ved å lese rammeplanen kan det være vanskelig å forstå hva kulturelt mangfold er, og hva det betyr i forhold til pedagogisk arbeid med barn. Rammeplanen har ingen klar definisjon av kulturelt mangfold, men det vurderes som noe positivt og verdifullt som barnehagene må ivareta. Kasin (ibid) hevder at når rammeplanen har så vide tolkningsrammer så åpner den opp for pedagogiske aktiviteter som trekker i vidt forskjellige retninger i forhold til det å gjenspeile kulturelt mangfold i barnehagen. Barnehagene blir pålagt et samfunnsmandat som det kan hevdes å være uklart hva det egentlig innebærer. Sosiale, etniske, kulturelle, religiøse, språklige og økonomiske forskjeller er de ordene som rammeplanen knytter til kulturelt mangfold. Hvordan skal man gjenspeile dette mangfoldet er da spørsmålet som dukker opp. Blir mangfoldet gjenspeilet kun ved å se på barna som går i barnehagen? Gjenspeiler en mangfold dersom en har barn med annen kulturell bakgrunn enn norsk?

Marit Gjervan (2006) redaktør for *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold* i barnehagen påpeker at en må ta et retningsvalg der en stiller spørsmålet *En flerkulturell barnehage eller en barnehage med minoriteter?* Hun mener målet må være at man ikke bare er en barnehage med minoriteter, men at det flerkulturelle gjenspeiles i barnehagens pedagogiske teori og praksis. Dette innebærer at en ikke bare skal gjenspeile mangfoldet gjennom å se på de individene som finnes der. *Det dreier seg ikke bare om hva barnas bakgrunn er, det må også dreie seg om hva barnehagen faktisk gjør når en personalgruppe og en barnegruppe er samlet* (Kasin 2010: 67). Dette sammenfaller med Hauges (2007) definisjon av den flerkulturelle barnehagen som tilpasser hele sin pedagogiske virkemåte, og skaper en ny felles flerkulturell plattform.

Språkmiljø og morsmålets rolle i barnehagen

Det står spesifikt uttrykt i rammeplanen at alle barn må møte et rikt og variert språkmiljø i barnehagen, og at barnehagen må støtte at barn som har et annet morsmål enn norsk får mulighet til å benytte morsmålet samtidig som det videreutvikler sine norskferdigheter. Hvordan barnehagen kan støtte bruk av morsmål blir ikke nærmere presisert, selv om rammeplanen påpeker *at morsmålet er viktig for opplevelse av egen identitet og mestring på mange områder. Et godt utviklet morsmål er en grunnleggende forutsetning for den videre språklige utviklingen, også når det gjelder skriftspråk og leseforståelse (KD2011:35)*. Videre i rammeplanen knyttes språk og kultur til identitet og selvfølelse, og det presiseres at Barnehagen må derfor *sørge for at alle barn får varierte og positive erfaringer med å bruke språket som kommunikasjonsmiddel, som redskap for tenkning og som uttrykk for egne tanker og følelser. Alle barn må få et rikt og variert språkmiljø i barnehagen (ibid:35)*. Sitatene viser at det finnes en politisk intensjon om at morsmål skal ha en plass i barnehagen. Morsmål gis verdi og det blir betraktet som viktig at de minoritetsspråklige barna får mulighet til å benytte dette i barnehagen. Det blir også presisert at de som har problemer med språk må få tidlig og god hjelp.

Samarbeid mellom barnehagen og hjemmet

I forhold til samarbeid med barnas hjem sier rammeplanen dette. Barnehageloven § 1 Formål 1.ledd:

Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling.

I rammeplanen blir det videre spesifisert at i møte med foreldre med minoritetsspråklig bakgrunn, har barnehagen et spesielt ansvar for at foreldrene får mulighet til å forstå og bli forstått i barnehagen. Det fremheves også at barnehagen har en viktig oppgave som møtested for barn og foreldre fra ulike kulturer, både innen det norske samfunnet, og fra andre land. (KD2011:20). Forståelse og samarbeid er altså viktig i forhold til barnehagens samarbeid med hjemmet. Forståelse handler om respekt og anerkjennelse for de oppgaver og ansvar begge sider har i forhold til barnet, mens det med samarbeid menes regelmessig kontakt der en utveksler informasjon.

I rammeplanen finner en videre et punkt om inkluderende fellesskap med plass til det enkelte barn. Barnehageloven sier:

Barnehagen skal ta hensyn til barnets alder, funksjonsnivå, kjønn, sosiale, etniske og kulturelle bakgrunn, herunder samiske barns språk og kultur (Barnehageloven § 2 Barnehagens innhold, 3. ledd).

Jeg tolker dette som at barnehagen skal møte hvert barn på barnets premisser. For at alle skal få et likeverdig tilbud, må en tilpasse innholdet etter barnets forutsetninger. Rammeplanen fremhever videre at alle barn skal oppleve barnehagen som meningsfull, og at de er betydningsfulle for fellesskapet. Det påpekes at barnehagen skal være et miljø der ulike individer og kulturelle ytringer skal møtes i respekt for det som er forskjellig. Ved å belyse ulikhetene og det som er felles kan en gi grunnlag for forståelse og respekt. Dette viser at det er et ønske om at barna skal få mulighet til å få kjenne flere sider ved seg selv og andre, slik at de kan lære respekt og forståelse for noe som er forskjellig fra en selv. I rammeplanen trekkes det også frem at det er barnehagens oppgave å fremme positive holdninger og handlinger som skal motvirke diskriminering, mobbing, avvising og vold (KD2011:23).

Barnehagen som arena for utvikling av sosial kompetanse og kulturell identitet

Rammeplanen tar for seg barnehagen som arena for barns utvikling av språklig- og sosial kompetanse. I følge rammeplanen dreier sosial kompetanse seg om å kunne samhandle positivt med andre. Dette læres gjennom samspill med andre barn og voksne, og det er derfor viktig at alle barn får mulighet til å få varierte erfaringer med samspill med andre. Dette vil bidra til å øke deres forståelse for sosiale forhold og prosesser hevdes det. Derfor skal barna gjennom samhandling bli utfordret til å mestre balansen mellom selvhevdelse og det å se andres behov. *Barnehagen skal bidra til at barn utvikler trygghet på og stolthet over egen tilhørighet og respekt for andres kulturelle verdier og ytringer (KD 2011:34).* Rammeplanen slår også fast at barnehagen her har en samfunnsoppgave ved at de kan drive tidlig forebygging av problematferd som diskriminering og mobbing.

Her ser vi altså at rammeplanen slår fast at det er en viktig oppgave for barnehagen å hjelpe barn til å bli stolte av sin egen bakgrunn og tilhørighet, samtidig som de skal ha respekt for andres kultur og bakgrunn. For å få til dette må barna få oppleve ulike kulturer, og hva det

betyr at andre har en annen bakgrunn. Barnehagen må altså, slik jeg tolker det, legge til rette for at flere kulturer og språk, mangfoldet, kommer frem i barnehagehverdagen.

Barnehagen har en viktig rolle for barns utvikling av en kulturell identitet. I rammeplanen punkt 2,6 *Barnehagen som kulturarena* sies det at det språklige, kulturelle og religiøse mangfoldet som preger befolkningen i Norge vil være berikende og styrkende for fellesskapet i barnehagen. Barnehagens oppgave er å legge til rette for likeverdig dialog og samhandling mellom ulike grupper. Barn som tilhører den samiske urbefolkningen, de nasjonale minoritetene eller andre etniske minoritetskulturer må få støtte i å utvikle sin doble kulturtilhørighet. Ved at barna får møte ulike kulturer og tradisjoner kan en legge grunnlag for respektfull samhandling mellom ulike etniske grupper. Barnehagen skal altså, slik jeg tolker det, hjelpe barn med minoritetsbakgrunn til å utvikle en dobbelkulturtilhørighet. I kapittel 3 har jeg, forankret i forskning, utdypet hvorfor dette er viktig.

5.4 Oppsummering

Det har eksistert barnehager i Norge siden 1837, men det er først de siste 30 årene barnehagen har blitt etablert som en sentral institusjon i nordmenns barndom. Norge fikk sin første barnehagelov i 1975, etterfulgt av en ny barnehagelov og en rammeplan for barnehagen i 1995. Rammeplanen for barnehagenes innhold og oppgaver er et styringsdokument for barnehagene, og en ideologisk tekst om hvilke verdier som myndighetene ønsker å fremme i og med barnehagen. Rammeplanen fra 1995 hadde et gjennomgående fokus på kristne verdier og tradisjon. Det var allikevel en bevissthet om at samfunnet var i endring, og at det foregikk en økende internasjonalisering som ville prege barnehagen i tiden fremover, og et ønske om å integrere dette i barnehagens hverdag. Til tross for dette fant jeg ved gjennomlesing ingen tegn på at mangfold ble oppfattet som noe som har en egenverdi, eller som noe som bør ivaretas.

Rammeplanen fra 2011 har derimot fokus på at samfunnets språklige og kulturelle mangfold skal gjenspeiles i barnehagen, og at dette mangfoldet er noe verdifullt som må ivaretas. Rammeplanen slår fast at alle barn skal møtes ut fra sine egne premisser og at barnehagen skal være et miljø der ulike individer og kulturelle ytringer skal møtes i respekt for det som er forskjellig.

I rammeplanen fra 2011 står det at morsmål er en viktig del av et barns identitet og selvfølelse og at barnehagen skal støtte minoritetsspråklige barns bruk av morsmål i barnehagen. Videre finner en at barnehagen har et spesielt ansvar overfor de minoritetsspråklige foreldrene ved å tilrettelegge slik at de får mulighet til å forstå og bli forstått i barnehagen. Barnehagen spiller også en rolle i barns identitetsutvikling, og for barn med minoritetsbakgrunn påpeker rammeplanen at barnehagen skal hjelpe disse barna til å utvikle en tokulturell identitet.

Den politiske visjonen for barnehagen i Norge er at den skal ha en ressurstilnærming til språklig og kulturelt mangfold. Forskning viser at barnehagens tilnærming til mangfold i stor grad kan påvirke barnas utviklings- og aktivitetsmuligheter ved at det legger føringer for hvilke arbeidsmetoder barnehagene velger, og hvordan de tilrettelegger for hvert enkelt barn. Ved at barnehagen har en ressurstilnærming til mangfold kan den altså bidra til at alle barna får gode utviklings- og aktivitets muligheter. Men hva skjer egentlig ute i barnehagene? Jeg vil videre presentere og analysere mine funn fra den empiriske undersøkelsen jeg har gjennomført i fire barnehager i Oslo. Der vil jeg se på hvordan barnehagene jobber for å ivareta det språklige og kulturelle mangfoldet. Jeg vil fortsette å benytte Hauges (2007) begreper ressursorientert og problemorientert tilnærming til mangfold som et analyseverktøy av barnehagenes praksis.

6 PRESENTASJON OG ANALYSE AV EMPIRI

I dette kapittelet vil jeg presentere det jeg mener er sentrale funn i forhold til mitt forskningsspørsmål. Mitt mål var å få et innblikk i hvordan de ulike barnehagene ivaretar det språklige og kulturelle mangfoldet. Her vil jeg presentere hvordan barnehagene gjør dette i praksis, og forsøke å drøfte dette opp mot Hauges begreper ressursorientert eller problemorientert tilnærming til mangfold. Jeg synes det er vanskelig å skulle dele opp kapittelet for mye i ulike deler da mye av det informantene snakker om henger sammen og går over i hverandre. Allikevel har jeg forsøkt å dele opp avsnittene etter de ulike temaene jeg har fokusert på, for å gjøre presentasjonen mer ryddig og for å gjøre det lettere å kunne se forskjeller og likheter mellom funnene. Jeg bruker sitater fra informantene underveis for å illustrere og belyse de ulike temaene. Disse sitatene markeres med kursiv i teksten.

Kapittelet er som sagt delt opp i undertemaer som tilsvarer de temaene jeg har presentert i min teoridel, og som også er utgangspunkt for min intervjuguide. Jeg vil starte med å se på språklig og kulturelt mangfold i barnehagen. Hva gjør barnehagene for å synliggjøre mangfold, og bidrar de til at barna er stolte av sin bakgrunn og sitt morsmål. Herunder kommer også temaet den flerkulturelle barnehagen. Hvilke tanker gjør de pedagogiske lederne seg om det å være en flerkulturell barnehage, og mener de at deres barnehage kan kalles flerkulturell? Språk er neste tema. Her presenteres barnehagenes strategier for å hjelpe barn i deres språkutvikling og jeg ser på hvilke utfordringer og erfaringer de har på dette området. De siste temaene er foreldresamarbeid og personalets kompetanse. I forhold til foreldresamarbeid vil jeg se på to ting: Hvorvidt barnehagen tilrettelegger for at foreldre kan bidra i forhold til barnehagens arbeid med språk og kultur, og hvordan de sikrer at alle har mulighet til å forstå og blir forstått. Når det gjelder personalets kompetanse, ser jeg på om det finnes noen med spesialkompetanse innenfor temaene språk og mangfold i disse barnehagene, om barnehagene eller bydelene tilbyr noen form for veiledning eller kursing i disse temaene, og hvordan informanten mener en kan øke personalets kompetanse på disse områdene. Jeg har også spurt alle informantene om de har kjennskap til og bruker Temahefte om språklig og kulturelt mangfold i barnehagen.

Som nevnt i min teoridel er det ikke slik at en barnehage har enten den ene eller den andre tilnærmingen til mangfold, selv om det også kan være tilfelle. Jeg vil derfor se på hvordan barnehagene plasserer seg i forhold til disse kategoriene ut fra tema. Jeg vil til slutt, om mulig ut fra en helhetsvurdering, se om en kan plassere barnehagene i den ene eller den andre kategorien. Jeg vil også se om jeg finner noen forskjeller mellom barnehagene på østkanten (barnehage A og B), og barnehagene på vestkanten (barnehage C og D).

Jeg vil påpeke at jeg kun har snakket med en representant fra hver barnehage, og at jeg dermed ser barnehagen gjennom deres øyne. Hadde jeg snakket med en annen fra samme barnehage, ville jeg kanskje fått et annet bilde. Det er altså informantenes inntrykk og oppfatninger om barnehagene som jeg videreformidler og tolker her.

6.1 Språklig og kulturelt mangfold i barnehagen

Oppgavens teoridel viser at i en ressursorientert barnehage er målet at alle barn skal møte noe som er kjent for dem i barnehagens hverdag. Dette bidrar til at alle får mulighet til å oppleve en bekreftelse på sin identitet, og at deres hjemme-kultur blir anerkjent som gyldig i barnehagen. Barna skal kunne identifisere seg med barnehagen og dens innhold. Dette kan gjøres på ulike måter, for eksempel gjennom å synliggjøre barnehagens mangfold visuelt gjennom å henge opp flagg, kart osv. eller ved at barna møter voksne som har snakker deres språk eller har samme kulturelle bakgrunn som dem. Jeg stilte informantene spørsmål om hvordan deres barnehage synligjør det kulturelle og språklige mangfoldet i hverdagen. Svarene jeg fikk viste at barnehagene ofte hadde prosjekter eller tema-uker eller –måneder som var knyttet opp mot mangfold.

Anne forteller: Nå i det siste så har vi hatt en periode der vi har hatt noe som heter Forutprosjekt hvor vi lærer om en jente fra India. Så da har vi om en annen kultur som vi lærer om, slummen i Bangalore. Da er det musikk og matlaging som har med det temaet å gjøre. Kuer og...kuer i India...at man er fattig. Nå spesielt mot jul så drar vi det litt tilbake at man tenker litt på de som ikke har så mye og som ikke har det så bra.

To av barnehagene trakk spesielt fram FN-dagen. Berit forteller: *Vi har jo FN-dagen hvert år. Da har vi kulturcafé der alle foreldrene tar med seg matretter fra sitt land og så har vi*

foreldrekaffe. Da snakker vi om FN og da får vi inn veldig mye det med empati, at barn har det forskjellig ut fra hvor man bor...og så prater vi mye om forskjellige land og flagg og litt sånne ting, og så kommer foreldrene på ettermiddagen og da spiser vi. Carl trekker også frem FN-dagen når han snakker om synliggjøring av mangfold: For eksempel så hadde vi FN-dagen nå for ikke så lenge siden, så inne på byggerommet så henger det flagg fra alle de nasjonalitetene vi har her i barnehagen. Vi har ikke noe spesielt fokus på det at vi har mange forskjellige kulturer utenom de dagene vi har sånn (FN-dag) da. Da går det i den vanlige barnehagehverdagen.

Anne forteller også at i hennes barnehage så ”reiser” de til forskjellige land når de er inne i en periode der de lærer om andre kulturer og språk. Dette gjøres i samlingsstunden, og for å komme til det landet de skal, må de innom alle barnas hjemland på veien. På den måten vet alle godt hvilke land de andre har tilknytning til.

I disse prosjektene eller temaøkene hadde flere av barnehagene fokus på det at barn i andre land ikke har det så godt som barn i Norge. Berit om foreldrekaffen på FN-dagen: *jeg tror de betaler 10-15 kr, og de pengene vi får sender vi til SOS barnebyer. Da får du liksom inn litt av det kulturelle pluss at du får lære at det finnes ulike land og ulike mennesker og ulike kulturer. I Annes barnehage brukes Forut-prosjektet: Ja, vi bruker det Forut-prosjektet. Det er egentlig i oktober, men vi drar det inn litt til jul igjen. At man kan gi i stedet for å få. At man sender noe til Frelsesarmeen eller India eller gjør noen innsamlinger...og så samler vi inn penger da. Vi hadde barneløp der barna løp til inntekt for... og så har vi basar hvor vi får ting fra Forut som er laget i prosjektlandene.*

Det første informantene begynte å snakke om under dette temaet var altså deres arbeid med temaøker og prosjekter, og flere trakk spesielt frem FN-dagen som et eksempel på hvordan de synliggjør mangfold i deres barnehage. Når det gjelder å synliggjøre mangfoldet i hverdagen virket det som det var flere som ikke egentlig var klar over at dette var noe de gjorde, men gjennom det de fortalte så kom det allikevel frem at alle barnehagene gjorde noe.

Carl: *Vi prater jo ikke veldig masse om det igjennom dagen...men sånn som med denne (peker på et stort verdenskart på veggen) de peker på hvor de er fra og synes det er veldig spennende at de har forskjellige flagg...Vi har en del forskjellige bøker som handler om barn fra forskjellige land som vi leser i litt i samlingsstund og sånn...men vi har ikke fokus på det å for eksempel dra frem andre kulturer og fortelle at ”sånn gjør en det i dette landet”, og hvis du*

går igjennom denne barnehagen så ser du ikke annet enn de flaggene som henger oppe...vi har ikke noe indisk hjørne for å sette det litt på spissen.

I barnehage D forteller Dina først om at hun ikke tror man kan se på barnehagen at det er et mangfold der. *Hvis du begynner å se på hva barna lager og hva som henger på veggene så tror jeg egentlig ikke det. Hvis man graver litt dypere så tror jeg man kan se det i form av hvilke bøker vi har, hvilke spill vi har og sånne type ting...Så jeg tror at ja, på de pedagogiske verktøyene kan du se det, men jeg tror ikke sånn ved å gå rundt og se på bilder.*

Dina snakker også om dette med å feire høytider i barnehagen. *Ja, vi har jo de normale høytidene som alle andre barnehager, men vi er alltid veldig obs på at når vi sitter og snakker om jul så har vi barn, de vet veldig godt hva jul er for de bor i Norge, men de feirer ikke hjemme. Da blir det like viktig for de barna når det for eksempel er Eid, at vi da lager like stor stas ut av det for dem.*

De andre barnehagene nevner også at de enten markerer Eid eller at de har gjort det tidligere. Det kan virke som om dette er den eneste andre religiøse høytiden disse barnehagene markerer. Det kan være fordi de ikke har barn med annen religiøs tilknytning, eller fordi de ikke har kunnskap om andre religioners høytider og feiringer, noe Anne påpeker: *Vi vet jo om jul... Men vi vet ikke så mye om, la oss si hinduismen, den vet jeg ikke så mye om. Så det er sånn jeg må sette meg inn i da. Hvilke merkedager har de...de har vi aldri markert her.*

I mine intervjuer kom det altså frem at selv om barnehagene hadde slike temaperioder med fokus på andre land og kulturer, så gjorde de fleste noe mer i hverdagen. Noe av det informantene trakk frem var at de hadde kart og flagg hengende på veggene, bøker om andre land og kulturer og at de markerer Eid. Ofte var de ikke bevisste på at dette også handlet om synliggjøring av mangfold. Det virker som om FN-dagen og andre temaer og prosjekter er de tingene informantene først forbinder med mangfold og flerkulturellhet i barnehagen. Dette er jo ”store” ting i barnehagehverdagen i forhold til andre ”små” ting som hvilke bøker de leser osv. Ofte så bruker barnehagene mye tid og krefter på å planlegge og gjennomføre slike dager, noe som gjør det lettere å huske. Allikevel vil Hauge (2007) hevde at det er de ”små” tingene som teller. Hauge nevner også spesielt slike dager og feiringer som FN-dagen når hun snakker om synliggjøring av mangfold, men da i forbindelse med at det ikke er nok at en barnehage kun ”pynter seg” med det flerkulturelle i en periode. Dette sammenfaller også med det jeg tidligere har nevnt angående det å være festbruker av kultur (Mjelve 2002). Dersom en

kun forholder seg til barnehagens mangfold i slike korte perioder, kan en hevde at barnehagen har en problemorientert holdning til mangfold. Da mine informanter ikke kun forholder seg til mangfold i disse korte periodene, men også gjør noe i hverdagen vil jeg ikke si at de har en problemorientert tilnærming til mangfold.

Holdninger til mangfold kommer også frem under intervjuene, både informantenes egne holdninger og hvilke holdninger de opplever at barna har. Carl ga uttrykk for at han syntes det var veldig spennende og positivt å ha mange kulturer representert i barnehagen, *det er veldig mye forskjellig og det synes jeg er gøy fordi man får lære så mye av hverandre*. Han forteller også en historie om hvordan barna ikke gjør forskjell på hverandre ut fra hudfarge: *jeg hadde en diskusjon med noen på dokkerommet der det var noen som ikke hadde lyst til å leke med den mørke dokka...og så spør jeg "hvorfor det?" Og da var svaret at det var fordi det var en gutt, han hadde guttetiss. Så det hadde ikke noe med hudfarge å gjøre, det var bare at det var en guttedokke og de ville bare leke med jentedokkene. Så det er litt spennende å se for de gjør ikke forskjell på hverandre i det hele tatt. De vet jo at de er forskjellige, det hører jeg at de snakker om innimellom også, men det er ikke noe negativt. Spennende, utfordrende og viktig er ord som går igjen når informantene snakker om mangfold.*

På spørsmål om de mener barnehagen bidrar til at barna er stolte av sin kulturelle bakgrunn og sitt morsmål, gir alle informantene uttrykk for at de håper det, men også at de alltid kan bli flinkere. Anne: *vi synes det er viktig at alle vet at de har en annen...og at det er helt ok. At det er naturlig liksom. Det føler jeg vi har fått til veldig godt. Dina trekker frem dette med å kunne mer enn ett språk: det blir alltid kommentert hvis et barn kan mer enn ett språk. Det er bare en naturlig del av samtalene i hverdagen, og det blir jo en stolthet at du kan to språk. At du er såpass flink at du kan snakke med mamma og pappa sånn hjemme, og så kan du komme og snakke sånn her og si ting vi ikke forstår, og telle på to måter...vi gjør litt stas ut av det.*

Carl opplever at i hans barnehage er foreldrene opptatte av at det ikke skal være så mye fokus på barnas bakgrunn, at de ikke skal skille seg ut, han forteller: *jeg tror mange av de foreldrene vi har her er veldig opptatt av at barna skal få en helt "normal oppvekst" som de kaller det i gåsetegn. At de skal vokse opp sånn som de etnisk norske barna vokser opp og at det ikke skal gjøres noen stor forskjell på så veldig mye i barnehagen. Han påpeker samtidig at i barnehagen er det helt ok å komme fra et annet land og en annen kultur, og det er helt ok å prate et annet språk.*

Ut fra empirien ser vi at i alle barnehagene var det et ønske om at barnehagen bidro til at barna var stolte av sin bakgrunn, og av sitt morsmål. Informantene ga uttrykk for at de håpet dette var noe de klarte å få til. I barnehage C opplever de at foreldrene ikke ønsker noe fokus på deres kulturelle eller språklige bakgrunn, de ønsker at deres barn skal bli behandlet ”som alle andre”. Gjervan, Andersen & Bleka (2006) hevder at dette er noe personalet i barnehagen bør reflektere rundt. Hvorfor er det slik? Er det fordi barnehagen oppfatter annerledeshet som noe negativt og at de derfor ikke vil fremheve forskjeller? Ut fra min samtale med Carl er det ikke et slikt inntrykk jeg sitter igjen med. Carl hevder at i deres barnehage er det helt ok å komme fra en annen kultur og snakke et annet språk, men at de ikke har noe fokus på det flerkulturelle i hverdagen. Om det er fordi barnehagen ikke spesielt har fokus på dette, eller om det er andre utenforstående årsaker kan jeg ikke svare på.

Alle barnehagene har personale som har en annen språklig og kulturell bakgrunn enn norsk. Jeg spurte om de brukte dette mangfoldet i personalgruppen på noen måte. Alle svarte positivt på dette. Flere nevner at de har lært sanger på andre språk og eventyr fra andre land, eller at personale lager mat fra sitt hjemland. Anne forteller at når de snakker om språk i barnehagen så snakker de alltid også om de voksnes land og språk. Hun forteller også om julen året før da en i personalet bidro til at barna fikk en dypere forståelse av ordet flyktning. Barna lærte sangen *Tenn lys*. I et av versene synger man om å gi flyktninger et hjem, og barna lurte på hva flyktninger var. Da var det en i personale som er fra Somalia som fortalte om hvordan hun hadde flyktet fra sitt land der det var krig. *Da ble det litt nærmere plutselig. Det synes jeg er litt alright. Det er ikke bare å syng den også...noen av barna blir jo veldig engasjerte... ”hva betyr det” og ”guri!” og så snakker man om det hele jula egentlig for det er jo ganske sterkt da.*

Berit forteller om en episode der barna lurte veldig på hvordan håret til en av de ansatte så ut, hun pleide nemlig å dekke det til med et sjal. *En dag tok hun det av så de fikk se. Da kom de løpende alle sammen og så sa de ”hun har hår!” Det er jo også kunnskap. Det å vite at de har hår selv om de bruker sånne (sjal). De lurte jo på hvorfor hun bruker sånt og ikke de andre gjør det. Det har jo også med kultur å gjøre, og religion.* Flere av informantene påpekte også at det selvfølgelig var frivillig om de ansatte ville bidra med noe fra sitt språk eller kultur, og at ikke alle synes det er like gøy å fremheve dette.

Hauge (2007) mener at den beste formen for internasjonalisering og synliggjøring av at barnehagen er flerkulturell er at personale har en språklig sammensetting som er i

overenstemmelse med den språklige sammensettingen blant barna. I de fire barnehagene jeg har besøkt har alle hatt et personale som bestod av mennesker med forskjellig språklig og kulturell bakgrunn. Det var ikke alltid samsvar mellom hvilke språk de voksne og barna snakket, noe som også ble også fremhevet av informantene. Ettersom barnegruppene, og kanskje også personalgruppene, vil variere fra år til år er det vanskelig å forlange at man skal kunne dekke alle språk. Det er rett og slett ikke mulig, men informantene fortalte at de benyttet seg av personalets språkressurser dersom de hadde mulighet til dette.

Den flerkulturelle barnehagen

Den flerkulturelle barnehagen er i følge Hauge (2007) en barnehage som har en ressursorientert pedagogisk tilnærming til mangfold. Mangfold betraktes som normalt tilstand, og alles synspunkter, verdier og ferdigheter kommer fellesskapet til gode. Jeg spurte alle informantene om hva de legger i begrepet “flerkulturell barnehage”, og deretter om de mener at deres barnehage er en flerkulturell barnehage. De fleste syntes det var vanskelig å svare på hva en flerkulturell barnehage er, og også om deres barnehage kunne kalles dette. Her var et av de stedene hvor det kunne virke som om de var litt redde for å si noe feil. Flere var opptatt av å få frem at de gjør noe, men kunne gjort mye mer.

Dina var den som ikke tvilte i det hele tatt, hun mener at alle barnehager er flerkulturelle på sin måte. Jeg vil si alle barnehager. Hva du legger i ordet flerkulturelt kommer an på barnehagen. Hos oss er det naturlig at du tenker flerkulturelt i forhold til at barna er fra forskjellige land og kulturer, og at vi ivaretar det i barnehagehverdagen i måten vi feirer ting og gjør ting. Mens andre barnehager som kanskje bare har etnisk norske så er det allikevel forskjellige kulturer. Du har barnekultur, voksenkultur... det blir flerkulturelt, men hvordan du tolker det og jobber er opp til hver barnehage. Om denne barnehagen er flerkulturell? Ja, til de grader! Altså både i form av at barna representerer så mange forskjellige kulturer...og de ansatte også. Selv om mange av oss er etnisk norske så er det veldig stor spredning på hvor i Norge vi kommer fra, vi har forskjellig kulturbakgrunn og hva vi liker å gjøre sammen med barn og hvordan vi arbeider generelt sett med hva vi leser, hva vi hører på hvor vi drar på turer er forskjellig. Sånne type ting.

Dinas mening om at alle barnehager er flerkulturelle står i kontrast til svarene de andre informantene hadde. De andre hadde alle en formening om at en flerkulturell barnehage er en barnehage der det går barn med annen språklig og kulturell bakgrunn. Carl: *For meg så er en*

flerkulturell barnehage at en tydelig kan se at det er flere kulturer der, og at man gjør litt ut av det kanskje. Berit legger fokus på vennskap og respekt: at en kan lære at selv om vi kommer fra forskjellige land i verden, så kan vi leke sammen. Vi er jo veldig norske, men med FN-dagen og sånn så får man inn litt forskjellige synsvinkler på mangfold og det synes jeg er veldig viktig. Det er veldig viktig å lære seg å respektere hverandre.

Det var når informantene skulle svare på om deres barnehage var flerkulturell at denne ”frykten” for å ikke være flerkulturell nok viste seg hos noen. Carl sier: *kanskje vi kunne gjort litt mer ut av det. Hatt noen dager der vi hadde fokus på en kultur, hvor man kunne spise mat for eksempel. At det ikke bare er den FN-dagen. Det er lett for at det forsvinner i en hektisk hverdag.* Anne synes også det er vanskelig å svare på om hennes barnehage er flerkulturell; *Det vet jeg ikke. Hvis man tenker på (nevner en annen bydel), der er det jo mange flere språk enn norsk... Jeg vet ikke om vi kan kategorisere oss som det, men jeg synes jo at kanskje vi føler oss litt sånn. Eller at vi er interessert i det, å være det. Synes det er fint å være det...man kunne gjort fryktelig mye mer med innhold fra de forskjellige kulturene og landene. Når man tenker på mangfold så er det så mye, mye, mye mer...men vi har en del språk, men ikke så fryktelig mange...det var vanskelig å svare på.* Carl sier til slutt: *det jeg vil si er at dette er en barnehage med mange forskjellige kulturer i. Vi løfter opp det at det er helt ok å komme fra et annet land og en annen kultur og at det er helt ok å prate et annet språk. Det vil jeg si at denne barnehagen gjør. Men jeg vet ikke om jeg ville gå så langt som å kalle det en flerkulturell barnehage for vi har ikke fokus på den flerkulturelle delen.*

Fire av tre informanter i denne undersøkelsen nølte altså med å kalle sin barnehage flerkulturell (A, B og C). De samme informantene syntes det var vanskelig å skulle forklare hva en flerkulturell barnehage er. Barnehage A og C trekker frem at de alltid kunne ”gjort mer” som de sier. Det kan virke som om de oppfatter det å være en flerkulturell barnehage som noe de må være veldig bevisste på hele tiden, og at det må trekkes frem ved en hver anledning. Fordi de ikke hele tiden har et fokus på det føler de at de ikke gjør nok i forhold til det å være flerkulturelle. Både Anne og Carl viser allikevel gjennom andre ting de forteller, at de har en ressursorientert tilnærming til mangfold. Carl nevner for eksempel at han synes det er spennende med flere kulturer representert fordi man kan lære av hverandre, noe som viser at han er opptatt av perspektivutvidelse. Han forteller også at barna vet at de er forskjellige men at de ikke gjør forskjell på hverandre av den grunn, de har respekt for hverandre og diskriminerer ikke. Anne forteller også om mange ting de gjør i hverdagen som viser en

ressursorientert holdning til mangfold. Blant annet at de ”reiser” til alle barnas land, de spiller spill, synger sanger, fokuserer på språk i ulike situasjoner osv. De forsøker å bevisstgjøre at det eksisterer et mangfold og de ønsker å trekke inn barnas ulike bakgrunner i hverdagen.

Dina i barnehage D virker veldig bevisst på både hva en flerkulturell barnehage er og at hennes barnehage er dette. De tingene hun forteller viser også at hun har et ressursperspektiv på mangfold. Når jeg spør henne om Snakkepakken svarer hun: *Snakkepakken er på en måte så inn i hverdagen vår at jeg glemmer at det er noe ekstra.* Hun sier også noe som jeg synes godt demonstrerer at denne barnehagen er flerkulturell i Hauges ånd: *det har på en måte blitt en arbeidsmåte som bare eksisterer her i barnehagen. Selv om alle mine minoritetsspråklige barn skulle vært syke så hadde jeg fortsatt gjort det. For det er bare sånn det er her i barnehagen, det er sånn vi jobber. Det har blitt en vanesak, men på en god måte.* Her viser hun at det flerkulturelle er integrert i barnehagens pedagogiske praksis. Mangfoldet er en naturlig del av hverdagen og de har tilpasset sine arbeidsmåter etter dette. Snakkepakken for eksempel er så integrert i hennes måte å jobbe på at hun ikke tenker over det før jeg eksplisitt spør om det.

Under dette temaet synes ikke jeg fant noen forskjeller mellom barnehagene i øst og vest. Det er forskjeller mellom alle barnehagene i hvordan de synliggjør mangfold og tenker rundt det, men jeg synes ikke at hvor de er plassert bidrar til disse forskjellene. Hvis man tenker seg at kategoriene ressursorientert og problemorientert er to ytterpunkter på en skala så vil jeg si at barnehagene befinner seg på litt ulike steder på denne skalaen, men at alle ligger over på den ressursorienterte siden.

6.2 Barnehagenes arbeid med språk

Språk er et viktig tema i denne oppgaven. Jeg stilte flere spørsmål som handlet om språk (se vedlagt intervjuguide), og det var også et tema det ble snakket mye om inn under alle de andre temaene. Jeg har forsøkt å dele opp temaet litt, og vil først forsøke å gi et bilde av hvordan de ulike barnehagene jobbet med barna for å hjelpe dem å utvikle det norske språket.

Når det gjelder å samhandle med de barna som ikke kan noe norsk, nevner flere at de bruker mye kroppsspråk og mimikk. *Vi bruker armer og bein og håndbevegelser og munn og grimaser og alt!* Barnehage A bruker mye sang. Anne forteller at i starten handler det om å gjøre barnet trygt og bli kjent. Da får han eller hun sitte på fanget og så synger de mye og

peker på ting og sier hva det heter. Dina forteller at de ser an barnet, hvor gammelt det er og hvordan det barnet vil lære seg norsk. *Vi må bare vente og se for plutselig...det er jo så mange ulike måter å lære språk på...kanskje om et par uker så skjønner vi hvilken strategi han bruker og da kan vi jobbe litt mer i den retningen.*

Tre av informantene nevner Snakkepakken. *Snakkepakken er et pedagogisk språkverktøy som består av ca.140 gjenstander, spill og bøker som skal skape motivasjon og lystbetont bruk av språket* (Snakkepakken 2012). Informantene snakker også om bruk av (andre) konkreter, spill, bøker og eventyrposer for å få inn det norske språket. Dina: *Snakkepakken er på en måte så inn i hverdagen vår at jeg glemmer at det er noe ekstra. Det eventyret vi holder på med nå er et Snakkepakke-eventyr og sånn er det alltid. Vi bruker alltid bilder, vi bruker alltid forskjellige måter å få ting inn.*

Alle barnehagene har språkgrupper der barna jobber med norsk i mindre grupper. Barnehage A og C blander barn med norskspråklig bakgrunn og barn med annen språklig bakgrunn. Anne forteller at barna synes det er kjempefint med språkgrupper og at det er godt for dem å få litt tid sammen med de voksne. *Det er noe alle har godt av, å få sitte og kose seg bare to stykker med en voksen* sier hun når jeg spør om også de barna som er helt norskspråklige er med på språkgruppene. Hun synes det kan være en utfordring at man ikke alltid får tid til å forberede seg, og at ved sykdom og lignende så faller gruppene bort. Hun påpeker at det er viktig at man ikke bare tenker språk i de timene man har språkgrupper men at man tar det med seg inn i påkledningssituasjon, når man er ute og i samlingsstund. *Vi er kanskje flinkere til det her i barnehagen vår enn å sette av tid til "sånn derre nå skal vi ha språkgruppe". Vi gjør veldig mye utenom, men vi jobber med å få inn at det også skal være faste språkgrupper.*

I barnehage B er det ansatt en språkpedagog som har ansvaret for alle språkgruppene i barnehageenheten. Ut fra det Berit forteller får jeg inntrykk av at det kun er de som sliter med norsken som er med på språkgruppene. *Hun (språkpedagogen) har grupper to ganger i uken, en time. Da bruker hun de temaene vi velger og så legger hun opp etter det. Hun bruker mye konkreter og bilder og dyr og sånne ting...det hjelper altså, at hun har ekstra trening med dem.* Barnehage D har også en språkpedagog som har ansvar for de minoritetsspråklige barna og språkgruppene. I barnehage C forteller Carl at de har en støttepedagog som er der for de som sliter mest med språket. *Vi har en støttepedagog på tre av barna her og hos alle de så kommer enten mor eller far eller begge to fra et annet land.*

Alle informantene snakker om at det er viktig å bruke språket hele tiden og i alle situasjoner. Under påkledning, rundt matbordet, ute, gjennom sang, spill og bøker. Carl påpeker at det kan være vanskelig også, *det tar jo tid å komme dit også, hvor alle er bevisste på det og alle trekker det inn hele tiden og bruker de hjelpemidler og virkemidler vi har fått. Jeg mener vi har noe å jobbe frem mot. Vi er ikke helt der vi kan være enda, men vi er på vei mot noe.*

Videre spurte jeg alle informantene om de gjorde noe for å hjelpe de barna som har et annet morsmål enn norsk til å videreutvikle sitt morsmål. Det var det ingen av barnehagene som gjorde. Svarene på hvorfor ikke varierte. Noen grunner som ble oppgitt var at det ikke fantes ressurser til det, at barna måtte ha veldig dårlig morsmål før det ble satt inn noe tiltak eller at morsmål var noe man måtte snakke hjemme. Berit: *selve morsmålet inn i barnehagen...nei, det har vi ikke. Jeg tror det er viktig at de øver på morsmålet hjemme og så lærer vi de norsk her.*

Det var altså ingen av barnehagene som hadde noe fast opplegg eller noen som var ansatt for å støtte barnas morsmålsopplæring. Alle barnehagene hadde allikevel personale som kunne andre språk enn norsk og da jeg spurte om de brukte dette noe svarte alle ja. Carl: *hvis de prater et språk som noen av barna her som sliter med norsk snakker så benytter vi oss jo selvfølgelig av det. Vi bruker de ressursene vi har.* Berit forteller at de i personalet som har en annen språklig bakgrunn snakker veldig godt norsk, men at dersom de har barn som absolutt ikke skjønner noe norsk, så kan de bruke dem hvis de snakker samme språk som barna. Dina forteller om da de fikk en spansk gutt og hadde en i personalet som var fra Latin-Amerika: *hun i personalet snakket spansk til gutten, men ikke konstant for hun ville jo likevel ha norsk.*

Carl forteller også at selv om norsk er hovedspråk, så har han selv snakket engelsk med en jente som ikke kunne norsk men som forstod engelsk. Han sier at da snakket han engelsk først og så norsk etterpå, *bare sånn for å fylle dobbelt opp da, sånn at vi ikke går rundt og snakker norsk uten at hun forstår noe av det som sies. Like lett blir det jo ikke hvis det for eksempel var en som snakket farsi, det kan jo ikke jeg.* Her setter han fingeren på noe som flere nevnte, nemlig dette med at for å kunne bruke personalets tospråklige ressurser, må de voksne kunne det samme språket som barna som har behov for støtte. Noe som ikke alltid er tilfelle.

Det kan virke som om barnehagene kun bruker barnas morsmål dersom barna ikke forstår norsk. Carl presiserer at barnehagens oppgave er å gjøre barna klare for skolestart og det

innebærer at de må kunne norsk: *å gi barna på tvers av kulturer et godt grunnlag før de begynner på skolen, det er det vi har fokus på her.*

Jeg har i min teoridel vist hvordan det å være tospråklig kan være en ressurs dersom en får utviklet begge sine språk på en tilfredsstillende måte, og at det å bli funksjonell tospråklig bør være et mål for den tospråklige. Å anerkjenne barnas språklige bakgrunn og gi barna mulighet til å utvikle både sitt morsmål og norsk er noe som kjennetegner en ressursorientert barnehage, hevder Hauge (2007). Dette er også nevnt i rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Ingen av barnehagene i denne undersøkelsen gjør noe for å støtte barnas opplæring i morsmål. De oppgir ulike årsaker som at de ikke har nok ressurser, at morsmålsopplæring må foregå hjemme eller at barna må ha veldig dårlig morsmål før det blir satt inn noe tiltak. Opplæring i morsmål blir altså oppfattet som noe som egentlig skal foregå hjemme, hvis det skal skje i barnehagen er det kun dersom barnet har veldig dårlige kunnskaper. Hvem som definerer hvordan barnas kunnskaper i morsmål er blir det ikke sagt noe om. Det kan virke som om ingen av informantene egentlig har reflektert noe rundt dette med opplæring eller støtte i morsmål. Berit: *selve morsmålet inn i barnehagen...nei, det har vi ikke.* Alle informantene har som nevnt personale som kan flere språk. Dersom de kan samme språk som barna bruker de dette, men kun dersom barna ikke forstår norsk. Det er norskopplæring som er hovedfokus i alle barnehagene.

Alle barnehagene har tiltak som skal hjelpe og støtte barna i deres norskopplæring. Språkgrupper er et slikt tiltak. Da tas barna ut i små grupper for å jobbe med norskopplæring. To av barnehagene (A og C) blander barn med norskspråklig bakgrunn og barn med annen språklig bakgrunn. Dette viser til en ressursorientert tilnærming. Ved at alle får mulighet til å delta i disse gruppene bidrar barnehagen til at alle får utvidet sine perspektiver. De med norskspråklig bakgrunn lærer av de med annen språklig bakgrunn og motsatt. Dette stemmer med det Hauge (2007) sier om den felleskulturelle barnehagen. Der skal alle barn få identitetsbekreftelse og perspektivutvidelse. Tiltakene er ikke kun for de minoritetsspråklige barna, men for alle. I barnehage B og D er det de som sliter med det norske språket som får tilbud om språkgrupper. Jeg vil argumentere for at dette også viser til en ressursorientert tilnærming. Dersom disse gruppene foregår slik at barna får god opplæring i norsk, er det en del av å imøtekomme de språklige minoritetenes behov for tilrettelegging. Både i barnehage B og D er det en egen språkpedagog med spesialkompetanse i språkutvikling som har ansvar for disse gruppene og målet er at barna skal kunne norsk før de begynner på skolen. På den andre

siden vil barn i disse barnehagene som kan godt norsk ikke få tilbud om slike grupper, og det kan da hevdes at de går glipp av verdifull læring og perspektivutvidelse.

Barnehagen er en viktig arena for språkutvikling og alle informantene er bevisste på at språk er viktig. De forteller at det er noe de forsøker å ha fokus på gjennom hele hverdagen og i alle situasjoner. Det at ingen av barnehagene i denne undersøkelsen gjør noe for å støtte barnas morsmål er synd når vi vet hvor viktig det er at de tospråklige barna får utvikle begge sine språk på en tilfredsstillende måte. Samtidig har jeg forståelse for at det ikke er lett å gjennomføre morsmålsopplæring i en barnehage der du har barn som snakker veldig mange forskjellige morsmål. Det handler om ressurser. Tidligere fikk barnehager tilskudd til tospråklig assistanse til minoritetsspråklige barn. Dette tilbudet ble avvirket i 2004 og en ny tilskuddsordning for minoritetsspråklige førskolebarn ble innført. Den nye ordningen skulle bidra til økt språkforståelse blant minoritetsspråklige barn i førskolealder, og benyttes til språkstimuleringstiltak for minoritetsspråklige barn i barnehager, og for barn i førskolealder som ikke har barnehageplass (KD 2004). Det hadde altså et mye bredere formål enn det gamle tilskuddet. Tospråklig assistanse er et av flere tiltak som kommunen nå kan benytte seg av under denne nye ordningen, allikevel har ingen av barnehagene i denne undersøkelsen noen som er ansatt som tospråklige assistent.

Selv om ikke informantene har mulighet til å kommunisere med barna på, eller gi dem opplæring i deres morsmål, så anerkjenner de likevel at barna har et språk i tillegg til norsk og den kompetansen det innebærer. Alle informantene påpeker at det å snakke flere språk blir sett på som noe positivt i deres barnehage. Dette viser en ressursorientert holdning til det språklige mangfoldet blant barna.

Heller ikke under dette temaet fant jeg noe som kan tyde på forskjeller mellom barnehagene på vestkanten eller østkanten. Den mest konkrete forskjellen er at to av barnehagene (B og D) har ansatt, eller har tilgang på gjennom bydelen, språkpedagoger. Av disse barnehagene så ligger en (B) på Oslos østkant, og den andre (D) på Oslos vestkant.

6.3 Barnehagenes samarbeid med foreldre

Det første jeg lurte på angående foreldresamarbeid, var om foreldrene er inkludert i barnehagens hverdag på noen måte når det gjelder språk og kultur. Svarene jeg fikk varierte

fra ingenting til noe. Alle informantene ga uttrykk for at de synes det er positivt dersom foreldre vil bidra med noe, men at det er opp til foreldrene å bestemme dette.

I barnehage C er, som tidligere nevnt, foreldrene i følge Carl opptatte av at deres barn ikke skal skille seg ut. De vil at barna skal lære norsk og om den norske kulturen. Så selv om Carl synes det er spennende å lære om andre kulturer, er ikke foreldrene særlig interessert i å bidra noe på den fronten. Barnehage B synes det er vanskelig å få foreldrene til å bidra. Berit forteller at de gjerne vil ha foreldrenes synspunkter, men at noen er mer engasjerte enn andre og sånn vil det alltid være. Hun fremhever at de spesielt på FN-dagen synes det er fint om foreldrene kan bidra litt med ting fra *sin verden*.

Anne forteller at i hennes barnehage er de nok ikke flinke nok til å bruke foreldrenes kunnskaper og ressurser når det gjelder språk og kultur. Hun har et eksempel med at de har et barn som har en bestefar som er fra en indianerkultur i Sør-Amerika. Han har tilbudt seg å komme og vise frem indianerkostyme, og selv om de ble kjempebegeistret da han kom med tilbudet, har de enda ikke gjort noen avtale eller planlagt å gjennomføre det.

Dina opplever at det variere veldig fra foreldre til foreldre. *Noen synes det er kjempegøy når det er Eid. De sier fra lenge på forhånd og tar med spesiell mat og er i barnehagen for å feire litt med oss. De pynter barna sine og er litt med, mens andre synes liksom ikke det er så farlig.* Hun forteller at barna ofte har fri når det er spesielle feiringer, og at det derfor ikke er naturlig å involvere barnehagen. Hun påpeker at dersom de har spurt foreldrene om å bidra med noe spesielt har hun aldri fått nei. Eksempelet hun trekker frem er den gangen de skrev ned en-to-tre på alle språkene som barna på hennes avdeling kunne. Da trengte hun hjelp med flere av språkene og alle bidro.

Dette spørsmålet dreide seg altså om i hvilken grad de minoritetsspråklige foreldrene er inkludert i barnehagens hverdag, og da spesielt i forbindelse med språklige og kulturelle aktiviteter. Informantene ga uttrykk for at på dette området, som på alle andre, så er naturlig nok foreldrene forskjellig. Det er opp til hver og en om de vil engasjere seg og bidra i barnehagens hverdag. Barnehagen tvinger ingen. Alle informantene synes det er positivt dersom foreldrene har lyst til å vise noe fra sin kultur, og de viser interesse for å lære mer om deres bakgrunn. Selv om interessen er der fra både informantenes og foreldrenes side så kan det virke som om det sjelden blir gjennomført i praksis. Anne har et eksempel der hun forteller om bestefaren som vil komme og vise frem sitt indianerkostyme, alle de ansatte

syntes det var en kjempeflott ide, men de har enda ikke laget noen avtale. Flere forteller at dersom de har spurt foreldrene om å bidra, for eksempel til å oversette noe eller lære dem å telle på deres språk så har de stort sett fått ja. FN-dagen blir igjen trukket frem som en god anledning til at de minoritetsspråklige kan bidra med noe fra sin verden. Jeg opplever at en kan se tendenser til det som Becher (2006) snakker om, nemlig at å bidra med mat på FN-dagen er den måten de minoritetsspråklige foreldrene blir inkludert i barnehagen på. Det er, som hun påpeker, viktig at dette ikke er den eneste måten de blir inkludert på, men at også de minoritetsspråklige foreldrenes meninger og oppfatninger om andre temaer blir hørt.

Jeg oppfatter det som at barnehagene har mange planer, det er årsplaner, månedsplaner og ukeplaner der veldig mye er bestemt på forhånd. Man har et tema, og da konsentrerer man seg om det. Dersom det flerkulturelle ikke er planlagt er det ikke så lett å få det til å passe inn. Anne om den tidligere nevnte bestefaren: *man trenger kanskje ikke ha indianertema akkurat da for å gjøre det.* Carl snakker også om at det ikke alltid er lett å trekke inn det flerkulturelle: *det er lett at det forsvinner litt i en hektisk hverdag. Man kjører igjennom de planene man har, og man har mye planer, og så ender det opp med at temaene ofte er De tre bukkene bruse, Hakkebakkeskogen og sjørøvertema og sånt. Det er jo positivt det også, men man kan kanskje dra inn litt mer fra andre kulturer.* I følge Hauge (2007) er en flerkulturell barnehage en som har tilpasset sin ordinære virksomhet og sine planer til å inkludere det flerkulturelle mangfoldet. Ut fra det Carl her forteller, kan det hende at dette er noe Barnehage C kan jobbe litt mer med. Nemlig det å dra inn litt mer fra andre kulturer inn i hverdagen. Dersom man har *De tre bukkene bruse* som tema går det an å høre eventyret på et annet språk, finne ut om de har noe tilsvarende eventyr i andre land og så videre. Carl forteller at de faktisk har hatt akkurat dette eventyret på både etiopisk og spansk på FN-dagen, da var det noen i personalet som hadde kunnskap om disse språkene og som fremførte for de andre. Det kan tyde på som tidligere nevnt at viljen og interessen er der, men at det lett blir glemt i hverdagen.

Det andre spørsmålet jeg hadde til informantene angående foreldresamarbeid var hvordan barnehagen bidrar til at alle foreldre forstår og blir forstått i barnehagen. Dette er en viktig forutsetning for et godt samarbeid mellom barnehagen og hjemmet, og vi har sett at en ressursorientert barnehage vil forsøke og tilrettelegge slik at dette er mulig. De svarene jeg fikk viser at informantene har litt ulike oppfatninger om hvordan en kan tilrettelegge for dette.

Anne forteller at de snakker engelsk med foreldrene dersom de forstår det, eller at de bruker venner og annen familie som hjelp til oversetting. De spør foreldrene når de starter i barnehagen om hvordan de lettest kan få informasjon. *Som regel har de da ordnet seg selv eller så må vi oversette papirer og all info som kommer i posten. Så det hjelper vi til med. Eller så hender det at vi har tolk, men det er ikke så ofte. Kun hvis det er spesielle møter.* Når det gjelder foreldremøter så forteller hun at de har egne individuelle møter med de som ikke forstår norsk. *Det nytter ikke å sitte der med diskusjoner og så videre hvis man ikke har norskkunnskaper, det blir vanskelig. Men de som trenger hjelp de får det av oss eller styrer. De kan komme og spørre så mye de vil.* Hun forteller også at det er veldig viktig med god informasjon om klær. Spesielt til de som kommer fra varmere land der de ikke kan så mye om ulltøy og hva man har på seg i regnvær. Da henter de klær, og viser slik at alle skal forstå hva de mener. Hun sier at de opplever at foreldrene synes det er kjempehyggelig at de hjelper dem så de ikke gjør feil og ender opp med at barna fryser eller blir våte.

Berit synes det er spesielt vanskelig med foreldremøter fordi de har mange ulike språk representert i barnehagen, og det er vanskelig å finne noen som kan tolke for alle språkene. Hun sier også at selv om de gjerne vil ha med alle foreldrene så er det gjerne *de norske* som kommer. *Det har vi diskutert i mange år, hva skal vi gjøre for å få med dem også.* Når jeg spør om de har funnet noen løsninger på hvordan de kan få med resten av foreldrene så er svaret: *nei, men jeg har pratet med mange og prøvd å fortelle at det er denne datoen og tiden, og nå er det veldig viktig at du kommer.* Hun nevner også at en grunn til at de ikke kommer på foreldremøte kan være at de ofte har veldig store familier, og da når en skal gå bort når de skal legge barna på kvelden så blir det vanskelig.

Carl forteller at de har en bildevegg der de dokumenterer hva de gjør med barna. Den bruker de til å peke på og vise foreldrene hva barna har gjort i løpet av dagen. Han sier også at de forsøker å oversette enkle ting og situasjoner men at det ikke alltid er så lett. Han mener det er viktig å være bevisst på at når en snakker med noen fra en annen kultur så må man ha litt kunnskap om den andres kultur, *sånn at man ikke bare bardus buser frem med noe som er veldig tabu eller dumt å legge fokus på. Det får man ikke noen innføring i gjennom jobben så man må jo gjøre litt bakgrunnsjekk på egenhånd.*

I barnehage D har de både hatt foreldresamtaler og foreldremøter på engelsk. De har også gitt ut to årsplaner. En enkel som er lett og grei å lese, og en litt mer komplisert som de mer interesserte kan lese. Alle får utlevert den enkle, den kompliserte kan fås på forespørsel i

barnehagen og den ligger tilgjengelig på internett. Dina forteller også at det hender de leser årsplanen for de som har behov for det, eller at de plukker ut informasjon de vet at den eller den forelderen trenger å vite og forteller dem det. Hun forteller at de pedagogiske lederne kjenner foreldrene godt, og vet hvem som kan få en lapp og hvem som trenger å bli fortalt det som står på lappen.

Barnehage D viser altså at dette er noe de har reflektert rundt. De har foreldremøter og foreldresamtaler på engelsk, og de har gitt ut to årsplaner slik at alle foreldre skal få mulighet til å forstå. Dina forteller også at de pedagogiske lederne i barnehagen kjenner foreldrene godt slik at de vet på hvilken måte det er best å gi informasjon til de ulike. Denne barnehagen er virkelig opptatt av at alle foreldre skal forstå og bli forstått, og de har gjennom en ressursorientert tilnærming til problemet funnet løsninger som fungerer for dem.

Berit i barnehage B viser, som vi har sett, en litt annen tilnærming til temaet. Hun forteller at som regel så er det de minoritetsspråklige foreldrene som ikke møter opp på foreldremøter, og at de i flere år har diskutert hvordan de kan endre dette uten at de har funnet noen løsning på hvordan. Dette synes jeg vitner om en problemorientert holdning til de minoritetsspråklige foreldrene. Jeg får inntrykk av at hun setter alle i en bås og at hun ser på det som et problem som er vanskelig å løse. De har ikke spurt foreldrene om råd, og de har ikke forsøkt tolk eller andre måter å gjøre informasjonen lettere tilgjengelig for alle på foreldremøtene. Hun begrunner dette med at de har så mange ulike språk så det er vanskelig å gjennomføre i praksis. Jeg har tidligere vist med Becher (2006) at det er viktig at foreldre i møte med barnehagen opplever mening, innflytelse og støtte. Jeg stiller meg litt undrende til om alle foreldre opplever det i denne barnehagen. Berit fremhever også at hun gjerne vil ha disse foreldrene med på møter *for de sitter jo med veldig mye kunnskap egentlig*, men samtidig viser hun ingen forståelse for hvorfor de ikke kommer. Den eneste grunnen hun oppgir er at de har store familier og at det da blir vanskelig å hjemmefra i leggetiden for barna, noe jeg tolker som en litt stereotypisk oppfatning av minoritetsspråklige familier.

De to siste barnehagene, A og C, vil jeg si har et ressursperspektiv. Anne forteller at noe av det første de gjør er å spørre nye foreldre om hvordan de på best mulig måte kan få informasjon. Dette gir foreldrene muligheten til å bidra og viser at de er opptatte av å finne løsninger som ikke bare passer for barnehagen, men også for foreldrene. Hun forteller også at de snakker engelsk eller har individuelle møter for de som ikke klarer å følge med på et felles foreldremøte, de tilpasser altså måten de kommuniserer med foreldrene på slik at alle skal få

muligheten til å forstå og bli forstått. I barnehage C forteller Carl at de forsøker å oversette etter beste evne eller at de bruker bilder til å vise hva barna har gjort i løpet av dagen. På foreldremøter bruker de tolk dersom det er *veldig viktige ting vi skal ta opp*. Her forsøker de også å formidle informasjonen slik at foreldrene skal forstå.

Det er et felles trekk for alle barnehagene at tolk er noe som brukes sjelden og kun dersom det er ”veldig viktig informasjon”. Hvem som definerer hva som er viktig nok, og når det brukes tolk har jeg ikke informasjon om, men jeg antar at det på grunn av ressurser at tolk brukes i liten grad. Det er derimot flere av barnehagene som bruker engelsk i kommunikasjon med minoritetsspråklige foreldre. Hvor suksessfullt dette er, er selvfølgelig avhengig av både barnehagepersonalets og de minoritetsspråklige foreldrenes engelskkompetanse.

Når det gjelder foreldresamarbeid så synes jeg det varierer i hvilken grad barnehagene og informantene har et ressursorientert eller problemorientert perspektiv. Jeg får inntrykk av at det er vilje og interesse både for å kommunisere med de minoritetsspråklige foreldrene, og for at deres meninger og deres deltakelse i barnehagens hverdager ønsket. Likevel viser det seg at det ikke alltid er slik i praksis. Det er store forskjeller mellom barnehagene på hvordan de løser oppgaven med at alle skal forstå og bli forstått. Noen opplever at de ikke klarer å inkludere de minoritetsspråklige foreldrene i foreldremøter, mens andre holder individuelle møter eller møter på engelsk. Det kan virke som at det må være et fokus på det flerkulturelle eller flerspråklige i barnehagens planer for at det skal bli gjennomført og brakt inn i barnehagens hverdag. Det er ingen av informantene som gir uttrykk for at de har spurt foreldrene om råd for hvordan de kan delta i barnehagens hverdag, men noen har opplevd at foreldrene på eget initiativ har tilbudt seg å bidra på en eller annen måte. Jeg finner heller ikke her noen klare likheter eller forskjeller mellom barnehagene i Oslo øst eller Oslo vest.

6.4 Barnehagenes personale

Oppgavens teoridel viser at personalets kompetanse er helt avgjørende for barnehagens kvalitet, og hva slags tilnærming de har til mangfold. Personalets faglige og personlige kompetanse er barnehagens viktigste ressurs og er en forutsetning for at barnehagen skal være en god arena for omsorg, lek læring og sosial utjevning. I en flerkulturell barnehage der det eksisterer et språklig og kulturelt mangfold, er det viktig at personale har kunnskaper og

ferdigheter som bidrar til at de kan ivareta dette mangfoldet, slik at alle barna får gode utviklings og læringsmuligheter.

Under dette siste temaet så lurte jeg på om barnehagene hadde noen ansatte med spesielle kompetanse om språk og språkutvikling, og om informantene har blitt tilbudt eller deltatt på kurs eller veiledning der temaet var enten språk eller mangfold i barnehagene. Jeg lurte også på hvordan informanten mente en kunne øke kompetansen på disse områdene, og helt til sist lurte jeg på om informantene hadde kjennskap til og benyttet seg av Temahefte om språklig og kulturelt mangfold i barnehagen.

Barnehage B og D har en språkpedagog som har hovedansvar for arbeidet med de minoritetsspråklige barna. Barnehage B har en som er ansatt som språkpedagog for hele barnehage-enheten, mens barnehage D har en språkressurs som er ansatt i bydelen, men som tilbringer en stor del av sin tid i barnehage D. Det er språkpedagogene som har ansvar for språkgruppene og de veileder også personalet. Dina trekker i tillegg frem de minoritetsspråklige ansatte i barnehagen. Hun mener at de også har en språkkompetanse. *De har kunnskaper om hvordan det er å lære seg et nytt språk og hvordan det er å være liten og ikke kunne snakke samme språk som de rundt, det er jo en type kompetanse.* I barnehage C har de en ansatt som studerer og har fokus på språk, forteller Carl. Det er derfor hun som har ansvar for mange av språkgruppene i denne barnehagen. Anne forteller at de ikke har noen med spesiell utdannelse innen språk og språkutvikling. *Men det kan man jo ønske seg,* sier hun. Hun forteller at de bruker bydelens fagsenter når de trenger hjelp og veiledning.

To av barnehagene (B og D) har altså ansatte med spesiell kunnskap om språk og språkutvikling, de blir kalt språkpedagog eller språkressurs. Nøyaktig hva deres kompetanse innebærer har jeg ikke informasjon om, men begge er ansatt for å ha hovedansvar for norskopplæring av de minoritetsspråklige barna. Barnehage C hadde en ansatt som studerte noe innenfor dette temaet, mens barnehage A ikke hadde noen med slik spesialkompetanse. Anne påpekte imidlertid at det var et ønske. Selv om ikke alle barnehagene har ansatte med spesialkompetanse innen språk, virker det som om alle har tilbud for å ivareta de minoritetsspråklige barnas behov for tilrettelegging av språkopplæring i norsk. Alle barnehagene gjennomfører språkgrupper. Jeg har ikke vært tilstede eller deltatt i noen av gruppene, og kan derfor ikke si noe om kvaliteten på disse.

Kompetanseheving var et annet underpunkt i dette temaet. Jeg spurte informantene om de har deltatt på eller fått tilbud om kurs eller veiledning om disse temaene. Tre svarer positivt. Det er Dina som forteller at de i hennes barnehage ikke har fått noe slikt tilbud. Hun forklarer at i den bydelen hennes barnehage befinner seg i, som ligger på Oslos vestkant, er det veldig skjev fordeling mellom hvilke barnehager de minoritetsspråklige barna går i. Flesteparten går i nettopp barnehage D. *Så jeg tenker litt sånn at hvis bydelen skulle tilby det så hadde nok vår barnehage fått veldig mye ut av det, men de 50 andre barnehagene hadde sikkert fått mer ut av noe annet. Det er så skjevt fordelt så jeg er ikke på noen måte overrasket over at det ikke er blitt tilbudt.* Hun forteller videre at barnehagens satsningsområde er språk, lek og sosial kompetanse. På hvert tredje personalmøte tar de opp et av satsningsområdene slik at de skal bli minnet på hva de skal ha fokus på. Assistentene har møte en gang i måneden der de fokuserer en del på språk. Da er det ofte språkpedagogen som leder møtene. Dina avslutter med å si: *problemet er jo ikke ofte at de ikke kan snakke norsk, "clinchen" i barnehagen blir ofte det at voksne ikke skjønner at barna ikke skjønner. Det er der hevingen av personalets kompetanse kommer inn da...*

Berit forteller at de i tillegg til språkpedagogen har mange ansatte som har jobbet der i flere år, og som har erfaringer de kan dra nytte av. Hele personalet får også jevnlig veiledning. *Det er hver tredje uke og da får alt personale veiledning. Hvis vi for eksempel skal begynne med et nytt tema så får vi litt hjelp fra fagkonsulenter og språkpedagoger. De kommer med tips og ideer til hvordan vi kan legge det opp. Det gjør at vi får en annen kompetanse enn det vi hadde før. Men du må oppdatere deg selv litt også. Sjekke litt av hva som finnes der ute og få inn litt nytt materiale. Det er sånt du må jobbe med hele tiden synes jeg.*

I barnehage A får de også jevnlig veiledning eller kurs. En dag i måneden er det kurs for de pedagogiske lederne. *Da tar de opp alt fra rammeplanen til lovverk til ledelse* forteller Anne. Barnehagen får også tilbud om andre kurs innimellom. *Da sender vi ofte assistentene så de skal få litt ekstra, i og med at vi får andre ting.* I barnehage C forteller Carl at alle de pedagogiske lederne har vært på kurs om noe tilsvarende Snakkepakken, og at de har språk som satsningsområde og derfor naturlig nok har et stort fokus på dette området.

Alle informantene var enige i at en aldri kan få for mye kompetanse. Anne: *Man ønsker seg jo alltid mer, men jeg synes ikke bydelen vår er den dårligste på det egentlig. Det er veldig variert hva man kan velge i...men hvis man ønsker seg et spesifikt tema så er det jo ikke sikkert det er tilgjengelig akkurat når man trenger det, så det ønsker man seg jo.* Berit er som

tidligere nevnt opptatt av at hver enkelt også må ta litt ansvar selv: *du må være litt interessert selv og ta inn den kunnskapen. Det kommer jo kurs i bydelen om språk og kultur og ja "you name it". Da gjelder det å sende litt forskjellige mennesker. Hvis det er noen som brenner for noe så må man sende den så kan den videreføre den kunnskapen. Det går jo litt på interesse også. Lese litt på fritiden og være litt interessert.* Carl mener at man hele tiden har noe å jobbe mot. Han forteller at de hvert år går igjennom hva som kunne vært gjort bedre og hva som er bra og så fortsetter de å bygge på det som er bra.

I oppgavens teoridel har vi sett at det er et stadig økende behov for kompetanseheving i barnehagene, spesielt innenfor såkalt flerkulturell kompetanse. Det er fokus på det fra styresmaktenes side, og de ansatte i barnehagene ytrer også ønske om dette. Min empiri viser at informantene har et ønske om mer kompetanse, men at de også synes de får en god del veiledning og hjelp allerede dersom de har behov for det. Tre av de fire barnehagene har deltatt på kurs eller mottatt veiledning innen temaet språklig og kulturelt mangfold. Alle informantene har noen de kan søke hjelp og veiledning hos dersom det er behov for det. Noen nevner bydelens fagsenter, andre forteller om personalmøter og jevnlig veiledning av språkpedagoger og andre. Det er tydelig at det allerede gjøres noe for å øke kompetansen i disse barnehagen. Alle informantene ytrer et ønske om å lære mer, samtidig som de er ganske fornøyde med det tilbudet de allerede har. Ønskene går mer i retning av at *en kan aldri få for mye kompetanse*. Berit og Carl nevner også at hver og en har et ansvar for å selv øke sin kompetanse og holde seg oppdatert, ved å lese faglitteratur og lignende på fritiden. Jeg synes dette vitner om et ressursperspektiv i forhold til personalets kompetanse. Informantene er bevisste på hvilken kompetanse som kreves, og de ser sine egne styrker og mangler i forhold til arbeid med språklig og kulturelt mangfold. Deres utsagn samsvarer i stor grad med det nasjonale undersøkelse viser om at språklig og kulturelt mangfold er noe det bør fokuseres på når det gjelder kompetanseheving i barnehagen.

Jeg avsluttet intervjuet med å spørre om informantene hadde kjennskap til *Temahefte for språklig og kulturelt mangfold* (Gjervan 2006) i barnehagen og om dette var noe de brukte i sitt arbeid. Alle informantene hadde kjennskap til temaheftet, men ingen av dem brukte det noe særlig. Flere var usikre på om de hadde temaheftene i barnehagen. Carl: *Nei, jeg tror ikke vi har de...jeg vet ikke om vi har de temaheftene her i barnehagen, vi har hvert fall ikke brukt de noe særlig.* Anne var usikker på om de hadde de i barnehagen, men hun bruker internett og finner de der. *Da går jeg inn og blar igjennom de forskjellige når jeg trenger det, så jeg*

bruger det jo men jeg har ikke brukt det sånn direkte. Takk for at du minnet meg på det, det var fint! Jeg har vært inne på mange av de andre men ikke så mye på den faktisk.

Flere av informantene forteller at selv om de ikke bruker temaheftene så bruker de rammeplanen mye. Både når de planlegger, og når de skriver rapporter. Dina forteller: *Vi har temaheftene, men vi er ikke kjempegode til å bruke de nei. Vi glemmer de. Rammeplanen er mye enklere, den kan du jo sitte og slå opp i. Jeg har nok lest temahefte en gang men det blir ikke brukt på samme måte som et oppslagsverk. Kanskje man har lært noe av det som man bruker i hverdagen, men jeg tror ikke det blir brukt sånn aktivt nei.*

Når det gjelder *Temahefte for kulturelt og språklig mangfold i barnehagen* (Gjervan 2006) synes jeg dette er et godt supplement til rammeplanen. Det forklarer litt mer om de ulike temaene som påvirkes av barnehagens holdninger til språklig og kulturelt mangfold, og det kommer med forslag til hvordan en på best mulig måte kan ivareta dette mangfoldet. I heftet finner en også spørsmål som de ansatte i barnehagen kan bruke til å reflektere rundt egen praksis. Mitt inntrykk var at dette var noe alle som arbeider med mangfold burde benytte seg av for å få tips og råd i det daglige arbeidet. Informantene derimot hadde ikke samme oppfatning som meg. Alle informantene hadde kjennskap til heftet, men det var ingen som brukte det i praksis. Flere påpekte at de brukte rammeplanen i stedet. Jeg tenker at temaheftene kan være en måte å få hjelp til å trekke det språklig og kulturelle mangfoldet mer inn i hverdagen. Dersom informantene brukte dette aktivt i arbeid med årsplan, månedsplan og lignende, eller diskuterte litt rundt refleksjonsspørsmålene kunne det kanskje bidra litt til at man ikke mistet fokuset på mangfold helt i hverdagen.

Alle barnehagene har personale med annen språklig og kulturell bakgrunn enn norsk. Ingen har noen som er ansatt som tospråklig assistent. Jeg har gjennom teori vist hvordan tospråklige medarbeidere kan være en kjemperessurs i arbeidet med både de tospråklige barna og deres foreldre. De kan være en stor del av å skape tilhørighet og forståelse, og være en brobygger mellom de minoritetsspråkliges hjem og barnehagen. Informantene forteller at de er positive til at de minoritetsspråklige i personale bidrar med ting fra sin kultur og sitt språk, men at dette er opp til dem selv. Flere forteller om hvordan de har lært sanger og lignende på andre språk. Dette er en ressursorientert holdning til mangfold. Det at personalet bidrar med sanger og mat fra sin kultur ,bidrar til at alle utvider sine perspektiver og lærer noe nytt. Det kan også bidra til gjenkjennelse og tilhørighet dersom de har barn som har samme kulturelle bakgrunn. Jeg får inntrykk av at deres språklige kompetanse kun brukes aktivt i samtale med

barn dersom barna det er snakk om ikke forstår norsk. Det er et hovedfokus på å lære norsk og ikke å bidra til en økt forståelse på morsmål. I følge Hauge (2007) vil en ressursorientert barnehage ønske å fremme barnets morsmål i tillegg til norsk. Rammeplanen sier også spesifikt at *barnehagen må støtte at barn bruker sitt morsmål og samtidig arbeide aktivt med å fremme barnas norskspråklige kompetanse* (RP2011: 35). Det synes jeg ikke at jeg finner i disse barnehagene. Flere forteller som sagt om at de har voksne som snakker samme morsmål som barn i barnehagen, men at det kun brukes i tilfeller der et er viktig å forklare noe eller for å gi en beskjed. Dette vil jeg da hevde er en problemorientert holdning til barnas morsmål.

Når det gjelder personalets kompetanse finner jeg heller ikke at barnehagens plassering på Oslos øst- eller vestkant spiller noen rolle.

6.5 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg forsøkt å presentere sentrale funn fra min empiriske undersøkelse, og sette informantenes svar i de ulike kategoriene opp mot Hauges (2007) begreper om problemorientert eller ressursorientert tilnærming til mangfold. Jeg finner at under de aller fleste temaene så faller alle barnehagene inn under kategorien ressursorientert. De eneste gangene jeg føler det er mer riktig å kalle det en problemorientert holdninger, er når det er fokus på hvordan de skal inkludere de minoritetsspråklige foreldrene i barnehagens foreldremøter, og når det er snakk om på hvilken måte de minoritetsspråklige foreldrene kan bidra i barnehagens hverdag. Det at ingen av barnehagene tilbyr noen som helst støtte for barnas morsmål kan også helle mot en problemorientert holdning.

Som tidligere nevnt kan man se på disse kategoriene som ytterpunkter på en skala, og alle barnehagene beveger seg frem og tilbake på denne skalaen ut fra hvilket temaet det er snakk om. Hvis jeg ut fra de samtalene jeg har hatt med informantene skulle si om hver og en barnehage befinner seg i et problemorientert eller ressursorientert perspektiv, vil jeg hevde at alle barnehagene befinner seg på den ressursorienterte siden. Jeg synes informantene virker reflekterte og bevisste på at mangfold er et viktig tema, og noe som det bør jobbes for å ivareta. Det er ikke alltid informantene selv har løsningen på hvordan en skal gjøre dette på best mulig måte, men alle virker åpne og interesserte i å lære mer.

I mitt empiriske material finner jeg en del ting som er felles for barnehagene. Alle har størst fokus på norskopplæring. Det er ingen barnehager som tilbyr de språklige minoritetene noen

form for formell støtte av morsmålet. Alle barnehagene har ansatte som har en annen språklig og kulturell bakgrunn enn norsk, og har derfor mulighet til at noen barn kan få hjelp og støtte på morsmål av ansatte som behersker dette. Dette brukes kun i ”nødstilfeller” dersom barna ikke forstår norsk, det blir ikke brukt aktivt som en tilleggsstøtte i hverdagen. Alle barnehagene tilbyr språkgrupper. Disse gjennomføres på litt ulik måte, men målet for alle er å øke barnas norskkunnskaper.

Alle barnehagene bidrar på en eller annen måte til å synliggjøre det språklige og kulturelle mangfoldet i barnehagens hverdag. Både visuelt og gjennom de pedagogiske metoder som brukes. Alle informantene ønsker bidrag fra barnas foreldre, men her er det mer opp til foreldrene om de ønsker å bidra eller ikke. Informantene er alle åpne for å lære mer og utvide sine egne perspektiver om andre kulturer og språk, slik at de kan ta det mer i bruk i hverdagen, selv om de ikke alltid har svaret på hvordan en best kan gjøre dette.

Et felles trekk for nesten alle informantene er at det første de tenker på når de får høre om språklig og kulturelt mangfold i barnehagen, er spesielle dager og feiringer som FN-dagen, Eid, prosjektuger osv. Det er konsentrert rundt disse dagene at en har mest fokus på mangfold ved å lage mat, tegne flagg osv.

De største forskjellene mellom barnehagene, slik som jeg tolker informantenes utsagn, ligger egentlig i måtene de arbeider på. De store perspektivene er i stor grad like, mens arbeidsmetoder varierer fra barnehage til barnehage. Et sted der en finner klare forskjeller, er i hvordan barnehagene sørger for at alle foreldre i barnehagen får mulighet til å forstå og gjøre seg forstått. Noen har arbeidet med, og reflektert rundt dette og funnet gode løsninger som fungerer både for foreldrene og de ansatte, mens andre befinner seg er i en fase der de fortsatt ikke ser hvordan en kan løse problemet.

Jeg har sett på to barnehager plassert på Oslos vestkant, og to på Oslos østkant. Det er ikke mulig å generalisere på noen som helst måte ut fra et så lite utvalg, men jeg ville allikevel se om jeg kunne finne noen forskjeller. Jeg vil ikke si at barnehagenes plassering spilte noen som helst rolle i de forskjellene jeg fant mellom barnehagene. De forskjellene jeg fant dreide seg som sagt mer om valg av arbeidsmetoder, hvilke temaer en hadde fokus på osv. Dette er ting som er avhengig av personalets interesser og kompetanser og vil naturlig nok variere fra barnehage til barnehage.

7 OPPSUMMERING OG KONKLUSJON

Jeg vil her kort oppsummere mine funn og komme med noen konkluderende bemerkninger.

I denne oppgaven har jeg forsøkt å besvare problemstillingen: Hvordan ivaretar barnehager i Oslo språklig og kulturelt mangfold slik at alle barna får gode aktivitets- og utviklingsmuligheter? Denne problemstillingen ble delt inn i to forskningsspørsmål:

1. Hvordan kan barnehagens tilnærming til mangfold påvirke barnas aktivitets- og utviklingsmuligheter?
2. Hvordan arbeider barnehager i Oslo for å ivareta det språklige og kulturelle mangfoldet?

Vi har sett at det er når barnehagen har en ressursorientert tilnærming til mangfold at det vil være mest gunstig for barnas aktivitets- og utviklingsmuligheter. Den ressursorienterte barnehagen bruker mangfoldet nettopp som en ressurs i det pedagogiske arbeidet med barna. På den måten bidrar de til at mangfold oppleves som noe positivt, og det gir gode muligheter for en tilfredsstillende utvikling av alle barnas språk og identitet. Det motsatte, en problemorientert tilnærming, kan føre til at barna ikke føler at de og deres bakgrunn blir anerkjent i barnehagen, noe som kan være uheldig for deres aktivitets- og utviklingsmuligheter. I en ressursorientert barnehage vil alle oppleve at de møter noe kjent, dette kan bidra til at alle føler tilhørighet og trygghet i barnehagen. Samtidig vil deres perspektiver bli utvidet ved at de får oppleve nye og ukjente språklige og kulturelle uttrykk. Dette gir grobunn for å lære forståelse, interesse og aksept for noe som er ukjent og annerledes. Dette er viktige verdier å ha med seg i et samfunn, og en verden, som stadig blir mer globalisert og internasjonalisert.

En ressursorientert barnehage vil tilrettelegge slik at alle barna får mulighet til å utvikle sitt eller sine språk på en god måte. Vi har sett at det er viktig at tospråklige barn får mulighet til å utvikle sitt førstespråk samtidig som det utvikler sitt andre språk. På den måten kan de bli funksjonelt tospråklige og høste de fordelene det bringer med seg.

I min empiriske undersøkelse av barnehager i Oslo fant jeg ingen som ga barna denne muligheten. Ingen av barnehagene i denne undersøkelsen har et opplegg for å støtte barnas morsmål. Det synes jeg er uheldig med tanke på hvor viktig dette er for de barna som har et annet morsmål enn norsk. Barnehagene har mulighet til å ansette tospråklige assistenter som kan bistå i dette arbeidet, men det fant jeg ikke i noen av barnehagene jeg besøkte. Jeg har forståelse for at dette dreier seg om ressurser og prioriteringer, men jeg synes at dette kanskje er noe det burde være mer fokus på.

Barnehagen har en gylden mulighet til å bidra i holdningsskapende arbeid blant barn under skolepliktig alder. Ved å se på mangfold som ressurs, gir de også alle barna like gode forutsetninger for å ha gode utviklings- og aktivitetsmuligheter. For å kunne benytte denne muligheten er man imidlertid helt avhengig av at barnehagen har kunnskaper om hvordan en kan gjøre dette. Vi har i denne oppgaven sett at slik kunnskap er mangelvare i barnehager i Norge i dag. Selv om de politiske retningslinjene, rammeplanen, stortingsmeldinger og temahefter alle tar utgangspunkt i at ressurstilnærming til mangfold er det beste for barn i barnehagen, så ser vi at språklig og kulturelt mangfold er et av de områdene der det er størst behov for kompetanseøkning.

I min intervjuundersøkelse fant jeg at de pedagogiske lederne jeg snakket med egentlig var ganske fornøyde med sine muligheter til å få hjelp og støtte i arbeidet med språklig og kulturelt mangfold i barnehagen. Dette er positivt. Det viser at selv om det er et generelt behov for kompetanseøkning om mangfold, så opplever allikevel mine informanter, som jobber i barnehager med mangfold, at de får hjelp når de trenger det. På grunn av mitt lille utvalg kan jeg ikke generalisere. Det jeg kan si er at tre av de fire bydelene i Oslo jeg har besøkt, har holdt kurs, ansatt noen med spesialkompetanse, eller tilbudt barnehageansatte annen form for støtte i deres arbeid med mangfold. Dette viser at det gjøres noe for å øke kompetansen på dette området. Vi har også sett at det er gjennomført nasjonale kompetansehevingsprosjekter som har vært vellykkede (KD 2010). Når nye rapporter da viser at det fortsatt er et behov for kompetanse (KD 2012), synes jeg dette er noe som må tas på alvor. Når vi vet hvor viktig det er at de som jobber i barnehagen har kunnskap om hvordan de skal ivareta mangfold, må vi sørge for at de får tilgang på denne kunnskapen og at de får mulighet til å benytte den i barnehagehverdagen.

I min empiriske undersøkelse fant jeg at de barnehagene jeg besøkte, stort sett kunne kategoriseres som ressursorienterte barnehager. Selv om det var noen temaer de hadde mer

ressurstilnærming til enn andre, så vil jeg allikevel si at de hadde reflektert rundt hvordan en kan ivareta mangfold og forsøkt å komme opp med gode løsninger. Det må selvfølgelig tas med i betraktingen at jeg kun baserer meg på informantenes egne utsagn, og at jeg derfor ikke har noen garanti for at dette stemmer med hvordan barna og deres foreldre opplever de ulike barnehagene. Jeg kan heller ikke generalisere, men jeg synes det er veldig positivt at det virker som om alle barnehagene jeg besøkte hadde denne ressursoppfatningen av mangfold.

7.2 Veien videre

Barnehagen i Norge er i dag i økende grad en arena der barn og voksne med ulik språklig, religiøs og kulturell bakgrunn møtes og skal samhandle. Barnehagen er derfor nødt til å forholde seg til dette mangfoldet, og å inkludere de ulike kunnskapene og erfaringene i barnehagens hverdag for at alle barna skal få gode utviklings- og aktivitetsmuligheter. I denne oppgaven har vi sett at det fortsatt er en vei å gå før alle som jobber i barnehage har kunnskap om hvordan en kan ivareta mangfold på en god måte. Jeg håper denne oppgaven kan bidra til å sette fokus på at det er viktig med kunnskap om mangfold i barnehagen slik at en kan gi alle barn gode utviklingsmuligheter.

Når det gjelder videre forskning på temaet så tror jeg det kunne vært interessant å foreta en større undersøkelse der en får et bedre datagrunnlag for å se hvordan barnehager i Norge arbeider med mangfold. Det ville vært interessant å bruke både intervju og observasjon for å få en bedre og mer nøyaktig måling. Det kunne også vært interessant å se på temaet fra andre vinkler. Hvordan opplever for eksempel foreldrene i barnehagen at det språklige og kulturelle mangfoldet blir ivaretatt?

Jeg har kun sett på barnehager i Oslo, og fant at de jeg undersøkte stort sett hadde en ressurstilnærming til mangfold. De var også generelt fornøyde med sine muligheter for veiledning og støtte. Jeg lurer på om dette har sammenheng med at Oslo er den kommunen, og fylket, der det er flest mennesker med annen språklig og kulturell bakgrunn. Er det derfor barnehagene virker så bevisste på dette? Jeg synes det ville vært spennende å se på andre kommuner eller fylker, der det ikke finnes et like stort språklig og kulturelt mangfold, for å se hvordan de forholder seg til dette.

Jeg synes også det er interessant at ingen av mine informanter benytter seg av temaheftene som finnes i tilknytning til rammeplanen. I mine øyne kan disse bidra til en viss form for

kompetanseheving ved at de gir utdypende informasjon, og kan bidra til mer kunnskap om temaet. Det kunne derfor vært spennende å se på ulike måter en kunne bidra til at barnehagene i større grad benyttet seg av disse temaheftene på.

Etter å ha fordypet meg i forskning rundt temaer som kan bli påvirket av barnehagens tilnærming til mangfold, de politiske føringene for barnehagen, og gjennom den empiriske undersøkelsen jeg har gjennomført, har jeg sett at språklig og kulturelt mangfold er noe som bør ivaretas i barnehagen. Jeg har sett at måten barnehagen håndterer dette mangfoldet på kan spille en stor rolle i det enkelte barns liv, og at det derfor bør være et viktig arbeidsområde for barnehagen. Et av de viktigste punktene for at barnehagen skal kunne ivareta mangfold, må være å øke kompetansen til de som jobber i barnehagen. Det er personalet i barnehagen som hver dag er tilstede og samhandler med barna og deres foreldre, og det er derfor avgjørende at de har kunnskap om hvordan en skal tilnærme seg, og ivareta mangfold. En måte å gjøre dette på kan være at man lærer mer om mangfold og flerkulturell kompetanse i førskolelærerutdannelsen. Man må ikke glemme at flesteparten av de som jobber i barnehagen ikke er førskolelærere, derfor mener jeg at ansatte uten relevant utdanning også bør få tilbud om kurs og veiledning i disse temaene. Det er allerede satt i gang tiltak, og mitt håp er at alle som jobber i barnehage får tilbud om å lære mer om dette, slik at alle barna får like gode utviklings- og aktivitetsmuligheter.

Litteraturliste

Becher, Aslaug Andreassen (2006): *Flerstemmig mangfold: samarbeid med minoritetsforeldre*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Cummins, Jim (2000): *Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire*. Multilingual Matters Ltd.

Dahl, Øyvind (2001): *Møter mellom mennesker. Interkulturell kommunikasjon*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Dalen, Monica (2004): *Intervju som forskningsmetode. En kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.

Engen, Thor Ola og Lars Anders Kulbandstad (2004): *Tospråklighet, minoritetsspråk og minoritetsundervisning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Gjervan, Marit (red.) (2006): *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold*. Kunnskapsdepartementet

Gjervan, Marit, Camilla Eline Andersen og Målfrid Bleka (2006): *Se mangfold! Perspektiver på flerkulturelt arbeid i barnehagen*. Oslo: J.W. Cappelenns Forlag AS

Gjæver, Katrine i Gjervan, Marit (red.) (2006): *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold*. Kunnskapsdepartementet.

Haugen, Richard (red.) (2006): *Barn og unges læringsmiljø 2 – med vekt på sosialisering, lek og tospråklighet*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.

Kanstad, Marit I Aasen, Petter (red.) og Ove Kristian Haugaløkken (red.) (1994): *Bærekraftig pedagogikk: identitet og kompetanse i et moderne samfunnet*. Gyldendal.

Kartlegging av språkmiljø – bydel Stovner 09/10

[http://www.bydel-stovner.oslo.kommune.no/getfile.php/bydel%20stovner%20\(BSR\)/Internett%20\(BSR\)/Dokumenter/Kartlegging%20språkmiljø%2009-10%5B1%5D.pdf](http://www.bydel-stovner.oslo.kommune.no/getfile.php/bydel%20stovner%20(BSR)/Internett%20(BSR)/Dokumenter/Kartlegging%20språkmiljø%2009-10%5B1%5D.pdf) (hentet august 2011)

KD 2004. Avvikling av tilskudd til tospråklig assistanse:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/andre/brev/utvalgte_brev/2004/avvikling-av-tilskudd-til-tospraklig-ass.html?id=91184 (hentet 13.03.12)

KD 2012. Kompetansebehov i barnehagen.

http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Barnehager/Rapporter%20og%20planer/Kompetansebehov_Barnehage_Rapport2012.pdf (hentet 14.03.12)

Kleven, Thor Arnfinn (red.) (2002): *Innføring i pedagogisk forskningsmetode. En hjelp til kritisk tolkning og vurdering*. Oslo: Unipub As.

Korsvold, Thora (2005): *For alle barn. Barnehagens fremvekst i velferdsstaten*. Oslo: Abstrakt forlag AS.

Kvale, Steinar & Svend Brinkmann (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Lov om barnehager (2005). Hentet fra Lovdata.no 10.10.2011

Mjelve, Astrid Øygarden (2002): *"Hør på maken"*. *Tospråklig assistanse i barnehagen*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.

NOU 2010:7 *Mangfold og mestring. Flerspråklige barn, unge og voksne i opplæringssystemet*. Kunnskapsdepartementet.

Postholm, May Britt (2005): *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.

Rammeplan for barnehagens oppgaver og innhold (2011). Kunnskapsdepartementet

Ryen, Anne (2002): *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.

Sand, Therese (1997) Å leve med to kulturer. I Sand, Therese (red): *Flerkulturell virkelighet I skole og samfunn*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag AS.

Skoug (1999) i Gjervan, Marit (red.) (2006): *Temahefte for språklig og kulturelt mangfold*. Kunnskapsdepartementet.

Snakkepakken. Hentet fra www.snakkepakken.no (05.03.2012).

Statistisk sentralbyrå (2010): 270 200 har barnehageplass.

http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2009/barnehage/ (11.05.2011)

Statistisk sentralbyrå (2011): Fleire småbarn i barnehage

http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2011/barnehage/ (05.10.2011)

Statistisk sentralbyrå (2011): Mange nye innvandrere fra Europa.

<http://www.ssb.no/innvbef/> (06.02.2012)

Stortingsmelding nr. 41 (2008-2009): *Kvalitet i barnehagen*. Kunnskapsdepartementet.

Stålsett, Unn E (1997): Kommunikasjon og tverrkulturell kommunikasjon. I Sand, Therese (red): *Flerkulturell virkelighet I skole og samfunn*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag AS.

Tjora, Aksel (2010): *Kvalitative forskningsmetoder I praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Valvatne, Helene og Margareth Sandvik (2007): *Barn, språk og kultur. Språkutvikling fram til sjuårsalderen*. Oslo: J.W Cappelens forlag a.s.

Øzerk, Kamil Z (1997): Tospråklig opplæring og funksjonell tospråklighet. I Sand, Therese (red): *Flerkulturell virkelighet I skole og samfunn*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag AS.

Øzerk, Kamil Z (1998): Vygotsky I tospråklighetsforskningen. I Bråten, Ivar (red): *Vygotsky I pedagogikken*. Gjøvik: Cappelen Akademiske Forlag.

Øzerk, Kamil Z (2006): Tospråklighet og pedagogiske perspektiver. I Haugen, Richard (red): *Barn og unges læringsmiljø 2- med vekt på sosialisering, lek og tospråklighet*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.

Vedlegg

1. Intervjuguide til pedagogiske ledere i barnehager i Oslo.
2. Samtykkeerklæring ved innsamling og bruk av personopplysninger til forskningsformål.
3. Svar fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Vedlegg 1

INTERVJUGUIDE TIL PEDAGOGISKE LEDERE I BARNEHAGER I OSLO

Innledning

-Fortelle litt om meg og min bakgrunn.

-Forklare hensikten med intervjuet.

Om barnehagen

-Kan du fortelle litt om barnehagen. Hvor mange avdelinger dere har og hvor mange barn og ansatte det er her.

-Er det noe annet du vil nevne om barnehagen?

Om barnegruppen

-Kan du beskrive barnegruppen i forhold til kulturell og språklig bakgrunn. (Er det barn her som snakker flere språk? Er det barn som har foreldre med en annen kulturell bakgrunn enn norsk? Utdyp).

-Noe annet du vil si om barnegruppen?

Om personalet

-Kan du beskrive personalet i forhold til språklig og kulturell bakgrunn. (Er det noen av personalet som snakker flere språk? Er det noen som har en annen kulturell bakgrunn enn norsk? Utdyp.)

-Er det noe annet du vil nevne om personalgruppen?

Om språklig og kulturelt mangfold

-Hva legger du i begrepet flerkulturell barnehage?

-Er dette en flerkulturell barnehage?

-Hvordan synliggjøres det kulturelle og språklige mangfoldet i barnehagens hverdag?

-Bidrar barnehagen til at barna er stolte av sitt morsmål? Hvordan?

-Får barn som trenger det ekstra støtte til å videreutvikle morsmålet sitt? Utdyp.

-Hvis ja:

-Hvilke erfaringer har dere gjort med dette morsmålsarbeidet?

-Hvilke utfordringer har dere på dette området?

Hvis nei:

-Hva er grunnen til det?

-Hvordan legger dere til rette for at barn skal begynne å lære norsk når de er i startfasen?

-Hvordan legger dere til rette for videreutvikling av norskferdigheter?

-Har dere gjort noen positive erfaringer med dette?

-Hvilke utfordringer har dere på dette området?

Om foreldresamarbeid:

-På hvilken måte er foreldrene inkludert i barnehagens hverdag når det gjelder språk og kultur?

-Hvordan tilrettelegger dere for at alle foreldre skal forstå og bli forstått i barnehagen?

Om personalets kompetanse:

-Er det noen av personalet som har spesiell kompetanse i forhold til språkutvikling?

-Har dere tospråklige assistenter?

-Hvordan jobber de tospråklige assistentene?

-Har dere blitt tilbudt eller deltatt på kurs ol. som handler om språk og kultur i barnehagen?

-Hvordan mener du man kan øke personalets kompetanse? (utdyp)

-Er det noe annet du har lyst til å ta opp?

Vedlegg 2

SAMTYKKE ERKLÆRING VED INNSAMLING OG BRUK AV PERSONOPPLYSNINGER TIL FORSKNINGSFORMÅL

PROSJEKTANSVARLIG: Yvonne Henriksen, masterstudent ved Universitetet i Oslo
VEILEDER: Elena Tkachenko

PROSJEKTTITTEL: Hva gjør barnehager i Oslo for å ivareta det kulturelle og språklige mangfoldet slik at alle barn får gode utviklings- og aktivitetsmuligheter?

FORMÅL: Prosjektet går ut på å studere hva barnehagene gjør for å ivareta det språklige og kulturelle mangfoldet som barnegruppen representerer. Data vil bli samlet inn fra pedagogiske ledere ved ulike barnehager i Oslo, og vil så bli sammenlignet for å finne likheter og forskjeller ved barnehagene.

Jeg samtykker i å delta i prosjektet.

Jeg samtykker også i at innsamlete opplysninger kan brukes for prosjektet som er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste A/S, og gjennomføres av den samme student som er ansvarlig for prosjektet og innsamling av opplysningene.

Jeg er også kjent med at deltakelse i prosjektet er frivillig, og at jeg når som helst kan trekke meg fra deltakelse og be om å få opplysningene som er registrert om meg slettet. Dette gjelder også etter at prosjektet er avsluttet.

Sted

Dato

.....

.....

Prosjektansvarliges underskrift

Informantens underskrift

Vedlegg 3

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Kamil Øzerk
Pedagogisk forskningsinstitutt
Universitetet i Oslo
Postboks 1092 Blindern
0317 OSLO

Vår dato: 06.01.2012

Vår ref:28732 / 3 / SSA

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 14.11.2011. Meldingen gjelder prosjektet:

28732

Hvordan ivaretar barnehager i Oslo det språklige og kulturelle mangfoldet slik at alle barn får gode utviklings- og aktivitetsmuligheter?

*Behandlingsansvarlig
Daglig ansvarlig
Student*

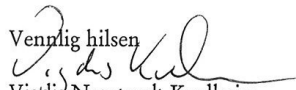
*Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder
Kamil Øzerk
Yvonne Henriksen*

Etter gjennomgang av opplysninger gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon, finner vi at prosjektet ikke medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Dersom prosjektopplegget endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for vår vurdering, skal prosjektet meldes på nytt. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html.

Vedlagt følger vår begrunnelse for hvorfor prosjektet ikke er meldepliktig.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Sondre S. Arnesen

Kontaktperson:Sondre S. Arnesen tlf: 55 58 25 83

Vedlegg: Prosjektvurdering

✓ Kopi: Yvonne Henriksen, Bergkrystallen 17, 1155 OSLO

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. martin-arne.andersen@uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 28732

Personvernombudet kan ikke se at det i prosjektet behandles personopplysninger med elektroniske hjelpemidler, eller at det opprettes manuelt personregister som inneholder sensitive personopplysninger. Prosjektet vil dermed ikke omfattes av meldeplikten etter personopplysningsloven.

Det tas høyde for at det kan fremkomme indirekte personidentifiserende opplysninger i forbindelse med intervju, men all den tid lydopptakene ikke behandles på eller overføres til en datamaskin, vil denne behandlingen ikke være omfattet av meldeplikten. Lydopptakene oppbevares nedlåst og slettes etter transkripsjon, senest ved prosjektslutt.

Personvernombudet legger til grunn at man ved transkripsjon av intervjuer eller annen overføring av data til en datamaskin, ikke registrerer opplysninger som gjør det mulig å identifisere enkeltpersoner, verken direkte eller indirekte. Alle opplysninger som behandles elektronisk i forbindelse med prosjektet må være anonyme. Med anonyme opplysninger forstås opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, verken direkte gjennom navn eller personnummer, indirekte gjennom bakgrunnsvariabler eller gjennom navneliste/koblingsnøkkel eller krypteringsformel og kode.

